

**Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
MISSION NA KOSOVU**

Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava

KOSOVO

**PREGLED KRIVIČNOPRAVNOG SISTEMA
oktobar 2001**

TEME:

POMOĆ ADVOKATA

PRITVOR

TRGOVINA LJUDSKIM BIĆIMA I SEKSUALNI DELIKTI

OPŠTINSKI SUDOVI I SUDOVI ZA PREKRŠAJE

SADRŽAJ

OBJAŠNJENJE SKRAĆENICA.....	4
REZIME	6
<i>Opseg izveštaja.....</i>	<i>7</i>
<i>Pitanja odbrane.....</i>	<i>7</i>
<i>Pritvor .....</i>	<i>8</i>
<i>Trgovina ljudskim bićima i seksualni delikti .....</i>	<i>8</i>
<i>Sudovi za prekršaje i opštinski sudovi.....</i>	<i>9</i>
ODELJAK 1: PRAĆENJE SISTEMA PRAVOSUĐA.....	10
I. MANDAT SEKCIJE ZA PRAĆENJE PRAVNOG SISTEMA.....	10
<i>Odnos sa drugim stubovima .....</i>	<i>11</i>
<i>Pravo na pravično suđenje.....</i>	<i>11</i>
<i>Prioritetni slučajevi.....</i>	<i>12</i>
ODELJAK 2: VAŽEĆI ZAKON.....	14
I. ZNAČAJAN RAZVOJ U VAŽEĆEM ZAKONU.....	14
II. PROBLEMI IZ POSLEDNJEG IZVEŠTAJA KOJI SE I DALJE DEŠAVAJU	15
III. RAZVOJ U OKVIRU PRAVOSUDNOG SISTEMA I STANJE.....	16
<i>Kosovski institut za pravosuđe .....</i>	<i>16</i>
<i>Centar za podršku odbrani u krivičnom postupku.....</i>	<i>16</i>
<i>Pravosudna inspekcija i Kosovski savet za sudstvo i tužilaštvo .....</i>	<i>17</i>
<i>Planovi za prestrukturiranje Instituta za sudsku analizu .....</i>	<i>17</i>
<i>Sprovođenje preporuka SPPS.....</i>	<i>17</i>
ODELJAK 3: PRAVO NA EFIKASNO PRAVNO ZASTUPANJE	19
I. OBAVEZE NADLEŽNIH ORGANA.....	19
<i>Pristup braniocu u policijskom pritvoru.....</i>	<i>19</i>
<i>Nacrt uredbe o pristupu braniocu za lica koja uhapsi policija .....</i>	<i>20</i>
<i>Pristup braniocu u istražnom postupku.....</i>	<i>22</i>
<i>Sudska praksa.....</i>	<i>23</i>
II. PONAŠANJE BRANIOCA	27
<i>Gnjilane/.....</i>	<i>28</i>
<i>Gjilan.....</i>	<i>28</i>
III. VANSUDSKI PRITVOR I PRISTUP BRANIOCU	29
IV. PREPORUKE.....	30
ODELJAK 4: PRITVOR	32
I. UVOD	32
II. PRITVOR PO IZVRŠNOM NALOGU SPGS	32
<i>Faktički pregled.....</i>	<i>32</i>
<i>Opravdanje za izvršne naloge o pritvoru .....</i>	<i>33</i>
<i>Zakonsko preispitivanje pritvora.....</i>	<i>33</i>
<i>Praksa u pritvoru – pristup braniocu .....</i>	<i>34</i>
<i>Ovlašćenja za vanredne situacije .....</i>	<i>35</i>
III. PRITVORI OD STRANE KFOR-A	36
<i>Činjenični pregled .....</i>	<i>36</i>
<i>Osnova za pritvor .....</i>	<i>37</i>
<i>Mehanizmi za preispitivanje i ostale prakse pritvora.....</i>	<i>37</i>
<i>Pristup braniocu.....</i>	<i>38</i>
<i>Pritvori KFOR-a u vezi sa Međunarodnim zakonom o ljudskim pravima.....</i>	<i>39</i>

IV. PRITVORI U USTANOVAMA ZA DUŠEVNO OBOLELE	41
V. VREMENSKA OGRANIČENJA PRITVORA	42
VI. PREPORUKE.....	44
<i>Vansudski pritvori od strane SPGS i KFOR-a</i>	44
<i>Pritvor za mentalno obolele</i>	45
<i>Vremenska ograničenja u pritvoru</i>	45
ODELJAK 5: TRGOVINA LJUDSKIM BIĆIMA I SEKSUALNI DELIKTI	46
I. UVOD	46
II. ORGANI ZA SPROVOĐENJE ZAKONA	46
<i>Strukturna pitanja</i>	47
<i>Suštinska pitanja</i>	49
III. JAVNO TUŽILAŠTVO	51
<i>Suštinska pitanja</i>	51
IV. SUDOVI.....	53
<i>Strukturna pitanja</i>	53
<i>Suštinska pitanja</i>	56
V. SILOVANJE I OSTALI SEKSUALNI PREKRŠAJI.....	61
<i>Forenzičke analize u slučajevima seksualnog nasilja</i>	61
<i>Ponašanje koje pokazuje predrasude sudstva i nedostatak odbrane žrtava</i>	62
VI. PREPORUKE.....	64
ODELJAK 6: OPŠTINSKI SUDOVI I SUDOVI ZA PREKRŠAJE.....	66
I. UVOD	66
II. OPŠTINSKI SUDOVI	66
<i>Nadležnost opštinskih sudova</i>	66
<i>Spektar slučajeva</i>	67
<i>Obim rada sudija u Opštinskim sudovima</i>	67
<i>Sprovođenje pravde i proceduralne nepravilnosti</i>	69
<i>Slučajevi maloletnika u Opštinskim sudovima</i>	71
<i>Nasilje u porodici</i>	73
<i>Slučajevi sa drogom i materijalna nadležnost opštinskih sudova</i>	74
III. SUDOVI ZA PREKRŠAJE.....	76
<i>Uvodne napomene</i>	76
<i>Kratak pregled prekršajnog postupka</i>	76
<i>Efekat poslednjih UNMIK Uredbi na nadležnost SP</i>	78
<i>Statističke informacije o Sudovima za prekršaje</i>	78
<i>Slučajevi u Sudovima za prekršaje</i>	79
<i>Problemi uočeni prilikom praćenja rada SP</i>	81
IV. PREPORUKE.....	83

OBJAŠNJENJE SKRAĆENICA

ABA-CEELI	Američka advokatska komora – pravna inicijativa za Centralnu i Istočnu Evropu
AOP	Administrativno odeljenje pravde
KESODŽ	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
KOMKFOR	Komandant vojnih jedinica NATO na Kosovu
CSR	Centri za socijalni rad
KPD	Konvencija o pravima deteta
NZKP	Nacrt zakona o krivičnom postupku
OZSZ	Odeljenje za zdravstvena i socijalnu zaštitu
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
KZ SRJ	Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije
ZKP SRJ	Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Jugoslavije
BJRM	Bivša jugoslovenska Republika Makedonija
MPGPP	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
MKCK	Međunarodni komitet crvenog krsta
MKTBJ	Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju
ZSV/ZP	Zajedničko savetodavno veće za zakonodavna pitanja
PI	Pravosudna inspekcija
KFOR	Međunarodne vojne snage na Kosovu
KSST	Kosovski savet za sudstvo i tužilaštvo
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
KZK	Krivični zakon Kosova
KPS	Kosovska policijska služba
ZP	Zakon o prekršajima
SPPS	Sekcija za praćenje pravnog sistema
OSP	Opštinski sud za prekršaje
VTS	Vojno-tehnički sporazum

NATO	Organizacija severnoatlantskog pakta
OHCHR	Kancelarija visokog komesara za ljudska prava
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
RSB	Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija
SPGS	Specijalni predstavnik Generalnog sekretara
GŠSSE	Glavni štab Savezničkih snaga u Evropi
JITP	Jedinica za istrage u deliktima trgovine ljudima i prostitucije
UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih nacija za decu
UNMIK	Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu

REZIME

Ovaj pregled je treći javni izveštaj o sistemu krivičnog pravosuđa koji je uradila Sekcija za praćenje pravnog sistema (SPPS). SPPS je deo Odseka za ljudska prava Stuba III UNMIK-a (Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju – OEBS). Ovaj izveštaj pokriva period od marta do avgusta 2001. Budući da je rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija sva izvršna i zakonodavna vlast poverena Misiji privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) – preko Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara (SPGS) - čiji je manadat da upravlja sistemom pravosuđa na Kosovu. Ovaj mandat ranije je bio poveren Administrativnom odeljenju pravde (AOP). Međutim, od poslednjeg pregleda, UNMIK je ustanovio novu strukturu Stuba I pod nazivom Stub policije i pravosuđa, koji je objedinio odeljenja za sprovođenje zakona i za pravosudne poslove da bi se olakšala interna koordinacija kao i saradnja sa OEBS-om, KFOR-om i ostalim međunarodnim organizacijama prisutnim na Kosovu. Sprovođenje pravde ranije je bilo u sastavu Stuba II (Civilne uprave). Prema Uredbi 2001/09 UNMIK-a o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu (Ustavni okvir proglašen 15. maja 2001.), neke upravne kontrole nad pravosudnim sistemom će preći na nove privremene institucije samouprave koje će biti ustanovljene posle izbora 17. novembra 2001. Međutim, suštinska odgovornost za pravosudni sistem ostaće u okviru Stuba I.

Prema svom mandatu OEBS, u okviru UNMIK-a, ima odgovornost da *osigura da se o pitanjima zaštite i unapređenja ljudskih prava vodi računa u svim aktivnostima misije*. U skladu sa mandatom UNMIK-a da razvije mehanizme kojima će osigurati da se organi za sprovođenje zakona i pravosudni sistem pridržavaju međunarodnih standarda krivične pravde i ljudskih prava, stručnjaci SPPS i dalje uporno rade na identifikaciji pitanja u vezi ljudskih prava na svim nivoima pravosudnog sistema. Saglasno tome, ovaj pregled predviđen je kao instrument koji će pomoći da se sveobuhvatno obrade višestruki izazovi sa kojima se suočava sistem krivičnog pravosuđa u cilju da podsticanja razvoja kulture poštovanja ljudskih prava i vladavine prava.

Kao što je rečeno u ranijim izveštajima, SPPS shvata smetnje sa kojima se suočava UNMIK pri ustanovljenju pravosudnog sistema u društvu kojem nedostaje kako koherentni pravni okvir tako i jezgro iskusnih stručnjaka u lokalnom pravosuđu zbog otpuštanja iz službe znatnog broja članova lokalne zajednice pre ustanovljenja UNMIK-a. Međutim, već je ustanovljen funkcionalan pravosudni sistem i okončane su sve vrste vanrednog stanja, prema tome sada treba osigurati poštovanje međunarodnih standarda o ljudskim pravima. Što se tiče zaštite i unapređenja ljudskih prava, donošenje Uredbe 2001/09 UNMIK-a o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu (potpisane 15. maja 2001.) predstavlja priznanje na najvišem nivou direktne primenljivosti instrumenata za zaštitu ljudskih prava u pravnom okviru Kosova. Svako kršenje ovih osnovnih standarda od strane bilo kog organa trebalo bi da se temeljno preispita i odmah ispravi, jer u suprotnom može stvoriti štetan presedan za budući razvoj pravosudnog sistema i društva u celini.

Opseg izveštaja

U svoja prva dva izveštaja o sistemu krivičnog pravosuđa SPPS je izložila opsežan i sveobuhvatan pregled pravosudnog sistema iz perspektive ljudskih prava. Zabrinutost koja je izražena u tim izveštajima odnosila se na razne strukturne i suštinske aspekte aktivnosti pravosuđa i njegovih poslenika, a takođe i organa za sprovođenje zakona. U vezi sa poslednjim pregledom SPPS je predložila strategiju da se sveobuhvatno obrade izazovi sa kojima se suočava pravosudni sistem, tj. dokument o Strategiji za pravosuđe, koji je predstavljen javnosti 21. juna 2001. Ova strategija dala je preporuku za kooperativni okvir sa više agencija koje bi rešavale probleme u specifičnim oblastima u okviru sistema kao celine.

Imajući u vidu da problemi i odgovarajuće preporuke navedene u ranijim pregledima još uvek imaju važnost, SPPS u ovom pregledu daje analizu specifičnih suštinskih oblasti sistema krivičnog pravosuđa u vezi problema ljudskih prava koje najhitnije treba rešavati. Izvesne ključne oblasti koje su identifikovane u prethodnim izveštajima, kao što su pritvor, pitanja odbrane, trgovina ljudskim bićima i pitanja seksualnog nasilja, čine iscrpni pregled u kome su istaknute ustrajne prepreke za usaglašenost sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

Osim toga, u ovom izveštaju SPPS po prvi put obrađuje aktivnost opštinskih sudova i opštinskih sudova za prekršaje na Kosovu na opsežan način. Pregled se sastoji od pozadine i statističkih podataka, uključujući pregled strukture i procedure ovih nižih sudova, ali takođe daje i analizu strukture, procedure, rada i izazova u okviru nižih sudova iz perspektive ljudskih prava.

Pitanja odbrane

Maja i jula meseca 2000. SPPS je izdala dva izveštaja u vezi pristupa efikasnom pravnom zastupanju, a prethodni prikazi SPPS takođe su obrađivali razne aspekte pristupa adekvatnoj odbrani.¹ U periodu koji obrađuje ovaj izveštaj raspravljalo se o uredbi o Pravima lica koja uhapsu organi za sprovođenje zakona, a uredba je donesena oktobra 2001., kao Uredba 2001/28. OEBS je, u saradnji sa Advokatskom komorom Kosova, otvorio NVO Centar za podršku odbrani u krivičnom postupku, koji obezbeđuje pomoć advokatima u odbrani predmeta koji se odnose na zločine protiv međunarodnog humanitanog prava i ostale etnički motivisane zločine, kao i predmeta koji se odnose na ozbiljno kršenje međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava. Iako oba primera predstavljaju pozitivne korake napred, još uvek ima brojnih problema u vezi odbrane koji se negativno odražavaju na pravo na pravično suđenje. Na primer, zapaženo je kao pravilo pre nego izuzetak da se branilac određuje tek pred početak glavne rasprave, što braniocu ostavlja malo vremena, možda čak nimalo vremena, da pripremi odbranu. Takođe, branioci se često menjaju tokom trajanja postupka, zbog nedostatka planiranje bilo od strane suda ili samih advokata uključenih u dati slučaj. Osim toga, advokati

---

¹ Izveštaji 7 i 8: Pristup efikasnoj pravnoj odbrani. Svi ranije objavljeni izveštaji mogu se naći na sajtu <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/justice/>

obično ne sprovede odbranu svojih klijenata aktivno i delotvorno u skladu sa propisima koji su u stvari predviđeni u važećem zakonu.

Pritvor

Zabrana proizvoljnog hapšenja i pritvora je osnovni deo međunarodnog zakona o ljudskim pravima. SPPS je ranije istakla da navodni sukob između bezbednosti i pravde ne može da se upotrebi kao opravdanje za mešanje izvršnih vlasti u pravosudnu sferu, naročito prilikom pritvora lica izvan zakona i bez ikakve sudske revizije. Umesto toga, potrebna je sveobuhvatna i dobro koordinisana strategija da se reše dugoročni izazovi koji su pred pravosudnim sistemom, uključujući i potrebe bezbednosti. Međutim, vansudski pritvor i dalje se nastavlja na Kosovu, tako da SPGS izdaje izvršne naloge o pritvoru bez sudske preispitivanja², a KFOR i dalje drži u pritvoru stotine lica bez sudske naloge samo na osnovu ovlašćenja KOMKFOR-a. Pritvor lica preko zakonom dozvoljenog vremenskog ograničenja i dalje se nastavlja uprkos naporima AOP da osigura raspoloživost sudija i ostalih sudskih poslenika kad god je potrebno da se održi saslušanje pritvorenih lica. Ponekad ni dežurne sudije u sudovima nisu mogle da spreče nezakoniti pritvor posle isteka početnog policijskog pritvora.

Oblast u kojoj su preduzeti neki pozitivni koraci je pritvor duševno obolelih lica, iako je preko 200 lica još uvek nezakonito pritvoreno u Specijalnoj ustanovi u Štimlju/Shtime. Uska saradnja u okviru UNMIK-a i sa ostalim relevantnim faktorima u ovoj oblasti odražava uspešan planski strateški pristup više organizacija, koji takođe treba primeniti i u ostalim oblastima od opšteg interesa.

Trgovina ljudskim bićima i seksualni delikti

Krivična dela koja se odnose na trgovinu ljudskim bićima i dalje predstavljaju ozbiljan problem, kako iz pravne tako i iz humanitarne perspektive. Mada je uredba o trgovini ljudskim bićima, Uredba UNMIK-a br. 2001/4, stupila na snagu januara 2001., njeni efekti su tek počeli da se zapažaju. Uprkos naporima da se objasni domašaj ovog novog pravnog okvira, pravosuđe ima teškoće da razume i propisno primeni zakonske mehanizme i pravne lekove koji su predviđeni ovom Uredbom. Pomoć i zaštita koja je predviđena za žrtve u Uredbi 2001/4 jedva da se primenjuje, dok koordinator za pomoć žrtvama, koji je predviđen kao koherentna struktura za sprovođenje Uredbe, još uvek nije postavljen od strane SPGS. U ovom izveštaju SPPS će analizirati neke od glavnih izazova sa kojima se suočava sistem pravosuđa u radu na slučajevima trgovine ljudskim bićima.

Od poslednjeg izveštaja, dokumentovana su razna kretanja u mnogim bitnim oblastima o kojima je SPPS izveštavala. Bilo preko posebnih *ad hoc* inicijativa ili preko sveobuhvatne politike, UNMIK je u svojim naporima nastojao da reši pitanja kao što su obuka lokalnog sudstva, obezbeđenje pravne pomoći za žrtve trgovine ljudskim bićima,

---

² Uredbom UNMIK-a 2001/18 ustanovljuje se Komisiju za preispitivanje vansudskog pritvora na bazi izvršnih naloga, koja je predviđena kao sudska kontrola pritvora na bazi izvršnih naloga. U svom Specijalnom izveštaju br. 4 Ombudsperson je zaključio da telo koje je predviđeno po Uredbi UNMIK-a 2001/18 ne može da se smatra sudom u smislu stava 4 člana 5 EKLJP.

kreiranje disciplinskih mehanizama radi preispitivanja rada domaćih sudija i tužilaca (Pravosudna inspekcija AOP-a i Kosovski savet za sudstvo i tužilaštvo). Međutim, u oblasti seksualnih delikata, o kojima je SPPS izveštavala ranije, postignuto je vrlo malo, ili nimalo. SPPS je u poslednjih šest meseci identifikovala stalno prisutne probleme koji su poticali iz istih izvora. Nepropisna sudska analiza i loše pribavljanje dokaza u početnim fazama istrage, ponašanje koje ukazuje na pristrasne stavove sudstva prema žrtvama silovanja i nedostatak podrške ili zastupanja žrtava tokom celog krivičnog postupka predstavljaju neuspeh UNMIK-a u primeni delotvornih rešenja za ove probleme.

Sudovi za prekršaje i opštinski sudovi

U prošlosti SPPS je svoje aktivnosti u raćenju pravosudnog sistema prvenstveno koncentrisala na okružne sudove. Praćenje suđenja u opštinskim sudovima vršeno je samo na ad hoc bazi, naročito u slučajevima koji su se odnosili na maloletnike. Posledica toga je da SPPS nije opsežno i sistematski izveštavala o aktivnostima ovih sudova, a još je manje informacija bilo dostupno u vezi rada opštinskih sudova za manje prekršaje (sudovi za prekršaje).

Međutim u proteklih šest meseci, SPPS je prebacila deo svoje pažnje kako na opštinske tako i na sudove za prekršaje. Praćenje njihovih aktivnosti izazvalo je zabrinutost zbog kršenja standarda ljudskih prava, koja su slična i imaju posledice uporedive sa kršenjem prava otkrivenim u okružnim sudovima. Pitanja u vezi pristupa braniocu, prava na pravično suđenje, besplatne pomoći prevodioca samo su neke od interesnih oblasti koje je SPPS zapazila u svom radu i istakla u ovom izveštaju.

SPPS je takođe dokumentovala da je malo temeljne kontrole i administrativnih mogućnosti usmereno na rad ovih sudova. Dok na nivou okružnih sudova postoje međunarodni pravni stručnjaci postavljeni da rade u AOP sa ciljem da olakšaju rad međunarodnih sudija na administrativnom nivou, a koji raspolažu temeljnim poznavanjem slučaja, takve odgovarajuće funkcije nema u opštinskim sudovima i sudovima za prekršaje. Zbog toga je veoma poželjno da AOP postavi administrativne pravne stručnjake koji će u svako vreme imati pregled aktivnosti i problema, logističkih ili drugih, u okviru ovih sudova.

Iako SPPS i dalje ima iste prioritete, posebna žiža interesovanja na opštinske sudove i sudove za prekršaje u ovom izveštaju nije izolovani pokušaj. Upravo suprotno, SPPS će nastaviti da identifikuje razne probleme u vezi ljudskih prava koji remete rad ovih sudova i imaju uticaja na usklađivanje celokupnog sistema krivičnog pravosuđa sa međunarodnim standardima za ljudska prava.

ODELJAK 1: PRAĆENJE SISTEMA PRAVOSUĐA

I. MANDAT SEKCIJE ZA PRAĆENJE PRAVNOG SISTEMA

U Rezoluciji 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (RSB 1244), Savet bezbednosti UN je ovlastio Generalnog sekretara UN da ustanovi međunarodno civilno prisustvo na Kosovu koje bi obezbedilo prelaznu upravu. Jedna od glavnih odgovornosti međunarodnog prisustva bila je »zaštita i unapređenje ljudskih prava« (stav 11 (j)).

Generalni sekretar UN je, u svom izveštaju Savetu bezbednosti UN od 12. jula 1999., OEBS-u dodelio vodeću ulogu u izgradnji institucija u okviru UNMIK-a i označio da jedan od zadataka Stuba za izgradnju institucija (Stuba III) treba da obuhvati nadgledanje ljudskih prava i razvijanje resursa.

Izveštaj Generalnog sekretara UN Savetu bezbednosti UN od 12. jula 1999., upućivao je UNMIK da razvije koordinisane mehanizme u cilju lakšeg nadgledanja poštovanja ljudskih prava i propisnog rada pravosudnog sistema, u kome je još dodato da se izveštavanje mora vršiti na koordinisani način da bi se olakšala sposobnost rešavanja problema. Naročito:

»UNMIK će u svom sastavu imati jezgro posmatrača i savetnika za ljudska prava koji će imati *neometani pristup* svim delovima Kosova radi istraživanja zloupotreba ljudskih prava i osiguranja da se problemi u vezi zaštite i unapređenja ljudskih prava rešavaju u sveukupnim aktivnostima misije. Stručnjaci za nadgledanje ljudskih prava će, preko zamenika Specijalnog predstavnika za izgradnju institucija, dostavljati izveštaje o svojim nalazima Specijalnom predstavniku. Nalazi posmatrača će se redovno objavljivati i, po potrebi, dostavljati mehanizmima Ujedinjenih nacija za ljudska prava uz konsultacije sa Visokim komesarijatom Ujedinjenih nacija za ljudska prava. UNMIK će obezbediti koordinisani rad službe za izveštavanje i rešavanje problema«. (stav 87)

U Pismu o saglasnosti od 19. jula 1999., između zamenika Generalnog sekretara za mirovne operacije Ujedinjenih nacija i predstavnika Predsedavajućeg OEBS-a, tvrdi se da Stub III, OEBS, treba da razvija mehanizme kojima će osigurati da sudovi, administrativni tribunali i ostale sudske strukture rade u skladu sa međunarodnim standardima krivičnog pravosuđa i ljudskih prava. Štaviše, shodno Uredbi UNMIK-a 2000/15 o Ustanovljenju Administrativnog odeljenja pravde od 21. marta 2000., od Administrativnog odeljenja pravde dobijena je potvrda da je OEBS organizacija koja je odgovorna za nezavisno praćenje pravosudnog sistema i službe za vaspitnopolpravne mere.

Cirkularno pismo AOP (2001/15) izdato 6. juna 2001., još jednom je potvrdilo da stručnjaci OEBS-a za nadgledanje ljudskih prava imaju slobodan pristup sudskim postupcima i sudskoj dokumentaciji. Očekuje se da ovo cirkularno pismo poveća razumevanje pravosuđa u pogledu mandata SPPS, i osigura da stručnjaci SPPS potpuno pokriju sve faze krivičnog postupka.

Odnos sa drugim stubovima

Odeljenje za ljudska prava i vladavinu prava OEBS-a, deo Stuba za izgradnju institucija, radi u tesnoj saradnji sa organizacijama UN kao što su OHCHR, UNHCR i UNICEF. Ovo Odeljenje je ključni igrač u Radnoj grupi za maloletničko pravosuđe koju vodi UNICEF. Odeljenje takođe saraduje kako sa lokalnim tako i sa međunarodnim organizacijama kao što su Savet Evrope, Međunarodni komitet crvenog krsta (MKCK) i Američka advokatska komora – pravna inicijativa za Centralnu i Istočnu Evropu (ABA-CEELI).

Odeljenje ima tesnu saradnju sa novoustanovljenim Stubom I za policiju i pravosuđe, budući da ciljevi koje ima ovaj drugi organ spadaju u održive ciljeve izgradnje institucija i resursa koje je predvideo OEBS. Na nivou sistema krivičnog pravosuđa, Stub I treba da konsoliduje »strukturu zakona i reda koja je funkcionalno logična, i da naročito ustanovi nepristrasni sudski proces preko međunarodnog učešća u početku i reforme pravosudnog sistema«³. U skladu sa ovim, Odeljenje promovise razvoj društva zasnovanog na vladavini prava i garanciji punog poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda svakog pojedinaca, a ovi ciljevi jedino se mogu ostvariti ako pravosuđe dobro funkcioniše sa jasno postavljenom strukturom i strategijom.

Kao deo Stuba III i UNMIK-a u celini, mandat OEBS-a u praćenju pravnog sistema podrazumeva tačno i neposredno izveštavanje u okviru UNMIK-a u vezi:

- i. tekuće statistike u vezi sistema krivičnog pravosuđa,
- ii. sistematskog kršenja međunarodnog prava, i
- iii. grubog kršenja standarda pravičnog suđenja u pojedinačnim slučajevima koja se moraju odmah otkloniti.

Saglasno tome, SPPS kao deo Odseka za ljudska prava, održava dosledne i kooperativne odnose sa ostalim stubovima i međunarodnim agencijama.⁴ On prima zahteve od AOP i kancelarije SPGS za informacijama u vezi raznih pitanja koja se odnose na stanje sistema krivičnog pravosuđa kao što su status aktuelnih slučajeva, maloletnici u istražnom pritvoru, i optužena lica. Sistematska kršenja, zapaženi trendovi, individualni problemi, i problemi koje identifikuje SPPS saopštavaju se drugim odeljenjima i agencijama u okviru UNMIK-a. Mnoga od ovih odeljenja i agencija imaju odgovornost da nađu konkretna rešenja i pravne lekove za kritične probleme (npr. potrebe za podršku pravosuđu, bezbednosna pitanja, nedolično ponašanje sudija i, *inter alia*, obuka pravnih stručnjaka).

Pravo na pravično suđenje

Međunarodni standardi o ljudskim pravima postali su deo važećeg zakona preko, *inter alia*, Uredbe br. 1999/24, koja obavezuje one koji imaju ili vrše javne funkcije na Kosovu da podržavaju međunarodno priznate standarde o ljudskim pravima, što je u

---

³ Vidi članak 'Ustanovljen novi Stub za policiju i pravosuđe' u Novostima UNMIK-a br. 93, 21. maj 2001.

⁴ tj. OHCHR, UNHCR, UNICEF i MKCK.

skorije vreme učinjeno i preko Ustavnog okvira.⁵ Osim toga, Savezna Republika Jugoslavija je potpisnica brojnih instrumenata za ljudska prava, uključujući i *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima* (MPGPP), koji obavezuje sve upravne strukture na teritoriji da narodu Kosova osiguraju ova prava.

SPPS analizira domaći zakon i praksu u pogledu saglasnosti sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima u smislu pravičnog vođenja krivičnih postupaka. Međunarodni standardi su, *inter alia*, detaljno objašnjeni u članovima 9, 10 i 14 MPGPP i članovima 5 i 6 *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP)* i ostalim vanugovornim standardima UN. Domaći zakon, prvenstveno *Zakon o krivičnom postupku SRJ (ZKP SRJ)* i *Krivični zakon Kosova (KZK)*, čine osnovu svake analize SPPS. Analiza 'pravičnog suđenja' po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima počinje od momenta kada je lice uhapšeno i/ili pritvoreno od strane nadležnih organa pa do konačnog rešenja slučaja.

SPPS prati slučajeve koji se vode u sistemu krivičnog pravosuđa, od momenta hapšenja i/ili pritvora, preko suđenja i žalbe, sve dok se ne donese konačna odluka. SPPS nadgleda slučajeve koji se vode u okviru nadležnosti okružnih sudova a odnose se na teške zločine, od kojih većinu SPPS označava kao prioritete slučajeve. Takođe, mogu se pratiti neki slučajevi koji se vode u opštinskim sudovima ili sudovima za prekršaje ako se radi o prioritnim pitanjima, kao što su slučajevi u koje su umešane manjine, maloletnici ili žene.

Pre prisustvovanja zvaničnom postupku suđenja, i gde je to praktično, stručnjaci SPPS istražuju slučaj da bi osigurali da se sekcija može nositi sa svim pitanjima u vezi prava u istražnom postupku. Ovo istraživanje čini osnovu za analizu postupka suđenja od strane stručnjaka SPPS. Stručnjaci SPPS prikupljaju informacije pregledom sudskih spisa, kada su oni dostupni, i intervjuisanjem osumnjičenih/pritvorenih lica, policije/KFOR-a, branilaca, javnog tužioca, istražnog sudije i ostalih. Stručnjaci SPPS prisustvuju suđenjima i izveštavaju o praksi u istražnim i sudskim postupcima u svetlu domaćih i međunarodnih standarda.

Prioritetni slučajevi

Tekst koji sledi je vodič za prioritne slučajeve u proteklih šest meseci. Pitanja koja se odnose na pristup i efikasnost branilaca kao i nepropisno ponašanje sudija i tužilaca obrađena su u kontekstu praćenja konkretnih slučajeva:

ratni zločini
etnički motivisani zločini
politički motivisani zločini
seksualno nasilje, uključujući žrtve nasilja u porodici i trgovinu ženama
postupanje sa maloletnicima
pritvor

---

⁵ Uredba UNMIK-a 2001/19 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu, usvojena 15. maja 2001., Poglavlje 3, član 3.3.

suđenja u opštinskim sudovima i sudovima za prekršaje.

SPPS nadgleda centre za pritvor samo u smislu pitanja »pristupa pravdi«. SPPS ne nadgleda uslove pritvora ili loše postupanje prema pritvorenicima jer ta oblast spada u nadležnost službenika OEBS-a za ljudska prava i MKCK.

ODELJAK 2: VAŽEĆI ZAKON

I. ZNAČAJAN RAZVOJ U VAŽEĆEM ZAKONU

U proteklih šest meseci od poslednjeg izveštaja došlo je do značajnog razvoja u važećem zakonu, a neke oblasti ističemo u daljem tekstu.

Uredba UNMIK-a br. 2001/07 o Davanju dozvole za posedovanje oružja na Kosovu doneta je 21. februara 2001. da bi se strogo kontrolisalo vlasništvo, posedovanje i korišćenje oružja sa ciljem da se poveća javna bezbednost i red na Kosovu.

Uredba UNMIK-a br. 2001/08 o Ustanovljenju Kosovskog saveta za sudstvo i tužilaštvo, doneta 6. aprila 2001., ustanovljuje Kosovski savet za sudstvo i tužilaštvo koji je odgovoran za davanje saveta SPGS u vezi stvari koje se odnose na imenovanje, produženje ugovora, i razrešenje sa funkcije sudija, tužilaca i porotnika. Savet je takođe pozvan da odlučuje o disciplinskim merama protiv članova domaćeg pravosuđa, nakon istraga koje sprovodi sam Savet ili Pravosudna inspekcija u okviru AOP. Savet je ovlašćen da usvoji Moralni kodeks za pravosuđe.

Uredba UNMIK-a br. 2001/09 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu na Kosovu, potpisana 15. maja 2001., ustanovljuje strukturu budućih institucija na Kosovu i takođe mehanizme uzajamnog delovanja između ovih institucija. Ustavni okvir eksplicitno ističe da se jedan broj međunarodnih instrumenata za ljudska prava neposredno primenjuje na Kosovu.

Uredbom UNMIK-a br. 2001/10 o Zabrani neovlašćenog prelaska graničnih/administrativnih graničnih prelaza (24. maj 2001.) kažnjavaju se lica koja budu uhvaćena da prelaze ili su prešli granicu ili administrativnu granicu Kosova na nadozvoljenom mestu prelaska.

Uredbom UNMIK-a br. 2001/12 o Zabrani terorizma i sličnih krivičnih dela, koja je doneta 14. juna 2001., kažnjavaju se aktivnosti lica i organizacija koje imaju za cilj da prouzrokuju ozbiljne pretnje javnom redu i miru, da prinude vladu ili međunarodnu organizaciju ili da zastraše civilno stanovništvo, na primer ubistvima, teškim telesnim povredama, kidnapovanjem, trovanjem hrane ili vode, prouzrokovanjem opšte opasnosti, pravljnjenjem i krijumčarenjem oružja ili otmicom aviona.

Uredba UNMIK-a br. 2001/18 o Ustanovljenju Komisije za ispitivanje pritvora lica pritvorenih na bazi vansudskih izvršnih naloga o pritvoru doneta je 25. avgusta 2001. Ova Uredba predviđa mehanizam po kome se može ispitivati pritvor koji je odredio SPGS.

II. PROBLEMI IZ POSLEDNJEG IZVEŠTAJA KOJI SE I DALJE DEŠAVAJU

Pošto je SPPS u svojim prethodnim izveštajima obradila pitanje direktne primenljivosti međunarodno priznatih standarda za ljudska prava na Kosovu i ukazala na pravne tehnike koje se mogu iskoristiti radi njihove primene, svaka zabuna u vezi primene ovih standarda trebalo bi da je već okončana. U Ustavnom okviru se navodi (član 3.1) da će “Sva lica na Kosovu uživati, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi i u punoj jednakosti, ljudska prava i osnovne slobode”, i takođe se kaže da se zakoni o ljudskim pravima, kako su izneti u glavnim instrumentima, neposredno primenjuju na Kosovu.⁶ Institucije koje će se uskoro izabrati ili postaviti obavezne su da poštuju i osiguraju međunarodno priznata ljudska prava i osnovne slobode. Sledstveno tome, sada je sasvim jasno da je svaka institucija, administrativni organ, organizacija ili “prisustvo” na Kosovu, bilo lokalno ili međunarodno, obavezno da se pridržava zahteva međunarodnog zakona o ljudskim pravima.

SPPS je takođe izrazila zabrinutost u vezi nepropisnih zakašnjenja pri dostavljanju pismenih presuda. U domaćem zakonu stoji da se pismena presuda treba dostaviti u roku od osam, ili izuzetno petnaest, dana od dana izricanja presude. Prema statističkim informacijama kojima raspolaže SPPS, zakašnjenja variraju od regiona do regiona. U Prizrenu, na primer, ima zakašnjenja do dva meseca u dostavljanju presuda koje su izrečene ove godine, u Gnjilanu/Gjilan zakašnjenja variraju od jednoig dana do čak šest meseci, dok je u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice bilo zakašnjenja do čak osam meseci. Ova zakašnjenja izazivaju zabrinutost iz dva razloga. Prvo, ona dovode do kršenja prava da se rešenje blagovremeno preispita na višem sudu, čime je uskraćeno sprovođenje pravde. Drugo, ona stvaraju klimu pravne nesigurnosti, što ima štetan uticaj na stvaranje društva baziranog na valadavini prava i poštovanju ljudskih prava.

U poslednjem izveštaju SPPS o sistemu krivičnog pravosuđa pomenut je izvestan broj nedostataka u sferi pomoći sudske analize pravosudnom sistemu na Kosovu. Oblast koja zabrinjava bila je ograničena na sposobnost policije da prikupi i analizira materijalne dokaze, kao nezadovoljavajuće usluge koje je obezbeđivao Insttit za sudsku medicinu, naročito u prikupljanju dokaza u slučajevima seksualnog nasilja. Na nivou OEBS-a kao i u okviru policije UNMIK-a date su preporuke da se ovi problemi rešavaju preko većih projekata, kao što je stvaranje potpuno opremljene Policijske forenzičke laboratorije i prestrukturiranjem i opremanjem Instituta za sudsku medicinu Kosova. Međutim, u toku poslednjih šest meseci nijedan od ovih projekata nije odmakao dalje od planske faze, tako da i dalje uglavnom ostaju oni isti problemi koji su istaknuti u prošlom izveštaju. Policijska forenzička jedinica preduzela je samostalnu inicijativu da poboljša postojeću službu, uključujući obrazovanje jedinica koje bi se bavile balističkim upoređivanjem i analizom otisaka prstiju. Forenzička jedinica policije je obrazovala mali tim “za mesto zločina” i radi na obuci izvesnog broja pripadnika KPS u vezi relevantnih tehnika za sakupljanje dokaza na mestu zločina. Međutim, nedostatak laboratorije za sudsku analizu i dalje ometa rad Forenzičke jedinice.

---

⁶ Vidi Ustavni okvir, 3.3 “Odredbe o slobodama i pravima iznete u ovim instrumentima direktno će se primenjivati na Kosovu...”

Drugi problem koji i dalje ostaje i na koji je SPPS usmerila svoj rad u prethodnim izveštajima je neblagovremeno prevođenje i dostavljanje uredbi UNMIK-a. Dok je radila na praćenju aktivnosti sudova, SPPS je dokumentovala brojne situacije u kojima sudije ili tužioci nisu znali za izmene u važećem zakonu koje su prouzrokovale uredbe UNMIK-a. Sličan problem ovome je što se članovi Advokatske komore često žale da ne mogu da dođu do novih uredbi. Od 18 uredbi UNMIK-a koje su donete do avgusta 2001., samo osam je prevedeno na albanski (i tako postalo dostupno), a samo jedna je prevedena na srpski jezik.⁷ Prema informacijama kojima raspolaže OEBS, postoje uredbe koje su donete prošle godine a koje još uvek nisu prevedene.

III. RAZVOJ U OKVIRU PRAVOSUDNOG SISTEMA I STANJE PRIMENE PREPORUKA SPPS

Kosovski institut za pravosuđe

U prethodnim izveštajima SPPS je preporučila odgovarajuću obuku za sudije i tužioce. Kosovski institut za pravosuđe (KIP) sada obezbeđuje uvodne kurseve u vezi Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Jugoslavije, kao i seminare i rasprave za okruglim stolom za sudije i tužioce u vezi međunarodnog zakona o ljudskim pravima. Važan korak bilo je pokretanje redovnih seminara i rasprava za okruglim stolom na kojima su davana uputstva u vezi primene i tumačenja novousvojenog zakonodavstva. Međutim, SPPS preporučuje više detaljnih rasprava u vezi svakog dela važnih novih zakona, jer uopšteno predstavljanje date uredbe nije dovoljno da osigura da pripadnici pravosuđa stvarno shvate sve njene teoretske i praktične aspekte. Ova preporuka se posebno odnosi na one uredbe UNMIK-a koje nisu proučene odgovarajućim tehničkim normama u vezi njihove primenljivosti.

U slične inicijative u obuci treba takođe uključiti i međunarodne sudije i tužioce postavljene na Kosovu. Uprkos neospornom iskustvu koje su stekli u svojim zemljama, ovi pripadnici kosovskog pravosuđa – razumljivo - nisu upoznati sa važećim zakonom na Kosovu, tako da bi i njima koristilo da imaju ovu uvodnu obuku koja bi im obezbedila barem pregled postojećeg pravnog sistema na Kosovu.

Centar za podršku odbrani u krivičnom postupku

Došlo se do zaključka da, iako je međunarodna zajednica uložila velike napore, naročito OEBS, da obezbedi obuku za sudije i tužioce, takvi naponi nisu bili obezbeđeni za advokate. Imajući u vidu obezbeđenje neposredne pravne ekspertize u oblasti međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava u pojedinačnim slučajevima i jačanje sposobnosti domaćih advokata, OEBS je, u saradnji sa Advokatskom komorom Kosova, osnovao Centar za podršku odbrani u krivičnom postupku (CPOK). Takođe je predviđeno da Centar sastavi spisak međunarodnih advokata odbrane i pravnih stručnjaka koji bi

---

⁷ Informacije dostupne na intranetu UNMIK-a. Prema komentarima AOP, nedostaci u pravovremenoj distribuciji uredbi UNMIK-a mogu se prvenstveno pripisati činjenici da uredbe izdaju pre nego što se načini prevod.

obezbedili pomoć u istraživanju i prenosu znanja preko e-maila ili faksa i da se razvije baza podataka međunarodnih i lokalnih stručnjaka radi pružanja pomoći u obuci i angažovanju kvalifikovanog osoblja.

Pravosudna inspekcija i Kosovski savet za sudstvo i tužilaštvo

Maja meseca 2001., u okviru Tužilaštva i Odseka za upravljanje sudovima pri AOP osnovana je nova jedinica, Pravosudna inspekcija (PI), čiji zadatak je da analizira i ocenjuje rad sudova i tužilaštava i da istražuje aktivnosti pojedinih pripadnika pravosudnog sistema, bez obzira na to da li postoji ili ne postoji žalba na rad tih lica.⁸ SPPS je u svojim ranijim izveštajima preporučila obrazovanje disciplinskog istražnog i savetodavnog tela, i smatra da novoobrazovana jedinica ima značajnu ulogu u prilagođavanju sveukupnog pristupa sudija i tužilaca većoj odgovornosti u obavljanju funkcija. SPPS je uspostavila dobre radne odnose sa PI tako što daje povratne informacije u vezi praćenih slučajeva, koje PI može iskoristiti u svojim istražnim radnjama.

Pozitivni uticaj PI na odgovornost sudstva dalje je ojačan osnivanjem Kosovskog saveta za sudstvo i tužilaštvo (KSST). Od aktivnosti Saveta se očekuje da još više unapredi osećaj samodiscipline i odgovornosti u pravosuđu i, ukoliko je potrebno, obezbedi neku vrstu nezavisne disciplinske revizije ponašanja i aktivnosti pojedinih sudija i tužilaca.⁹

Planovi za prestrukturiranje Instituta za sudsku analizu

AOP je radio na budžetu i Radnim zadacima novog Instituta za sudsku analizu Kosova. Novi institut bio bi izdvojen izvan kontrole Odeljenja zdravstva, i bio bi smešten u okviru Stuba I. Ovo dugo očekivano prestrukturiranje planirano je da "omogući punu integraciju Instituta za sudsku analizu Kosova u sprovođenje pravde, identifikaciju negativnih faktora na polju zdravstva, i obrazovanje i obuku sadašnjih i budućih stručnjaka sudske medicine i para-profesionalnog osoblja". SPPS izražava kao dobrodošlu i potpuno podržava ovu inicijativu, jer ona može rešiti neke od glavnih problema koje je isticala SPPS u vezi slučajeva seksualnog nasilja.

Sprovođenje preporuka SPPS

Preporuke koje je dala SPPS u prethodnim izveštajima rešavane su u okviru radne grupe, sastavljene od predstavnika OEBS-a i AOP, a koja je obrazovana posle prvog šestomesečnog izveštaja. Ova radna grupa imala je mandat da analizira preporuke i izradi predloge za politiku relevantnih organa. Osnivanjem Stuba I, obrazovane su nove strukture radi sprovođenja preporuka kako iz Stuba I tako i iz drugih izvora, uključujući OEBS – i radi davanja saveta donosiocima odluka u vezi strategije i politike planiranih da ispune zadatke ovog novog stuba. Upravna struktura Stuba I obuhvata Upravni odbor,

---

⁸ Od oktobra 2001., PI je na istragu prosleđeno 49 žalbi na navodne slučajeve nedoličnog ponašanja sudija i tužilaca. Od ovog broja, 25 žalbi je istraženo, a 13 slučajeva je predato KSST, od kojih je 12 odbačeno kao neosnovano.

⁹ Od oktobra 2001., KSST je doneo odluku u dva slučaja koja su predana na disciplinski postupak; jedan sudija je udaljen sa dužnosti, a drugi je ukoren i upozoren.

koji daje savete u vezi kritičnih političkih pitanja i direktno izveštava SPGS, i šest veća određenih od strane Upravnog odbora, koja obavljaju rad u okviru širokog spektra utvrđivanja politike.

Uprkos svoje dimenzije za izgradnju resursa u oblasti pravosuđa i organa za sprovođenje zakona, i svoje dimenzije za nadgledanje ljudskih prava, OEBS nije uključen u Upravni odbor. Od šest veća, OEBS zaseda u tri, i pokriva oblasti sprovođenja zakona, pravosudnih poslova i zakonodavnog razvoja. Ova veća povezuju izvršne organe, organe za izgradnju resursa i agencije za sprovođenje programa, a kao rezultat ova veća mogu da prate sprovođenje preporuka za poboljšanje sistema krivičnog pravosuđa tokom njihove primene i oceniti njihovu delotvornost. Nadamo se da će se ovaj proces pokazati kao efikasan i transparentan, tako da se problemi koji su označeni u raznim sektorima sudskog sistema mogu ekspeditivno rešavati i, ako se pokažu relevantnim, da se efikasno prenesu u važeće norme. Međutim, ako Stub I želi da ispuni svoj zadatak i obezbedi sveobuhvatnu i operativnu strukturu za sudski sistem, onda se u taj rad moraju dublje uključiti organizacije koje detaljno poznaju ovaj sistem, posebno OEBS.

ODELJAK 3: PRAVO NA EFIKASNO PRAVNO ZASTUPANJE

I. OBAVEZE NADLEŽNIH ORGANA

Osnovno pravo na pravno zastupanje pritvorenika i lica optuženih za krivična dela propisano je u članovima 5 i 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP) i u članovima 9 i 14 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP). Ostala važni međunarodni dokumenti su Standardna minimalna pravila postupanja prema zatvorenicima i Osnovni principi uloge advokata. Kao što je istaknuto u ranijim izveštajima, pravo na pravno zastupanje važi u svim fazama krivičnog postupka i poseban značaj ima za lica koja su u pritvoru, da bi se osiguralo da se ispoštuje princip pravičnosti i jednakosti oružja¹⁰. Ono je takođe zaštita od zloupotrebe ostalih prava, kao što je zabrana mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja. Kada se pravna pomoć obezbedi, nadležni organi su dužni da osiguraju da takva pomoć bude delotvorna.¹¹

Pristup braniocu u policijskom pritvoru

Prema domaćem zakonu, optuženo lice može da ima branioca tokom celog toka krivičnog postupka, ali optuženi koji je u pritvoru ima pravo da komunicira sa svojim braniocem tek *pošto* ga (zvanično) ispita sudija.¹² Ovo može biti posledica činjenice da se *optuženo lice* definiše kao lice protiv koga je sprovedena (zvanična) istraga i da važeći zakon ne predviđa da organi za sprovođenje zakona ispituju dato lice kao da je *osumnjičeno* pre nego što ga izvedu pred sudiju.¹³ U ovakvim okolnostima, potreba za pristup braniocu imala je manji značaj nego što bi imala u sistemu u kome policija ima nezavisnu istražnu vlast.¹⁴ Iako ovo umanjuje rizik od negativnih posledica zbog postupaka okrivljenog lica iz neobaveštenosti što bi moglo da utiče na istragu, ovo je još uvek u suprotnosti sa međunarodnim odredbama pomenutim gore.

Posle rata 1999. i pod odgovornošću međunarodnih policijskih snaga UNMIK-a, razvio se sistem u kome policija istražuje zločine i ispituje osumnjičene manje-više nezavisno pre iznošenja slučaja pred sud. U ovim okolnostima od kritične je važnosti da osumnjičeno lice ima pristup braniocu od samog početka policijske istrage, naročito u slučajevima kada je osumnjičeno lice u pritvoru. Takođe je od kritične važnosti da čim se neko lice identifikuje kao osumnjičeno, mora se obavestiti o njegovom/njenom pravu na branioca. Po domaćem zakonu, policija nema nikakve obaveze da obavesti osumnjičeno

---

¹⁰ John Murray protiv V.B., 8. februar 1996., stav 66.

¹¹ Artico protiv Italije, 13. maj 1980., stav 33.

¹² Članovi 67 (1) i 74 (1) ZKP SRJ

¹³ Za pritvor optuženih lica vidi član 147. Prema članu 151 ZKP SRJ, policija ima obavezu da preduzme neophodne mere da pronađe izvršioca krivičnog dela koji se goni po službenoj dužnosti (stav 1) i u tom pogledu može da traži informacije od građana (stavovi 2, 3 i 5), ali krivična optužba koja jer sastavljena na bazi takve istrage ne sme da sadrži izjave pojedinih građana.

¹⁴ U vezi krivičnih istraga uopšte vidi članove 151, 152, 153 (2), 155 i 161 ZKP SRJ, a u vezi pritvorenih lica vidi članove 192, 195 i 196 ZKP SRJ.

lice o njegovom/njenom pravu, verovatno zbog koncepta da se dato lice ne smatra *osumnjičenim* pre nego što počne zvanična istraga po rešenju suda.

Dokazivano je da čak i po domaćem zakonu postoji pravo na branioca za lica u policijskom pritvoru kada je dato lice pritvoreno pod izuzetnim okolnostima predviđenim u članu 196 ZKP SRJ.¹⁵ Prema članu 196 ZKP SRJ pritvor se određuje pismenim nalogom, na koji se može uložiti žalba u roku od 24 sata, organi za sprovođenje zakona dužni su da osiguraju da pritvoreno lice dobije neophodnu stručnu pomoć pri podnošenju žalbe.¹⁶ Tekst odredbe nije jasan, ali prema komentaru postoje ubedljivi argumenti koji dozvoljavaju osumnjičenom licu da sredi da mu branilac pomogne pri ulaganju žalbe.¹⁷ Otuda, pošto je postalo više pravilo nego izuzetak da policija UNMIK-a drži lica u pritvoru 72 sata pre nego što ih izvede pred sudiju, policija definitivno ima obavezu da osigura da uhapšeno lice ima pristup braniocu još u policijskom pritvoru.¹⁸

Nacrt uredbe o pristupu braniocu za lica koja uhapsi policija

Posle dugih rasprava, uredba pod naslovom O pravima lica uhapšenim od strane organa za sprovođenje zakona proglašena je 12. oktobra 2001.¹⁹ Proces izrade nacrtu počeo je 2000. godine, a grupu za izradu nacrtu činili su OEBS, UNMIK AOP i policija UNMIK-a. Nacrt uredbe koji je izradila ova grupa bio je, međutim, napušten, a osnovana je nova grupa za izradu nacrtu koja je isključila OEBS. Konačno, tokom perioda koji pokriva ovaj izveštaj, OEBS je u dva navrata dobio priliku da da svoje komentare na nacrtu ove uredbe. OEBS je tada dao opštirne komentare ukazujući na ozbiljne nedostatke nacrtu i oblasti gde se krše međunarodni standardi. Na žalost, čini se da sastavljači nacrtu nisu uzeli u obzir komentare koji se tiču važnih pitanja ljudskih prava, te nisu izvršene bitne izmene. Stoga konačna verzija uredbe, slično nacrtima koje je video OEBS, sadrži važne odredbe koje su u suprotnosti sa međunarodnim standardima.

Uredba daje uhapšenim licima pravo da budu informisana o razlozima hapšenja, prava da ne moraju odgovarati na pitanja i prava na pomoć branioca, bilo na račun uhapšenog lica, ili besplatno ako to lice nema dovoljno finansijskih sredstava da plati takve usluge. Iako uredba delimično rešava problem pristupa braniocu za lica koja su uhapsili organi za sprovođenje zakona, izvestan broj problema ostaje. Jedan od problema je što se čini da uredba nema efekat na vansudski pritvor po nalogu SPGS i KOMKFOR.

Drugi problem koji stvara uredba je što, u izvesnim okolnostima, ona dozvoljava organima za sprovođenje zakona da ispituju pritvorena lica u odsustvu branioca, a bez izričitog odricanja od prava na branioca. Na primer, ako branilac ne dođe na saslušanje iako je bio obavješten, a organi za sprovođenje zakona smatraju da bi dalje odlaganje ozbiljno ugrozilo sprovođenje istrage, oni mogu nastaviti sa saslušanjem u odsustvu

---

¹⁵ Komentar Zakona o krivičnom postupku, - Branko Petrić, Beograd 1986.

¹⁶ Član 196 (3) ZKP SRJ.

¹⁷ Komentar Zakona o krivičnom postupku, - Branko Petrić, Beograd 1986.

¹⁸ Za pojedinosti u vezi uslova u pritvoru vidi Odeljak o pritvoru.

¹⁹ Ovaj izveštaj pokriva period od marta do avgusta 2001., stoga se odnosi na Nacrt uredbe kako je OEBS tumačio u to vreme, koji je međutim u osnovi isti kao i konačna verzija.

branioca.²⁰ Ova odredba čini se da efektivno kažnjava pritvorenika što njegov/njen advokat nije uspeo da dođe do mesta pritvora, uprkos tome što mu je dato dosta ograničeno vreme za to.

Osnovni problem u poslednjem nacrtu uredbe koji je OEBS zapazio jeste što tužilac ili istražni sudija mogu da odlože pristup braniocu do 48 sati, u slučajevima gde je uhapšeno lice osumnjičeno za terorizam ili organizovani kriminal, ukoliko tužilac ili sudija utvrde da je odlaganje potrebno zbog "izuzetnih potreba istrage".²¹

Ove dve odredbe sugerišu da se pristup braniocu može ograničiti zbog »potreba istrage«, a što je najvažnije, lica koja su osumnjičena da su izvršila najteža krivična dela imaju veće ograničenje prava na pristup braniocu. Ovakvo veliko ograničenje pristupa braniocu skoro sigurno krši međunarodni zakon o ljudskim pravima, naročito član 6(3)(c) EKLJP, u vezi člana 6(1). Evropski sud za ljudska prava obradio je pitanje nužnosti pristupa braniocu u ranim fazama pritvora i istrage, u nizu slučajeva, što je najskorije kulminiralo u slučajevima *Averill protiv V.B.* i *Magee protiv V.B.* U ovom drugom slučaju Evropski sud je izrazio svoj stav da »uskraćanje pristupa braniocu na tako dug period (24 sata) i u situaciji u kojoj su prava odbrane nepopravivo oštećena – kakvo god da je opravdanje za ovakvo uskraćenje - u suprotnosti je sa pravima optuženog lica po članu 6«. ²²

Pitanja u vezi uskraćenja pristupa braniocu licima koja su osumnjičena za terorizam razmatrao je Evropski komitet za sprečavanje mučenja (EKSM) u nedavno objavljenom izveštaju.²³ EKSM je analizirao odredbe u zakonu V. Britanije i Severne Irske, koje su bile skoro istovetne sa onima u nacrtu uredbe, jer je dozvoljena zabrana pristupa advokatu tokom prvih 48 sati pritvora u slučaju terorizma. EKSM je istakao da u slučajevima terorizma može postojati opravdanje da se ne dozvoli pojedininim advokatima da prisustvuju ispitivanju, ali da to ne opravdava ograničenje pristupa svim advokatima. EKSM je takođe obradio pitanje pristupa advokatima u prethodnom izveštaju u vezi Severne Irske, gde je priznao da, u cilju zaštite interesa pravde izuzetno može biti neophodno da se odloži pristup pritvorenog lica određenom advokatu (koga odabere pritvorenik). Međutim, Komitet je naglasio da ovo ne treba da dovede do toga da se u potpunosti zabrani pristup svim advokatima tokom datog perioda. Komitet je preporučio da se u takvim slučajevima obezbedi pristup drugom, nezavisnom advokatu kome se može verovati da neće ugroziti zakonite interese istrage.²⁴ OEBS je preporučio da se

---

²⁰ Član 3.4 Nacrta uredbe o pravima lica uhapšenim od strane organa za sprovođenje zakona (u daljem tekstu Uredba o pristupu braniocu): uhapšeno lice ima pravo na prisustvo branioca tokom svih ispitivanja od strane organa za sprovođenje zakona. Ako se branilac ne pojavi u roku od dva sata od momenta kada je obavешten o hapšenju, organi za sprovođenje zakona dužni su da obezbede drugog branioca za uhapšeno lice. Posle toga, ako se branilac ne pojavi u roku od jednog sata kada ga pozovu organi za sprovođenje zakona, uhapšeno lice može biti ispitano samo ako organi za sprovođenje zakona utvrde da bi dalje odlaganje ozbiljno ugrozilo sprovođenje istrage.

²¹ Član 3.6 Uredbe o pristupu braniocu, koji dozvoljava da pristup advokatu bude odložen za 24 sata, što se može produžiti na naredna 24 sata.

²² *Magee protiv V.B.*, 6. jun 2000., stav 44, vidi takođe *John Murray protiv V.B.*, stav 66.

²³ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, poseta Severnoj Irskoj 1999., 21/07/2000, CPT (2000) 23.

²⁴ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, poseta Severnoj Irskoj 1993.god. 17/11/1994, CPT/Inf (94) 17, stav 58.

uradi ponovni nacrt uredbe u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava, naročito ako se pristup odlaže zbog određenog branioca, organi za sprovođenje zakona treba da obezbede drugog branioca za pritvorenika. Na žalost, preporuke OEBS-a nisu uzete u obzir, a konačna verzija uredbe zadržava ograničenje od 48 sati na pristup braniocu.²⁵

Implikacije nacrtu Uredbe na pristup advokatu za maloletnike

Maloletnicima je, kao ranjivoj grupi, posebno potrebno obezbediti pristup braniocu. Prema nacrtu uredbe, od prava na pomoć branioca može se odustati, ako se takvo odustajanje učini nezvanično i dobrovoljno. Ovo se jednako odnosi i na odrasle i na maloletnike, sa izuzetkom da se maloletnici mogu odreći ovog prava samo uz pristanak roditelja ili staratelja – osim ako su roditelj ili staratelj umešani u porodično nasilje protiv maloletnika – ili predstavnika Centra za socijalni rad (CSR).²⁶ Maloletnicima ne bi trebalo dozvoliti da se odreknu ovog prava čak ni uz saglasnost roditelja, jer malo je situacija u kojima bi maloletnik mogao pri punoj svesti da donese ovakvu odluku i odrekne se prava na branioca. Štaviše, u napred obrađenom odeljku 3.6, dozvoljeno je odricanje od prava pristupa advokatu do 48 sati i maloletnicima, a nijedna od razmotrenih odredbi ne zahteva prisustvo i pomoć roditelja ili odgovarajućeg lica ili branioca tokom policijskog ispitivanja. Međunarodni standardi o ljudskim pravima iz očiglednih razloga zabranjuju da maloletnici budu sami ispitivani od strane organa za sprovođenje zakona.²⁷

Pristup braniocu u istražnom postupku

Važeći zakon

Prema važećem zakonu, pre prvog ispitivanja pred istražnim sudijom, *osumnjičeno lice* će biti informisano o svom pravu da angažuje branioca, i da branilac može da prisustvuje ispitivanju.²⁸ Ako je osumnjičeni nem, gluv, duševno poremećen, ili nesposoban da se sam delotvorno brani, ili ako se vodi postupak za krivično delo za koje se može izreći smrtna kazna, njemu ili njoj se mora obezbediti branilac od prvog ispitivanja.²⁹ Maloletnici *moraju* imati branioca od početka pripremnog postupka ako su osumnjičeni za zločin koji predviđa kaznu zatvora dužu od 5 godina, ili kada sudija za maloletnike oceni da je osumnjičenom potreban branilac. U ostalim slučajevima maloletnik može da ima branioca od početka pripremnog postupka, što je ekvivalentno istražnom ispitivanju u slučajevima odraslih lica.³⁰

²⁵ U stvari, konačna verzija uredbe dalje ograničava pristup braniocu odredbom 3.5 da se lice može ispitati bez prisustva advokata ukoliko “postoji osnova da se zaključi da se licu može spasiti život”. Ovaj nejasan kriterijum je otvoren za rasprostranjeno ograničavanje pristupa advokatu.

²⁶ Član 3.5 Uredbe o pristupu braniocu

²⁷ Vidi npr. član 40 (ii) i (iii) Konvencije o pravima deteta (KPD), ili Standardna minimalna pravila UN za sprovođenje maloletničke pravde (Pekinška pravila), Pravila 7.1 i 15.2.

²⁸ Član 67 (2) ZKP SRJ. U engleskom prevodu se pogrešno koristi termin optuženi, a ne osumnjičeni, iako član 147 definiše optuženog kao lice protiv koga je istraga već sprovedena.

²⁹ Član 70 ZKP SRJ, kao što je objašnjeno u cirkularu UNMIK-a za pravosuđe/2000/17, stav 2. Smrtna kazna je ukinuta Uredbom UNMIK-a 1999/24.

³⁰ Član 455 ZKP SRJ.

Što se tiče odredbe koja *obavezuje* maloletnike da imaju branioca kada su osumnjičeni za teški zločin, nacrt uredbe o pristupu braniocu predstavlja čak nazadak u poređenju sa domaćim zakonom, pošto nacrt dozvoljava maloletniku da bude ispitan u odsustvu branioca i/ili pravnog zastupnika kada je maloletnik odustao od prava na branioca ili kada organi za sprovođenje zakona smatraju da je to neophodno.³¹ Ako nisu ispunjeni uslovi za obaveznu odbranu i osumnjičeni nije u finansijskoj mogućnosti da plati branioca, branilac se na zahtev *mora* obezbediti od prvog ispitivanja za svaku eventualnu kaznu od najmanje šest meseci. I konačno, ako je osumnjičeni optužen za manji prekršaj, branilac se *može* na zahtev odrediti od prvog ispitivanja ako interesi pravde to zahtevaju.³² Ove odredbe su u skladu sa zahtevima međunarodnog prava.

Međutim, postoji nekoliko odredbi koje veoma ograničavaju pravo na efikasnu pomoć branioca. Istog branioca može imati više optuženih lica, ako to ne utiče negativno na odbranu.³³ Branioci *mogu* samo da prisustvuju saslušanju optuženog lica, ali u izuzetnim okolnostima mogu se isključiti ako to zahtevaju posebni razlozi nacionalne odbrane ili bezbednosti.³⁴ U slučaju gde se nije odustalo od prava na branioca i nije obavezno po zakonu, pritvoreno lice se tokom *istrage* može saslušati u odsustvu branioca ako se branilac ne pojavi pošto je obavešten o saslušanju, što može imati negativne posledice po pritvorenika zbog stvari koje su izvan njegove/njene kontrole; ili ako osumnjičeno lice nije obezbedilo branioca u roku od 24 sata pošto je obavešteno o svom pravu.³⁵ Branilac može da komunicira sa pritvorenikom *samo* posle ispitivanja. Opštenja između branioca i pritvorenika *mogu* se nadzirati po nalogu suda dok se ne podigne optužnica.³⁶

Suđenje se može održati u odsustvu branioca, ako okolnosti ukazuju da to neće biti štetno po odbranu, i u slučaju kada branilac nije uspeo da dođe a uredno je pozvan, i kada okrivljeni nije mogao odmah da angažuje drugog branioca. U slučajevima obavezne odbrane, u kojima nije moguće da okrivljeni odmah angažuje drugog branioca, ili da sud odredi branioca bez štete po odbranu, *suđenje* će se odložiti.³⁷ Ovde važe isti argumenti koji su izneti protiv ograničenja pristupa braniocu licima koja su u policijskom pritvoru. I kao što je napred pomenuto, sva ograničenja pristupa braniocu moraju biti striktno odmerena a ne, kao što je ovde slučaj, da budu ostavljena diskreciji suda.

Sudska praksa

Još uvek postoji zabrinutost u vezi stvarnog obezbeđenja pravne pomoći. Pre pojavljivanja na saslušanju u pritvoru uhapšena lica često nisu mogla da obezbede branioca, jer po važećem zakonu, oni nisu ni bili obavešteni da imaju pravo na branioca, niti im je pružena mogućnost da stupe u kontakt bilo sa kim. Osumnjičeni se obično obaveštava da ima pravo na branioca tek na početku saslušanja u pritvoru. Sudski službenik se onda zamoli da proveriti ako ima nekog raspoloživog branioca u sudu koji bi

³¹ Članovi 3.5 i 3.6 Uredbe o pristupu braniocu.

³² Član 71 ZKP SRJ, sa izmenama po Cirkularu UNMIK-a za pravosuđe/2000/17.

³³ Član 68 (1) ZKP SRJ.

³⁴ Članovi 67 (1), 73 (2) i 218 (9) ZKP SRJ.

³⁵ Član 218 (9) ZKP SRJ.

³⁶ Član 74 ZKP SRJ.

³⁷ Član 301 ZKP SRJ.

mogao da pomogne na saslušanju u pritvoru. SPPS je zapazila da branilac koji je određen za saslušanje u pritvoru često ne preduzima nikakve dalje mere u korist pritvorenika, tako da njegovo postavljenje za branioca ima mali značaj za pritvorenika.

Pošto se ime postavljenog branioca ne zapisuje u rešenju o pritvoru, niti na bilo kom dokumentu koji se dostavlja osumnjičenom, takođe je uobičajeno, naročito u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice, da se pritvorenici ne sećaju imena lica koja su postavljena za njihove branioce.³⁸ SPPS je predložila da se osumnjičenima daju pismena obaveštenja o njihovim braniocima uključujući ime, adresu ili slično. Ovo nije urađeno jer se tvrdilo da to nije predviđeno po domaćem zakonu. Štaviše, u centrima za pritvor nema telefona koje bi pritvorenici mogli da koriste, što onemogućava pritvorenicima da stupe u kontakt sa braniocem, ili članom porodice ili nekim drugim licem da bi se raspitali u vezi njihovog branioca.³⁹

U opštinskom sudu u Peći/Peje u slučaju maloletnika koji je okrivljen za nezakonitu seču drva, branilac je određen na početku *glavnog* saslušanja, posle čega je suđenje počelo odmah, a da braniocu nije data mogućnost da se upozna niti sa maloletnikom niti sa spisom predmeta. Advokat je obavestio SPPS da nije znao da li je okrivljeni maloletnik bio u pritvoru ili ne. Tokom suđenja branilac je bio pasivan i napustio je suđenje pre nego što je izrečena presuda. Ni maloletnik, niti njegov otac nisu se ranije sreli sa braniocem niti su znali njegovo ime. Maloletnik je proglašen krivim i izrečene su vaspitnopopravne mere uz pojačani roditeljski nadzor.

U slučajevima koje je pratila SPPS branioci su se menjali tokom postupka, ponekad nekoliko puta. Promena advokata može koristiti okrivljenom licu, kada nestručan ili pasivni advokat bude zamenjen kvalifikovanim braniocem koji pruža efikasnu pomoć. Međutim, u mnogim slučajevima čini se da se branioci određuju samo da bi se ispunili zvanični zahtevi domaćeg zakona a da se malo obzira poklanja obavezama nadležnih organa da obezbede *efikasnu* pomoć branioca.

Na suđenju u Okružnom sudu u Prištini/Prishtine kosovskom Albancu, optuženom zbog »gaženja kolima i bekstva« sa mesta incidenta, kojom prilikom je ubio jedno i povredio troje dece kosovskih Srba, okrivljeni je proglašen krivim i osuđen na osam godina zatvora. Prema psihijatrijskom izveštaju – koji nikada nije priložen spisu predmeta – intelektualni nivo okrivljenog bio je ispod prosečnog. Njegovo svedočenje na suđenju bilo je smušeno i činilo se da ne razume pitanja koja su mu postavljana. Branioci su se smenjivali pet puta tokom postupka suđenja, dva puta u istražnoj fazi i tri puta za vreme samog suđenja. Prvi branilac se povukao tokom istrage a drugi nikada nije delovao u korist okrivljenoga. Treći, koji je određen po službenoj dužnosti, prisustvovao je prvom saslušanju ali zatim nije došao na drugo saslušanje zbog ličnih razloga. Umesto da odloži saslušanje na početku drugog dana suđenja, sudsko veće sa većinskim sastavom međunarodnih sudija odredilo je četvrtog branioca da zastupa okrivljeno lice. Ovaj advokat je obavestila sudsko veće da neće moći da prisustvuje suđenju sledećeg dana zbog drugih obaveza. Uprkos ovome, suđenje opet nije odloženo. Trećeg dana suđenja postavljen je novi branilac i ovaj advokat je zaista pomagao okrivljenom do kraja glavne sednice, zajedno sa

---

³⁸ Vidi članove 158 (3), 159 (1) i 192 (2) ZKP SRJ, o tome koje podatke treba da sadrži rešenje ili nalog o pokretanju istrage ili pritvoru. Ime branioca nije potrebno.

³⁹ SPPS je izvestila da je u pritvorima koji su pod upravom organa za sprovođenje zakona ima telefona.

advokatom koji je prisustvovao prvoj sednici. Na suđenju činilo se da branilac nije bio pripremljen da ispita svedoke i jednostavno je ponavljao pitanja koja je već potavilo sudsko veće.

Domaći zakon predviđa da isti branilac može da zastupa više od jednog okrivljenog. Iako je ovo dozvoljeno po domaćem zakonu, što ne znači da je to automatski kršenje prava na efikasnu odbranu, to ipak može da krši pravo na pravično suđenje po međunarodnim standardima, kada sukob interesa utiče na efikasnost odbrane na negativni način, a sud ne preuzima mere da spreči ovakav negativni uticaj. Ukoliko sukob nastane tokom suđenja, okrivljeni može biti stavljen u nepovoljan položaj čak i ako se sukob interesa reši i bude postavljen novi branilac. Prema Nacrtu zakona o krivičnom postupku, branilac može zastupati više od jednog okrivljenog jedino u slučaju kada okrivljeni, pošto potpiše pismeno priznanje da je obavešten o mogućem sukobu interesa, izričito zahteva da ga zastupa isti branilac.⁴⁰

U slučaju u vezi nekoliko tačaka teške krađe, razbojništva i pljačke protiv petoro okrivljenih lica u Okružnom sudu u Peći/Peje, dvojicu okrivljenih zastupao je isti branilac. Tokom glavne rasprave dvojica okrivljenih dali su suprotna svedočenja, što je pokazalo da je postojao sukob interesa da branilac zastupa obojicu okrivljenika. U ovom slučaju predsedavajući sudija rešio je problem tako što je upitao branioca koga od okrivljenika želi da zastupa. Za drugog okrivljenog zatim je određen novi branilac. Ovo je, međutim, drugog okrivljenog stavilo u nepovoljan položaj jer je suđenje počelo već posle pauze od 45 minuta tako da novi branilac nije imao vremena da se pripremi za odbranu.

Prema važećem zakonu, posetioci koji žele da posete pritvorenika moraju prethodno da dobiju pismeno odobrenje od nadležnog suda. Iako se ovo izričito ne odnosi na braniocce, ipak se primenjuju odredbe koje primoravaju braniocce da traže odobrenje od suda da bi mogli da posete svoje klijente. Obrazloženje za ovo je diskreciono pravo istražnog sudije da odredi nadzor poseta branioca pritvoreniku sve dok se ne podigne optužnica.⁴¹

Prema informacijama dostupnim SPPS, branioci moraju da obezbede odobrenja od suda da bi posetili svoje klijente u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice, Peći/Peje, Prizrenu i Gnjilanu/Gjilan. U Prištini/Prishtine sudska odobrenja potrebna su samo za obične zatvorenike, dok za zatvorenike visokog rizika istražni sudija odobrava spisak posetilaca, i ako je branilac stavljen na spisak, njemu ili njoj nije potrebno dodatno odobrenje da poseti svoje klijente.⁴²

Ovo ima poseban značaj u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice gde se sud nalazi u severnom delu, pri čemu su branioci kosovski Albanci prinuđeni da čekaju policijsku pratnju iz južnog dela do suda da bi dobili odobrenje da posete svoje klijente, a zatim da čekaju drugu policijsku pratnju do centra za pritvor, koji se takođe nalazi u severnom delu grada. Branioci kažu da su morali da računaju da izgube pola dana da posete zatvor a to ih praktično sprečava da posećuju svoje klijente onoliko često koliko bi želeli. Isto to odnosi

---

⁴⁰ Član 72 (1) Nacrt zakona o krivičnom postupku (NZKP)

⁴¹ Član 203 ZKP SRJ, vidi takođe član 74.

⁴² Postoje razne kategorije zatvorenika, koje utvrđuje Odbor za nadzor zatvorenika, pri čemu su lica u kategoriji A pritvorenici visokog rizika jer postoji mogućnost bekstva.

se i na slučajevu u kojima branioci zastupaju lica koja nisu pritvorena u istom okrugu gde se nalazi sud u kome se vodi njihov još nerešeni predmet.

U Prizrenu i Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice u odobrenju za posete unet je i broj minuta koliko branioci mogu da provedu sa svojim klijentima. U Prizrenu ova odobrenja daju se u rasponu od pet do trideset minuta a u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice od deset do 20 minuta, mada centri za pritvor ne primenjuju strogo ova ograničenja. Dozvoljeno vreme posete, u kombinaciji sa samo nekoliko poseta koje branioci obično posvete svojim klijentima, pokreće pitanje da li osumnjičena lica imaju odgovarajuće vreme da se pripreme za svoju odbranu, kako je to predviđeno u članu 6 (3) (b) EKLJP i članu 14 (3) (b) MPGPP.

Iako branioci nisu, osim u jednom slučaju (opisanom u daljem tekstu), izveštavali o problemima da dobiju odobrenje, ova praksa još uvek zabrinjava. Činjenica da, u većini regiona, branioci moraju prvo da posete sud pre nego što odu u centar za pritvor može se pokazati kao smetnja u skućenom vremenskom rasporedu. Osim toga, budući da će sa stupanjem na snagu Ustavnog okvira biti jasno da se ne može nadzirati opštenje između branioca i pritvorenika, moraće da prestane da postoji i zakonsko opravdanje zahteva da branioci traže odobrenja za ovakve posete.

Prema domaćem zakonu,⁴³ istražni sudija *može* da odredi da se opštenje između branioca i pritvorenika nadzire sve do podizanja optužnice, što predstavlja kršenje međunarodnih standarda o ljudskim pravima.⁴⁴ SPPS je izrazila zabrinutost u vezi ovoga u prethodnim izveštajima i predložila da se izvrši izmena zakona. Iako se ovo još nije desilo, čini se da sudovi više ne primenjuju ovu odredbu.

U Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice praksa da se vrši nadzor poseta branioca pritvoreniku napuštena je juna 2001., nakon što je OEBS više puta ukazao da se ovom praksom krše međunarodni standardi ljudskih prava.⁴⁵ Međutim, avgusta 2001., predsednik Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice izjavio je pred SPPS da mu je tadašnji lokalni kodirektor AOP savetovao da je sudija taj koji će oceniti da li će posete biti nadzirane ili ne, i da je po njenom mišljenju kršenje domaćeg zakona ako se ne primenjuju ove odredbe. Na sastanku početkom septembra 2001., lokalni kodirektor AOP je potvrdila ovo mišljenje pred SPPS. Branioci iz Mitrovice/Mitrovice su, međutim, potvrdili da im je od juna 2001. dozvoljeno da imaju poverljive razgovore sa svojim klijentima.

Čini se da su stavovi predsednika Okružnog suda u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice i bivšeg kodirektora AOP suprotni Uredbi UNMIK-a 1999/24, koja kaže da u obavljanju svojih funkcija, sva lica koja vrše javne funkcije ili su na javnim položajima dužna su da poštuju međunarodno priznate standarde ljudskih prava, kako su oni izraženi u međunarodnim instrumentima, a između ostalih i EKLJP i MPGPP.⁴⁶ Po Ustavnom

---

⁴³ Član 74 ZKP SRJ.

⁴⁴ Član 6 ECHR i član 14 ICCPR, vidi takođe Principe zaštite svih lica u bilo kom obliku pritvora ili zatvora, princip 18 (4).

⁴⁵ Vidi npr. S protiv Švajcarske, 28. novembar 1991, stav 48.

⁴⁶ Uredba UNMIK-a 1999/24, član 1 stav 3.

okviru instrumenti ljudskih prava direktno se primenjuju na Kosovu.⁴⁷ Prema tome, direktna primenljivost zakona o ljudskim pravima na Kosovu znači da domaći zakon koji dozvoljava sudovima da nadziru posete branioca pritvorenicima više nije na snazi, budući da je u suprotnosti sa međunarodnim zakonom o ljudskim pravima.

II. PONAŠANJE BRANIOCA

Osim obaveza da u zakonu i praksi licima koja su optužena za krivična dela nadležni organi obezbede efikasno pravno zastupanje, od vlasti se takođe zahteva da osiguraju da advokati mogu da obavljaju svoje profesionalne dužnosti bez zastrašivanja ili drugačijeg mešanja. Nadležni organi, uključujući i sudove, imaju dodatnu obavezu da priznaju poštovanje kritične uloge odbrane radi osiguranja da okrivljena lica imaju pravično suđenje. Princip jednakosti oružja koji prožima koncept pravičnog suđenja podrazumeva da se braniocu mora obezbediti jednaka osnova i jednaki izvori tokom čitavog krivičnog postupka.

Branioци su, s druge strane, obavezni da poštuju interese i da štite prava svojih klijenata. Oni moraju aktivno pomagati svojim klijentima savetujući ih u vezi zakonskih prava i dužnosti i preduzimajući neophodne mere da zaštite njihove interese tokom postupka. Oni su dalje obavezni da unapređuju pravednu stvar i da nastoje da zaštite ljudska prava i osnovne slobode koja su priznata u domaćem i međunarodnom pravu.⁴⁸

Domaći zakon o krivičnom postupku, ZKP SRJ, daje braniocima pravni okvir da uzmu aktivnu ulogu tokom celog postupka. Tako, branioци mogu da ulože žalbu na sprovođenje preliminarne istrage i na rešenje da se izvrši ili produži pritvor njihovih klijenata.⁴⁹ Tokom istrage branilac može da uloži žalbu na istražne radnje, a tokom ispitivanja ili drugih istražnih radnji, branilac može predložiti da istražni sudija postavlja jasna pitanja saslušavanom licu, i oni imaju pravo da se njihove primedbe unesu u zapisnik.⁵⁰ Branilac takođe može uložiti žalbu kod predsednika nadležnog suda zbog produženja postupka i ostalih nepravilnosti tokom istrage. Kada se optužnica podigne, branilac može prigovoriti (ili osporiti) optužnicu.⁵¹ Tokom glavne rasprave branilac može ispitivati okrivljeno lice i svedoke, a može predložiti da se istraže i nove činjenice i ispitaju novi dokazi.⁵²

U prethodnim izveštajima je pomenuto da postoji shema nedelotvornosti pri čemu branioци često nisu:

- i. zahtevali sudsko veštačenje;
- ii. adekvatno istražili, pre suđenja, predmet tužbe i odbrane;

---

⁴⁷ Uredba UNMIK-a 2001/9 o Ustavnom okviru za privremenu samoupravu, usvojena 15. maja, Poglavlje 3, član 3.3.

⁴⁸ Vidi Osnovni principi o ulozi advokata, članovi 13 – 15.

⁴⁹ Članovi 159 (5), 192 (4) i 197 (2) ZKP SRJ.

⁵⁰ Članovi 167 i 168 (8) ZKP SRJ.

⁵¹ Član 267 (2) ZKP SRJ.

⁵² Član 322 (4) ZKP SRJ.

- iii. adekvatno ispitivali svedoke;
- iv. izneli bilo kakve potkrepljujuće dokaze na suđenju; i
- v. prigovorili u vezi nedopustivih dokaza

Prema informacijama koje su dali predsednici pet okružnih sudova za period od 1. januara do 31. juna 2001., zabeležene su sledeće tužbe ili žalbe u korist odbrane:*

Sud	Član 159(5)	Član 167	Član 181	Član 267	Ukupan br. slučaja
Gnjilane/ Gjilan	82 žalbe	Mnogo tužbi	2 žalbe		111/173
Kosovska Mitrovica/ Mitrovice	7 žalbi	Bez tužbi	Bez žalbi	1 prigovor	174/125
Peć/Peje	10 žalbi	1 tužba	1 žalba	1 prigovor	127/216
Priština/ Prishtine	27 žalbi	Nekoliko, bez spisa	Bez žalbi		399/365
Prizren	120 žalbi	Bez spisa	Bez žalbi	12 prigovora	417/166

*

- Informacije su prikupljene jednim delom iz kvartalnih statističkih podataka koje svaki sud dostavlja AOP, a delom direktno iz raznih okružnih sudova.
- Članovi se odnose na ZKP SRJ; 159 (5), žalba protiv rešenja da se pokrene istraga, 167, tužba zbog istražnih radnji, 181, žalba zbog produženja ili proceduralnih nepravilnosti, 267 prigovor na optužnicu.
- Ukupan broj slučajeva u procesu odnosi se na: slučajeve pod istragom / slučajeve za koje je podignuta optužnica, uključujući i maloletnike.

Navedeni podaci nisu iscrpni, (na primer, žalbe na rešenje o pritvoru nisu obuhvaćene), ali pokazuju da praksa znatno varira od okruga do okruga i da se, osim žalbi protiv rešenja da se pokrene istražni postupak, vrlo malo tužbi/žalbi podnosi ili registruje. SPSS je pri praćenju pravosudnog sistema takođe zapazio da branioци često ne preduzimaju odgovarajuće mere da ospore produženi pritvor svojih klijenata.

Dana 12. februara 2001., kosovski Albanac je uhapšen u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice pod sumnjom da je pokušao da proda marihuanu francuskom KFOR-u. Osumnjičeni je odmah priznao krivicu. Na saslušanju u pritvoru dva dana kasnije, za koje je određen branilac, osumnjičeni je pritvoren na mesec dana. Razlog za njegov pritvor bio je da postoji opasnost od bekstva, pošto nije imao važeću ličnu kartu sa slikom. Dana 14. marta 2001., pritvor je produžen za još mesec dana. Dana 30. marta 2001., branilac je po prvi put posetio svog klijenta. Ova poseta trajala je »par minuta« i pritvorenik je obavešten da će morati da čeka nalaz iz Bugarske (da bi se utvrdilo da je supstanca bila marihuana i koja je tačna težina nađene supstance). Pritvorenik je zahtevao od svog branioca da uloži žalbu na nalog za pritvor. Ovo nije urađeno pošto se žalba na nalog za pritvor može uložiti samo u roku od 24 časa od momenta kada je nalog uručen (osumnjičenom), a branilac je posetio pritvorenika tek 16 dana posle njegovog pritvaranja. Osumnjičeni je oslobođen do suđenja dana 9. aprila 2001., tj. skoro dva meseca posle hapšenja – uz davanje garancija da će se pojaviti na suđenju.

Iako su zapažena neka pozitivna kretanja u profesionalnijem radu branilaca, naročito u slučajevima visokog profila, u kojima su neki branioci zauzeli mnogo aktivniji, agresivniji stav pri branjenju klijenata, glavni problemi u vezi delotvornosti advokata i dalje ostaju.

Mnogi pritvorenici kažu da ih branioci retko posećuju i, kao što je napred pomenuto, često se dešava da se sudski određeni branioci pojave tek na sudskom postupku, bilo na saslušanju u pritvoru ili na glavnoj raspravi. Kao što je razmatrano u prethodnim izveštajima, ovo se jednim delom može pripisati niskoj plati (maksimalno 500 DM mesečno) koja se dodeljuje sudski određenim braniocima, a takođe i smetnjama koje branioci i dalje imaju u pristupu svojim klijentima.⁵³ Ovo se naročito odnosi na slučajeve u kojima branioci moraju daleko da putuju, bilo iz same Srbije ili na Kosovu. S obzirom da nema dodatnih plaćanja da se pokriju ovi troškovi, to može dovesti do čistog gubitka za advokate. Potrebno je dakle da se dopune pravila u vezi plaćanja sudski određenih branilaca radi pokrića ovih troškova, ali niska plata ne može opravdati branioca što nije preduzeo odgovarajuće mere u korist svojih klijenata. Dodatni problem je što se i dalje čuju tvrdnje da sudski određeni branioci traže dopunsko plaćanje da bi obezbedili oslobađanje pritvorenika.

U slučaju silovanja u Prištini/Prishtine okrivljenog, kosovskog Albanca, zastupao je sudski određeni branilac. Okrivljeni je proglašen krivim i osuđen na dve i po godine zatvora. Okrivljeni je uložio žalbu na presudu i takođe odredio novog branioca da ga zastupa po žalbi. Prema pismenom podnesku Vrhovnom sudu, prvi, sudski određeni branilac zahtevao je najpre 1000, a zatim 3000 DM od okrivljenog da bi osigurao njegovo oslobađanje. Pošto je okrivljeni osuđen, branilac je onda tražio 6000 DM da bi obezbedio da žalba bude uspešna.

U Peći/Peje, u slučaju pljačke i raznih drugih optužbi protiv kosovskog Albanca, postoje tvrdnje da je branilac, koga je angažovala porodica okrivljenoga, tražio 4000 DM da bi osigurao oslobađajuću presudu za okrivljenog. U slučaju da je okrivljeni proglašen krivim novac bi bio vraćen. Okrivljeni je proglašen krivim i osuđen na četiri godine i šest meseci zatvora.

III. VANSUDSKI PRITVOR I PRISTUP BRANIOCU

Osvrćući se ukratko na početnu raspravu u vezi Nacrta uredbe o pristupu braniocu za lica koja su uhapšena od strane organa za sprovođenje zakona, od posebne je važnosti da se Nacrt uredbe odnosi samo na lica koja se drže u policijskom pritvoru. KFOR i dalje hapsi lica koja su osumnjičena za redovne zločine kao i lica za koja smatra da predstavljaju pretnju bezbednosti Kosova ili operacijama KFOR-a. Međunarodni standardi ljudskih prava odnose se na sva lica lišena slobode.⁵⁴ Iako UNMIK po rezoluciji Saveta

---

⁵³ Cirkular za pravosuđe 2001/1 o Uputstvu za isplate sudski određenih branilaca.

⁵⁴ Vidi Nacrt uredbe, član 1 (a) i (b). U vezi obaveza Vojnih snaga SAD u okviru Američke deklaracije i ostalih relevantnih instrumenata humanitarnog prava i ljudskih prava, vidi Coard et al. protiv SAD, slučaj 10951, Izveštaj br. 109/99, 29. septembar 1999, Interamerički sud za ljudska prava. U vezi zakonske odgovornosti KFOR-a, vidi npr. Međunarodna teritorijalna uprava u bivšoj Jugoslaviji: Poreklo, razvoj i izazovi pred nama,- Carsten Stahn (u daljem tekstu Stahn).

bezbednosti 1244 (RSB 1244), kojom je ustanovljena misija na Kosovu, nema direktna ovalšćenja nad KFOR-om, uredba 2000/47 utvrđuje da je osoblje KFOR-a dužno da poštuje važeće zakone i uredbe na Kosovu, ukoliko oni nisu u suprotnosti sa njihovim mandatom po rezoluciji SB 1244.⁵⁵ Zbog toga, uključenje pritvora od strane KFOR-a pod nadležnost Nacrta uredbe, služilo bi kao podsetnik na postojeće obaveze po domaćem i međunarodnom zakonu da i KFOR poštuje prava lica koja drži u pritvoru. OEBS je predložio da se Nacrt uredbe dopuni, tako da budu obuhvaćena i lica koja se drže u pritvoru KFOR-a, kao što je to bilo u ranijim uredbama UNMIK-a, npr. Uredba 1999/2 gde se »nadležni organi za sprovođenje zakona« odnosilo i na KFOR.

Za dodatne pojedinosti u vezi Vansudskog pritvora, uključujući informacije u vezi »informacija o pravu na branioca i pristup braniocu za lica u vansudskom pritvoru«, pogledajte Odeljak o pritvoru.

IV. PREPORUKE

Na žalost, mnoge preporuke koje je ranije dala SPPS nisu sprovedene. Zbog toga, u sledećim preporukama delimično su ponovljene preporuke koje je ranije dala SPPS, počev od izveštaja iz 2000. godine (npr. Izveštaj br. 8: Pristup efikasnoj odbrani).

- Optuženom i njegovom braniocu treba **garantovati poverljivo komuniciranje**, pismeno ili usmeno, u svim fazama krivičnog postupka. U svakom pritvoru ili objektu za zadržavanje **mora postojati prostor** gde pritvorenici i branioci mogu poverljivo da komuniciraju, tj. komunikacija može biti u vidnom ali ne i čujnom polju. Nadležni organi moraju osigurati da optuženi i njegov/njen branilac **mogu slobodno komunicirati**, bez vremenskih ili drugih ograničenja, u svim fazama krivičnog procesa. Član 74(2) ZKP SRJ ne sme se primenjivati.
- Kako sudovi tako i organi u pritvornim centrima moraju napustiti praksu da prinuđuju braniocima da traže odobrenje za posete svojim klijentima u pritvoru.⁵⁶
- Nadležni organi treba da **obezbede pravovremeno obaveštenje braniocima** u vezi svih važnih saslušanja ili istražnih radnji, naročito u vezi uzimanja izjava od vedoka. Propusti branioca ne smeju se pripisivati optuženom licu, i u učajevima kada branilac ne uspe da prisustvuje saslušanjima, sa ili bez valjanog razloga, odgovarajući deo istrage mora se ponovo otvoriti, ako to zahtevaju interesi pravde. U izuzetnim slučajevima, na primer, zbog više nedolazaka branioca bez valjanog razloga, okrivljeni može zameniti branioca ili sud može odrediti novog branioca za ovaj slučaj.
- Nadležni organi moraju osigurati da **branilac ima slobodan pristup relevantnim sudskim dokumentima** i evidenciji, uključujući i policijski dosije, u svim fazama krivičnog postupka. Moraju se obezbediti i odgovarajuće mogućnosti da branilac kopira sve relevantne spise i evidenciju.

---

⁵⁵ Uredba UNMIK-a 2000/47, član 2.2.

⁵⁶ Bazirano na informacijama od DPP, Sekcija Uprava Zatvora su razvili sistem da bi zamenili neophodnost za sudskom dozvolom sa obicnim ovlascenjem pisanim od lica u pritvoru na dobit njegovog advokata.

- Svim relevantnim radnicima, uključujući sudije, tužioce, braniocce, mora se **osigurati veća praktična obuka** u vezi njihovih uloga i odgovornosti da bi se osiguralo da se zaštite prava optuženog na delotvornu odbranu kako u fazi istrage tako i u fazi suđenja.
- Plata braniocima koje određuje sud treba da pokrije putne i ostale neophodne troškove, kao što je kopiranje, overe veštaka ili druge troškove koji su neophodni da se pripremi delotvorna odbrana.

ODELJAK 4: PRITVOR

I. UVOD

U prethodnim izveštajima SPPS izražena je zabrinutost u vezi mnogih slučajeva proizvoljnog pritvora na Kosovu. Iako su preduzete mere da se reše neki problemi, i dalje se nastavljaju slučajevi pritvora bez jasne zakonske osnove ili bez sudske revizije. Tri lica su u ovom trenutku pritvorena po izvršnom nalogu SPGS, bez sudske revizije,⁵⁷ a preko stotinu lica pritvoreno je vansudski po nalogu KOMKFOR. Osim toga, na Kosovu još uvek nedostaje mehanizam *habeas corpus*, uprkos tome što je međunarodni zakon o ljudskim pravima direktno inkorporiran u Kosovski zakon – najskorije preko Ustavnog okvira.⁵⁸ Ipak, SPPS očekuje proglašenje Nacrta zakona o krivičnom postupku, za koji se očekuje da će sadržavati odredbe u vezi postupaka *habeas corpus*.

Oblast u kojoj su preduzete neke mere da bi se okončali nezakoniti pritvori su duševno obolela lica. Naročito je dobrodošla uska saradnja između civilne uprave UN, OEBS-a i drugih važnih faktora u ovoj blasti. Poboľšanja su takođe zapažena i u rešavanju pitanja zakonitosti policijskog pritvora. Na žalost, još uvek nije primenjen koordinirani pristup da bi se rešila i pitanja u vezi drugih oblika pritvora.

II. PRITVOR PO IZVRŠNOM NALOGU SPGS

Faktički pregled

U poslednjem izveštaju o sistemu krivičnog pravosuđa na Kosovu, SPPS je zaključila da praksa izdavanja izvršnih naloga za pritvor lica (obično posle sudske odluke da budu oslobođeni) predstavlja kršenje Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP).⁵⁹ Ovo iz dva glavna razloga. Prvo, sami izvršni nalozi nemaju jasnu zakonsku osnovu u domaćem i međunarodnom zakonu. Drugo, nema mogućnosti za sudsko preispitivanje ovakvog pritvora. Pored toga, javno gaženje sudskih odluka od strane izvršnih organa (npr. kada se pritvaraju lica za koja je sud izdao nalog za oslobađanje) stvara teškoće u promovisanju poštovanja vladavine prava. Razne druge organizacije, uključujući i Instituciju ombudsmana na Kosovu, došle su do istog zaključka.⁶⁰

Međutim, izvršni nalozi za pritvor i dalje se primenjuju.

---

⁵⁷ Od 12. septembra 2001., u pritvoru po izvršnim nalogima nalaze se tri lica, a SPPS zna da ima još četiri lica koja su nedavno pritvorena na osnovu izvršnih naloga. Dana 21. septembra Komisija za reviziju pritvora potvrdila je pritvor za troje osumnjičenih.

⁵⁸ Proglašena kao Uredba UNMIK-a 2001/9 15. maja 2001. od strane SPGS.

⁵⁹ Član 5 EKLJP i član 9 MPGPP u suštini tvrde da lice može biti lišeno slobode samo za potrebe i u skladu sa postupcima uređenim zakonom.

⁶⁰ Vidi Specijalni izveštaj Ombudsmana br. 3 od 29. juna 2001.

Opravdanje za izvršne naloge o pritvoru

SPPS ne zna ni za kakav zvanični dokument koji jasno iznosi razloge za primenu izvršnih naloga o pritvoru i njihovih ograničenja. Na bazi javnih izjava UNMIK-a i pisma koje je tadašnji SPGS poslao Generalnom sekretaru UN januara 2001., SPPS shvata da SPGS vrši ovu izvršnu vlast u slučajevima kada veruje da će, ako tako ne postupi, nastupiti naročito štetna i teška nepravda.⁶¹

U vezi najskorijih izvršnih naloga o pritvoru za lica koja su navodno bila umešana u slučaj bombe na koju je naišao autobus Niš Ekspresa, teško je viditi kako je ispunjen treći deo testa. U ovom slučaju sudsko veće od troje međunarodnih sudija zaključilo je da dokazi nisu dovoljno jaki da opravdaju pritvor, i sledstveno tome odredilo da osumnjičeni budu oslobođeni.

Uredba 2001/18, detaljnije opisana u daljem tekstu, ne daje zakonsku osnovu za primenu izvršnih naloga za pritvor. Međutim, jedina osnova po kojoj Komisija za sudsku reviziju može da podrži vanskudski pritvor izložena je u članu 6.1, koji glasi:

6.1 Komisija će odrediti da je vanskudski pritvor na bazi izvršnog naloga opravdan onda kada Komisija smatra da postoje racionalni razlozi da se posumnja da je dato lice izvršilo krivično delo, i

a. Njegov identitet se ne može utvrditi, ili ako postoje druge okolnosti koje ukazuju na veliku verovatnoću bekstva; ili

b. Postoje racionalni razlozi da se posumnja da će lice uništiti tragove krivičnog dela, ili posebne okolnosti ukazuju da će lice ometati istragu utičući na svedoke, saučesnike ili lica koja prikivaju krivično delo ili tragove; ili

c. Posebne okolnosti opravdavaju bojazan da će krivično delo biti ponovljeno, ili da će pokušaj krivičnog dela biti dovršen, ili da će biti izvršeno zaprećeno krivično delo.

Shodno ovome, čini se da, kakav god da je bio početni razlog za primenu izvršnog naloga o pritvoru, on se jedino može nastaviti ako dato lice ispunjava uobičajene razloge za istražni pritvor u krivičnim slučajevima. Međutim, pritvor po izvršnom nalogu obično se koristi kada je redovni sud (obično u sastavu međunarodnih sudija) već odlučio da nisu ispunjeni uslovi za istražni pritvor i naložio oslobađanje osumnjičenog lica.

Zakonsko preispitivanje pritvora

Pravo na mogućnost da se ospori svaki pritvor pred sudskim organom koji je ovlašćen da izda nalog o oslobađanju (*habeas corpus*) predstavlja osnovni i neukidivi princip međunarodnog prava koji se primenjuje čak i u periodima vanrednog stanja. Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava pokazuje da je pravo da se ospori pritvor pravo

---

⁶¹ Da bi se identifikovali takvi slučajevi, SPGS je u pismu iz januara 2001., izjavio da je potrebno primeniti trostruki test. "Prvo, *osnovanost* slučaja mora biti dovoljno jaka da zahteva meru izvršnog naloga. Drugo, mora se utvrditi da bi usled oslobađanja osumnjičenog iz pritvora došlo do negativnih rezultata, kao što je *pretnja* javnoj bezbednosti. Konačno, mora postojati osnova da se veruje da ako bi se dozvolilo da se slučaj nastavi bez intervencije izvršnim nalogom, to bi moglo dovesti do *manipulacije* takvim slučajem od strane umešanih službenih lica."

koje ne dopušta derogaciju.⁶² Specijalni izveštilac u vezi vanrednih stanja Potkomisije UN za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina rekao je da se pravni lek habeas corpus »ne može derogirati ni u koje vreme i ni pod kojim okolnostima«. ⁶³ Interamerički sud za ljudska prava takođe je potvrdio da je pravo da se ospori pritvor pred sudskim organom neophodno radi zaštite ostalih osnovnih prava, i prema tome je samo po sebi pravo koje se mora poštovati u svako vreme i u svim okolnostima. ⁶⁴ Nedostatak sudskog preispitivanja izvršnog naloga o pritvoru jedna je od ključnih briga.

Ovaj problem priznao je i SPGS, koji je pokušao da ga otkloni proglašenjem Uredbe UNMIK-a 2001/18, kojom je ustanovljena Komisija za reviziju pritvora (KRP) koja ima zadatak da preispituje izvršne naloge. Međutim, Uredba ne obezbeđuje sudsko preispitivanje pritvora kako to zahteva međunarodno pravo. ⁶⁵ Uredba predviđa mehanizam da se preispitaju ovi pritvori, i, po prvi put, postavlja jasne osnove za nastavak takvog pritvora. Međutim, ona ne predviđa »nezavisno sudsko preispitivanje« pritvora, što je bila svrha Uredbe prema izjavi za štampu UNMIK-a od 4. septembra 2001. ⁶⁶ KRP je telo koje je izvan sudstva i sastoji se od tri člana koje direktno imenuje SPGS na određeni period (očigledno samo na tri meseca, mada to nije jasno u Uredbi), i koji specijalno dolaze na Kosovo da bi razmatrali ograničeni broj slučajeva. Članovi KRP prema tome zavise od SPGS, koji je stranka u svim sporovima koje oni razmatraju. ⁶⁷ Ombudsman je izdao specijalni izveštaj u vezi Uredbe 2001/18 dana 12. septembra 2001. ⁶⁸ u kome se kaže da Uredba nije uskladila izvršne naloge sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima.

Praksa u pritvoru – pristup braniocu

Lica koja su pritvorena po izvršnom nalogu ne dobijaju stvarni nalog o pritvoru. Umesto toga ona dobijaju pismeno obaveštenje od AOP-a u kome su navedeni delovi naloga. Ovo pismo obaveštenja ne obaveštava pritvorenika o razlogu pritvora, ni koji zločin su on ili ona izvršili, niti objašnjava mogućnost osporavanja zakonitosti pritvora. ⁶⁹

---

⁶² Aksoy protiv Turske, 18.12.1996., Brannigan i McBride protiv V.B. 26.05.1993, Lawless protiv Irske, 01.07.1961.

⁶³ Vidi Izveštaj Specijalnog izveštioaca u vezi vanrednih stanja Potkomisije UN za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina, UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1996/19, stav 13.

⁶⁴ Interamerički sud za ljudska prava, Savetodavno mišljenje OC-8/87 od 30. januara 1987.

⁶⁵ Uredba UNMIK-a br. 2000/18 sačinjena je bez učešća OEBS-a ili bilo koje druge organizacije.

⁶⁶ Publikacija UNMIK-a od 4. septembra 2001. god. UNMIK/PR/637.

⁶⁷ Evropski Sud za Ljudska Prava drzao se stanovista da takva vidljiva zavisnost od izvršnog diskvalificira organ od nezavisnosti. Vidi, na primer, Ringeisen protiv Austrije, Evropski sud za ljudska prava, presuda od 16. jula 1971., Langbohrer protiv Švedske, Evropski sud za ljudska prava, presuda od 22. juna 1989., naročito stav 32, Belilos protiv Švajcarske, Evropski sud za ljudska prava presuda od 29. aprila 1988, i Findlay protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Evropski sud za ljudska prava, presuda od 25. februara 1997., stav 73. Vidi takođe slučaj Škotske, jedan od mnogih slučajeva u kome je primenjeno precedentno pravo EKLJP u vezi nezavisnosti: Starrs i ostali protiv Fiskalnih vlasti, Viši sud Škotske, 11. novembar 1999.god.

⁶⁸ Specijalni izveštaj br. 4 Institucije ombudsmana na Kosovu.

⁶⁹ Član 5 (2) i (4) EKLJP i član 9 (2) i (4) MPGPP propisuju da svako ko je uhapšen treba da se obavesti o razlogu hapšenja i optužbama protiv njega ili nju, i da ima pravo da preduzme postupke da ospori zakonitost pritvora.

U većini regiona branioci moraju da dobiju sudsko odobrenje da bi posetili svoje klijente u pritvoru. Ovo ponekad uzrokuje probleme licima koja se na osnovu izvršnog naloga drže u pritvoru UNMIK-a, uključujući i osumnjičene za slučaj podmetanja bombe na koju je naišao autobusu Niš Ekspresa, koji se dogodio februara 2001., kada je poginulo 11 lica i još nekoliko teško ranjeno.

Dana 19. marta 2001. uhapšeno je petoro ljudi koji su osumnjičeni da su izvršili ovaj napad. Jedan je ubrzo oslobođen, dok su ostala četvorica osumnjičenih dobili sudski nalog za pritvor od meseca dana. Na uloženu žalbu sudsko veće u sastavu troje međunarodnih sudija ukinulo je pritvor trojici osumnjičenih, i za njih je izdat nalog o oslobađanju, dok je produžen pritvor za četvrtog osumnjičenog. Međutim, ova trojica osumnjičenih nisu oslobođeni, jer je SPGS izdao izvršne naloge o produženom pritvoru za sve osumnjičene. Osumnjičeni su zatim premešteni iz Prištine/Prishtine u Kamp Bondstil; odakle je osumnjičeni koji se još nalazio u sudskom pritvoru kasnije pobjegao. U julu mesecu dva preostala osumnjičena ponovo su prebačena u Prištinu/Prishtine odnosno Mitrovicu/Mitrovicu, i posle tog premeštaja braniocu je uskraćen pristup. Branilac u početku nije mogao da dobije neophodni sudski nalog koji ga ovlašćuje za posete. Na podnesak branioca, međunarodni istražni sudija – koji posle sudskog naloga o oslobađanju nije više imao nadležnost nad predmetom o pritvoru – konačno je potpisao odluku kojom dozvoljava posete branioca, i posete žene pritvorenika, ali uz nadzor.

Ovlašćenja za vanredne situacije

Dalje opravdanje za primenu izvršnih ovlašćenja SPGS izvršeno je tokom davanja izjave za štampu UNMIK-a ove godine, kada je portparol UNMIK-a izjavio da je primena izvršnih ovlašćenja o pritvoru bila opravdana jer se ljudska prava mogu ograničiti u vreme vanrednih situacija.

Međunarodni zakon o ljudskim pravima zaista sadrži specifične odredbe koje dozvoljavaju ograničenja (derogacije) mnogih standarda ljudskih prava u vreme opšte vanredne situacije, ali takva ograničenja ili derogacije strikto su regulisani zakonom. Po MPGPP i EKLJP, moraju se ispuniti sledeći uslovi: prvo, vanredno stanje mora se javno proglasiti, kao i stepen derogacije osnovnih standarda ljudskih prava, i opravdanje za to; i drugo, preduzete mere moraju biti striktno neophodne da se ispune potrebe date situacije. Ograničenje standarda ljudskih prava ne sme da ide dalje nego što je to apsolutno neophodno.⁷⁰

Praksa pritvora na osnovu izvršnih naloga ne ispunjava ove stroge kriterijume. Iako bi se moglo dokazivati da je Rezolucija SB 1244 objava vanrednog stanja, ona nije izričito pomenuta kao takva, niti ona daje eksplicitna ovlašćenja Generalnom sekretaru (i preko njega UNMIK-u) da derogira pojedine standade ljudskih prava. Zakonski instrumenti koji obavezuju službenike UNMIK-a, uključujući i SPGS, da se povinuju standardima ljudskih prava (kao što je Uredba 1999/24) ne upućuju ni na kakva ograničenja/derogacije ovih prava. Prema tome, osnovna javna izjava o merama koje su

---

⁷⁰ Za dalje komentare u vezi vanrednih stanja vidi nedavno izdati opšti komentar br. 29 od strane Komiteta UN za ljudska prava u vezi vanrednih stanja (član 4), CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 31. avgust 2001.

preduzete da se ograniče ljudska prava i zbog čega su one opravdane u vanrednoj situaciji nisu na svom mestu.

U svom tromesečnom izveštaju Savetu bezbednosti o situaciji na Kosovu od 13. marta 2001., Generalni sekretar je izjavio da je »zapažen znatan napredak u ostvarivanju mandata UNMIK-a. Faza vanredne situacije uglavnom je završena«,⁷¹ što pokazuje da danas treba ograničiti sva ovlašćenja za vanredne situacije. Sa funkcionalnim pravosudnim sistemom potreba za pritvorima na bazi vanrednih ovlašćenja još više je smanjena. U stvari, Uredba 2001/18 jasno je istakla da je svrha izvršnih naloga za pritvor da se pritvore lica koja su osumnjičena da su izvršila zločin i za koja postoji rizik od bekstva ili mešanja u sprovođenje pravde; drugim rečima, za to je predviđen redovni istražni pritvor. Nema očiglednih razloga zbog kojih bi se ovakva pitanja rešavala izvan sudskog sistema. Ako je glavna briga zbog osetljivih dokaza, onda se postojeći sudski sistem može prilagoditi da se bavi ovakvim slučajevima.

S druge strane, sudska revizija pritvora je pravo koje se nikada ne može ukinuti, čak ni za vreme vanrednih situacija. Čak i u vreme teških oružanih nemira, kao što je slučaj u Severnoj Irskoj i u jugoistočnoj Turskoj, Evropski sud za ljudska prava dozvolio je da se ovlašćenjima u vanrednim situacijama ograniči pristup sudskom preispitivanju pritvora za rok od nekoliko dana, a ne da se potpuno ukine.⁷² Imajući u vidu nekoliko glavnih slučajeva, najlakši korak bio bi da se sa izvršnim nalogima o pritvoru odmah prestane i da se dozvoli sudovima da oni rešavaju te slučajeve.

III. PRITVORI OD STRANE KFOR-A

Činjenični pregled

Sličnu zabrinutost zadaje i dalja primena vansudskih pritvora od strane KFOR-a, naročito od polovine 2000., kada je počela praksa pritvaranja ljudi u Kampu Bondstil, bazi US KFOR-a. Lica koja se drže u Kampu Bondstil većinom nisu pritvorena ni na bazi zakonskog ili sudskog naloga, niti njihov pritvor preipsituje bilo koji sudski organ.⁷³ Broj pritvorenika u Kampu Bondsitl oscilirao je od oko 100, a ponekad je dostizao i skoro 200 pritvorenika.

Kao i kod pritvora na osnovu izvršnih naloga SPGS, tako i ovde ključni problemi su nedostatak jasne zakonske osnove za pritvor u skladu sa međunarodnim zakonom, i

---

⁷¹ Izveštaj Generalnog sekretara o Misiji privremene uprave UN na Kosovu, od 13. Marta 2001.god., S/2001/218, stav 62.

⁷² U Branniganu, op.cit. Evropski sud kaže da period od sedam dana pritvora pre nego što se pritvorenik izvede pred sudiju spada u ovlašćenja vlade koja ona može legitimno primeniti za vreme vanrednih stanja, imajući u vidu Severnu Irsku, svi pritvorenici imali su pravo na habeas od momenta pritvora. U slučaju Aksoy, op cit. Evropski sud je smatrao da je 14 dana pritvora bez izvođenja pred sudiju bilo predugo, posebno pošto nije bilo pravnog leka u vidu habeasa, i to se odnosi i na regione u kojima se vode oružani sukobi.

⁷³ Iako se svi pritvorenici drže u Kampu Bondstil US KFOR, i ostali kontingenti KFOR-a vode pritvorenike u Kamp Bondstil i predaju ih US KFOR-u.

odsustvo sudskog preispitivanja pritvora. Tokom ovog perioda, KFOR je davao više objašnjenja u vezi njihove prakse pritvaranja, međutim vansudski pritvori su se nastavili.

Osnova za pritvor

Tadašnji KOMKFOR izložio je osnovu KFOR-a za primenu ovlašćenja o pritvoru u pismu šefu Misije OEBS-a dana 6. septembra 2001. On je istakao da se politika pritvaranja odnosila na KFOR u celini, a ne samo na US KFOR, i imaju njegovu dozvolu, uz podršku GŠSSE (Glavnog štaba savezničkih snaga u Evropi). On je dalje rekao da i KFOR nerado pritvara ljude i bilo bi mu mnogo lakše da okonča ovaj zadatak. Međutim, oni smatraju da je neophodno da pritvaraju lica na ovaj način zbog teškoća u ustanovljenju sudskog i policijskog sistema, kao i zbog pobunjeničkih aktivnosti u Preševskoj dolini (južna Srbija) i u Makedoniji.

KOMKFOR je u ovom pismu istakao da kriterijum koji on koristi da bi produžio pritvor u KFOR-u bio da »dotično lice predstavlja pretnju za bezbednost i sigurnost okoline«. On je ponovio da KFOR veruje da oni imaju zakonska ovlašćenja da tako postupaju po Rezoluciji SB 1244 da očuvaju bezbednu i sigurnu sredinu na Kosovu i da je Vojno-tehnički sporazum iz 1999. »relevantan u tom kontekstu«.

Na bazi ovog pisma, i ostalih informacija koje su stručnjaci SPSS dobili od KFOR-a, SPSS veruje da se pritvorenici u Bondstilu praktično mogu razvrstati u četiri opšte kategorije. Prvo, tu su oni za koje KFOR veruje da su izvršili krivična dela, bilo na Kosovu ili van Kosova, ali za koje KFOR veruje da ih sudski sistem Kosova ne može pravično i objektivno goniti (npr. zato što su dokazi protiv njih možda osetljivi). Drugo, tu su oni koji su pritvoreni iz čisto preventivnih razloga, zato što mogu predstavljati pretnju miru i bezbednosti. Treće, tu su lica koja su osumnjičena za krivična dela i koja se konačno predaju – bilo odmah posle hapšenja ili kasnije – sistemu krivičnog pravosuđa; i četvrto, tu su lica na osnovu sudskog naloga o pritvoru, ali koja su zbog bezbednosnih ili drugih razloga smeštena u Kampu Bondstil.

Mehanizmi za preispitivanje i ostale prakse pritvora

Ogromna većina pritvorenika u Bondstilu drže se tamo izvan sudskog sistema.⁷⁴ Oni, prema tome, nemaju pristup bilo kakvom sudskom preispitivanju pritvora. U svom pismu, KOMKFOR je opisao proces po kome se odobrava pritvor. Svaki predmet pregledaju pripadnici KFOR-a, komandanti multinacionalnih brigada i reviziono sudsko veće u Glavnom štabu KFOR-a, pre nego što bude odobren od strane KFOR-a. Međutim, ovo naravno nije nezavisno sudsko reviziono telo koje može da oceni zakonitost pritvora datog lica i naloga o njegovom/njenom oslobađanju.

Prema informacijama koje su dobili stručnjaci SPSS, većina pritvorenih u Kampu Bondstil nisu dobili nikakvo pismeno obaveštenje o tome ko ih pritvara, po kojoj

---

⁷⁴ U pismu koje je SPGS uputio šefu Misije OEBS-a 31. avgusta 2001., SPGS je izjavio da su dve osobe držane u Bondstilu na zahtev UNMIK-a. Ovo podrazumeva da su ove dve osobe bili jedini pritvorenici koji su u Bondstilu držani na osnovu sudskog naloga.

zakonskoj osnovi, na koji period, i kako mogu da ospore zakonitost svog pritvora. U aprilu i maju mesecu 2001., pritvoreni su dobili ručno ispisani prevod jednog dela »naloga o pritvoru«, ali ova praksa kasnije je prekinuta. U pismu OEBS-u KOMKFOR je tvrdio da pritvorenici dobijaju »potvrde« u kojima se navodi razlog za njihovo pritvaranje.⁷⁵ Međutim, nijedan pritvorenik koga je SPPS ispitala do 14. avgusta 2001. nije rekao da je dobio takav papir. Posle daljih istraživanja u Kampu Bondstil, OEBS je 14. septembra 2001. dobio informacije da pritvoreni ne dobijaju pismena obaveštenja u vezi svog pritvora.

Pristup braniocu

Kod lica koja uhapsi KFOR i kasnije preda pravosudnom sistemu problem pristupa braniocu obično se rešava kada dotično lice bude izvedeno na sud na prvo saslušanje. Međutim, ovo može biti posle znatnog zakašnjenja, čime se krši pravo da lice treba brzo da se izvede pred sudski organ i da bude obavešteno o svim optužbama.⁷⁶

Prema informacijama kojima raspolaže SPPS postoji interna beleška KFOR-a u kojoj se kaže da je pritvorenima *dozvoljen pristup pravnog savetnika ili zastupnika na njihov račun*. Međutim, nema odgovarajućeg pravila u kome bi bilo rečeno da će pritvorenici biti obavešteni o ovom pravu, i prema informacijama dobijenim od pritvorenika u Bondstilu, oni se ne obaveštavaju o njihovom pravu na branioca. SPPS je svesna da većina ovih lica ne zahtevaju branioca, ali ovo ne isključuje obavezu pritvornih organa koju oni imaju po domaćem i međunarodnom zakonu.

U jednom slučaju sa kojim je SPPS upoznata, pritvorenik u Bondstilu zahtevao je od predsednika Okružnog suda u Gnjilanu da mu obezbedi branioca, ali je obavešten da će mu biti obezbeđen branilac tek kada njegov poredmet bude predat sudu.⁷⁷

Jedan od razloga zbog čega se smatra da je od suštinskog značaja da se pritvorenim licima obezbedi pristup braniocu je zaštita od zloupotrebe.

Postoje tvrdnje o zloupotrebama u Kampu Bondstil. Avgusta 2001. na primer, SPPS je stupila u kontakt sa braniocem jednog lica pritvorenog u Kampu Bondstil, koji je tvrdio da je njegov klijent bio maltretiran tokom ispitivanja. SPPS je razgovarala sa ovim pritvorenikom i ocenila da su njegove tvrdnje u vezi maltretiranja verodostojne. Ovaj pritvorenik, koji je osigurao branioca pre hapšenja od strane KFOR-a, takođe je obavestio SPPS da je bio ispitivan nekoliko puta a da nije bio obavešten o svom pravu na ćutanje, pravu na branioca, niti o razlozima pritvora.

U slučajevima u kojima su lica pritvorena u Kampu Bondstil bila u mogućnosti da osiguraju branioca, bilo zbog toga što su oni bili u pritvoru po sudskom nalogu, što su njihovi predmeti predati sudskom sistemu ili nečeg drugog, njihovim braniocima je uglavnom dozvoljavan pristup.

---

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Član 5 (2) i (3) EKLJP i član 9 (2) i (3) MPGPP.

⁷⁷ Važeći zakon, član 205 ZKP SRJ, zahteva od predsednika sudova (ili određenih sudija) da posete pritvorenike koji spadaju u njihovu nadležnost najmanje jednom nedeljno.

Pritvori KFOR-a u vezi sa Međunarodnim zakonom o ljudskim pravima

Razjašnjenje od strane KOMKFOR-a o osnovama prakse KFOR pritvaranja je dobrodošlo jer omogućava analizu o tome kako se ova praksa slaže sa međunarodnim standardima. Kao i kod SPGS, polazna tačka je da su KFOR, kao i pojedinačne nacionalne jedinice obavezni po međunarodnom zakonu o ljudskim pravima. Prvo, zakon o ljudskim pravima inkorporiran je u mandat faktora koji su razmešteni na Kosovu pod okriljem UN, kako je predviđeno Rezolucijom SB 1244.⁷⁸ KFOR, kao sila po ovlaštenju UN, obavezan je da se povinuje ciljevima Ujedinjenih nacija, a jedan od glavnih ciljeva je, zajedno sa bezbednošću, da se unaprede ljudska prava.⁷⁹ Osim toga, između ostalih odgovornosti koje su navedene u RSB 1244, KFOR po potrebi mora da podržava rad međunarodnog civilnog prisustva. RSB1244 zahteva da »oba prisustva rade na istim ciljevima i da se uzajamno podržavaju.«⁸⁰ Pošto je UNMIK odgovoran da štiti i unapređuje ljudska prava, obaveze KFOR-a da podržava UNMIK zahtevaju, barem da ne potkopava ovaj cilj. Ovo se može postići jedino uz povinovanje međunarodnim standardima ljudskih prava.⁸¹ Drugo, obaveze u vezi ljudskih prava Savezne Republike Jugoslavije ostaju na snazi na celoj teritoriji i obavezuju i sadašnje organe koji su na vlasti. Treće, obaveze u vezi ljudskih prava vlada raznih nacionalnih kontingenata KFOR-a važe i za ponašanje njenih vojnika u inostranstvu. Budući da su SAD potpisale i ratifikovale MPGPP i Američku deklaraciju o ljudskim pravima, standardi koji su izloženi u ovim instrumentima obavezujući su i za US KFOR.⁸² Interamerička komisija za ljudska prava utvrdila je da Američke države podležu obavezama ljudskih prava čak i u njihovom vanteritorijalnom postupanju sa nedržavljanima.⁸³

Kao što je napred opisano, međunarodni zakon zahteva barem da se pritvor bazira na jasnom zakonu, i da svaki pritvorenik ima pravo da ospori pritvor na sudu.⁸⁴ Ovo se čak odnosi i na armije u vreme sukoba. Vredno je pomena da je vlada Sjedinjenih Država u drugom kontekstu priznala da je obavezna da brzo preda sudskom sistemu lica koja je prtvorila njena armija, čak i za vreme oružanog sukoba.⁸⁵

---

⁷⁸ RSB 1244, stav 5.

⁷⁹ Povelja Ujedinjenih nacija, član 1 (3), vidi takođe čl. 55 (c)

⁸⁰ Rezolucija SB UN 1244, stav 6.

⁸¹ Ovaj predlog potkrepljen je izjavom tadašnjeg SPGS Serža Vieriru de Mela od 4.jula 1999.god. Podsećajući da je KFOR odgovoran da obezbedi javni red i mir do vremena kada UNMIK bude u mogućnosti da to radi, on je naglasio da će se KFOR u obavljanju svojih zadataka povinovati međunarodnim standardima o ljudskim pravima. 'Izjava o pravu KFOR-a da hapsi i pritvara', SPGS, UNMIK 4. juli 1999.

⁸² Pakt može imati vanteritorijalnu primenu, prema Komitetu za ljudska prava, Komentari o SAD, stav 19, UN Doc. CCPR/C/79/Add 50 (1995).

⁸³ Vidi Coard et al. protiv SAD i Centar za lj. prava na Haitiju et al. protiv SAD, sl. 10.675, Iz.51/96.

⁸⁴ Član 5 i 6 EKLJP, član 9 i 14 MPGPP, i član XXV Američke deklaracije o pravima i dužnostima čoveka (koju su potpisale SAD).

⁸⁵ Ovo je jasno iz slučaja *Coard et al. protiv Sjedinjenih Država*, o kojem je Interamerička komisija za ljudska prava donela odluku 29.septembra 1999. U ovom slučaju, koji se ticao pritvora civila od strane armije Sjedinjenih Država tokom invazije Grenade, Sjedinjene Države su tvrdile da su se pridržavale svojih obaveza da izvedu pritvorene pred sud, tako što su ih sudu predali posle dvonedeljnog pritvora. Komisija se nije složila sa ovim, izjavivši da je dve nedelje previše dug period da armija drži u pritvoru osobe, mada je armija Sjedinjenih Država tokom jednog dela ovog perioda bila angažovana u oružanom sukobu. Slučaj 10.951, Izveštaj br. 109/99.

Da bi bio u skladu sa međunarodnim zakonom, pritvor od strane KFOR-a mora da ima zdravu i jasnu zakonsku osnovu, i da bude baziran na ograničenim kriterijumima koji mogu opravdati pritvor po međunarodnom zakonu.⁸⁶ Ovlašćenja KFOR-a za pritvor nisu nigde izložena ni u zakonu ni u nekoj uredbi na Kosovu. Osim toga, pritvaranje lica koji mogu biti »pretnja miru i bezbednosti« nije pritvaranje lica koja su osumnjičena da su izvršila krivično delo. Umesto toga, to je »preventivni pritvor«, pritvor baziran na neodređenim i širokim kriterijumima za lica za koja su nadležni organi odlučili da predstavljaju moguću pretnju. Ova vrsta pritvora nije dozvoljena po članu 5 EKLJP, kao što je Evropski sud za ljudska prava objasnio u slučaju *Jecious protiv Lithuanije*.⁸⁷ Prema tome, osnova KFOR-a za pritvor nije u saglasnosti sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima.

Ostaje naravno pitanje da li KFOR ima ovlašćenja da derogira zakon o ljudskim pravima u vanrednim situacijama. KFOR kao razloge za svoja pritvaranja navodi teškoće u uspostavljanju sudskog sistema i policijske službe, kao i pobune izvan Kosova. SPGS je takođe izjavio da je KFOR ovlašćen da pritvara lica kada nije »u mogućnosti da pribavi osetljive informacije, uključujući obaveštajne podatke«.⁸⁸

Iako su ovo valjani razlozi, nijedan od njih ne može zakonski opravdati vanredne korake da se vansudski pritvara veliki broj lica na beskonačan rok i bez nezavisnog preispitivanja. Svi ovi problemi mogli bi se rešiti razvojem sudskog sistema. Za dve godine svog mandata UNMIK je ustanovio sudski sistem uz učešće kako domaćih tako i međunarodnih sudija, kao i uglavnom međunarodnu policijsku službu. Iako je SPGS izrazila zabrinutost zbog nastavljanja ovih problema u okviru sudskog sistema, sistem ipak funkcioniše. Sve veće učešće međunarodnih sudija i tužilaca posebno omogućava da se pravosudni sistem uhvati u koštac sa najosetljivijim predmetima na objektivan način i u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava.

Štaviše, nedavne uredbe o prelasku granice, terorizmu, o dozvolama za posedovanje oružja i o merama protiv organizovanog kriminala obezbeđuju zakonske mehanizme za istragu i gonjenje lica koja su osumnjičena da su umešana u nezakonite aktivnosti na Kosovu.⁸⁹ Problem korišćenja osetljivog materijala, uključujući vojnu obaveštajnu službu, predstavlja primer kojim se bave sistemi krivičnog pravosuđa širom sveta, naročito onog koji se bavi terorizmom i ostalim bezbednosnim problemima. Međutim, potreba da se zaštite osetljive informacije nikada ne može da bude razlog da se lica pritvaraju izvan pravosudnog sistema ili da im se ne dozvoli da pravično ospore svoj pritvor.⁹⁰ OEBS je već ponudio da sarađuje sa KFOR-om i Civilnom upravom UN da bi osigurali da se u sistemu krivičnog pravosuđa postave na svoje mesto neophodni postupci kojima bi se takve informacije mogle obrađivati a da se istovremeno svim licima garantuje pravično suđenje i pravo da pošteno ospore svoj pritvor.

---

⁸⁶ Vidi MPGPP, član 9, EKLJP član 5.

⁸⁷ Predstavka br. 00034578/97, presuda od 31. jula 2000. god. stav 51.

⁸⁸ Pismo SPGS šefu OEBS-ove Misije na Kosovu, 31. avgust 2001. god.

⁸⁹ Uredbe UNMIK-a 2001/10, 12, 7 i 22.

⁹⁰ Vidi Chahal protiv V.B., presuda od 15. novembra 1996, a naročito stav 131.

IV. PRITVORI U USTANOVAMA ZA DUŠEVNO OBOLELE

U poslednjem izveštaju istaknuto je da je najveći broj nezakonito pritvorenih lica na Kosovu (preko 250) bio u Specijalnoj ustanovi za mentalno retardirana lica u Štimlju/Shtime, pod kontrolom Administrativnog odeljenja za zdravstvenu i socijalnu zaštitu (OZSZ). Jedan pacijent bio je zatvoren tamo, bez sudskog naloga, preko 50 godina. SPPS je takođe istakala da su konačno preduzete mere da se popravi ova situacija, neki slučajevi dostavljeni su Opštinskom sudu u Uroševcu, a AOP je najavio da je preduzeo mere da reši ovo pitanje pošto je sud odbio da razmatra ove slučajeve.

Pozitivna kretanja nastavila su se u proleće i leto ove godine i činilo se da su situacija i nezakoniti pritvori u Štimlju/Shtime konačno blizu rešenja. OZSZ je pokazalo novu snagu u pokušaju da reši ovu situaciju, i juna 2001. izdalo je Administrativno uputstvo kojim se potvrđuje da nijedno lice ne može biti pritvoreno u Štimlju/Shtime bez sudskog naloga. Uputstvo je dalje priznalo da je Odeljenje obavezno da pripremi lica iz ove Ustanove za otpust, ako oni tako žele. Ustanova je zatim počela da preispituje sve slučajeve pritvorenih lica, i donosila odluke da li je imalo osnova da dotično lice bude u pritvoru. Ako osnova nema, Ustanova mora da obavesti dotična lica da su slobodna da odu – što je već učinjeno u nekoliko slučajeva. Ako Ustanova smatra da ima osnova za pritvor, takvi slučajevi treba da se dostave sudu koji posle pravičnog suđenja treba da odluči da li da izda nalog o pritvoru.

Međutim, proces rešavanja pravnog položaja privremeno zaustavljen tokom leta. Krajem perioda koji pokriva ovaj izveštaj, nije završena revizija svih slučajeva, a nijedan slučaj nije predat sudu. OZSZ prema tome i dalje ostaje odgovorno za najveći broj nezakonitih pritvora na Kosovu. Ključni problem bila je neadekvatnost postojećeg zakona kojim je regulisan pritvor duševno obolelih lica, koji je nejasan i u nekim slučajevima skoro neprimenljiv (na primer, ne daju se nikakvi razlozi kada duševno bolesno lice treba da se pritvori). Radna grupa za zakon o mentalnom zdravlju, uključujući OEBS i AOP, ranije tokom godine uspešno je završila nacrt uredbe kojom bi se rešavali ovi problemi, koja predviđa veća specijalista za mentalno zdravlje u okviru postojećih okružnih sudova. Međutim, ova uredba kasnije je ocenjeno da nema prioritet i ostala je u arhivi AOP-a od leta.⁹¹

Istovremeno, u prvoj plovini ove godine AOP je uložilo mnogo truda da osigura da sudovi mogu delotvorno da rešavaju slučajeve koji se bave duševnim zdravljem u okviru postojećeg zakona. AOP je, zajedno sa OEBS-om, organizovalo informativni sastanak za sudije, socijalne radnike i psihijatre u proleće. Posle ovih korisnih rasprava, AOP je sastavilo cirkularno pismo u kome je objasnilo kako se postojeći zakon može učiniti funkcionalnim, i objasnilo da će obezbediti braniocima za pacijente čiji se slučajevi nađu na sudu. Međutim, ovo cirkularno pismo još nije izdato, i čini se da je nedostatak garantovanog pravnog zastupanja bio razlog što Ustanova još uvek nije predavala slučajeve sudu tokom leta.

---

⁹¹ SPPS je primila informaciju da je AOP poslalo nacrt uredbe Kancelariji pravnog savetnika SPGS u oktobru 2001.

Iako je Štimlje/Shtime glavni objekat za pritvor duševno obolelih lica, postoji zabrinutost zbog nezakonitih pritvora duševno obolelih lica i u drugim zdravstvenim organizacijama, naročito u Prištinskoj bolnici. SPPS ne zna tačno koliko lica je pritvoreno tamo, mada se veruje da ih ima preko sto u svakom trenutku. Međutim, čini se da su ovi pritvori mnogo kraći nego u Štimlju/Shtime.

Kontinuirani problemi sa postupanjem prema duševno obolelim licima u okviru sistema krivičnog pravosuđa, naročito primena »bezbednosnih mera« da bi se držala lica kojima je potrebno lečenje, i koja nisu osuđena na zatvor ni zbog kakvog zločina, još uvek predstavlja veliki problem. Ovo pitanje direktno je obrađeno u nacrtima krivičnog zakona i zakona o krivičnom postupku, u kojima je sva odgovornost za lečenje duševno obolelih lica prenet na (civilna) veća za mentalno zdravlje, koja su osnovana na bazi nacrta uredbe o duševnom zdravlju. Zbog toga je bitno da se što pre donesu novi krivični zakoni i nova uredba o duševnom zdravlju.

V. VREMENSKA OGRANIČENJA PRITVORA

Jedna od neophodnih zaštita od proizvoljnog hapšenja i pritvora je pravo da lice bude brzo izvedeno pred sudiju ili drugog zakonski ovlašćenog službenika za vršenje sudske vlasti. Ovo iziskuje pozitivnu obavezu vlasti, kako organa za sprovođenje zakona tako i pravosuđa, da osiguraju da lice bude brzo izvedeno pred sud u okviru zakonski propisanog vremenskog roka.

SPPS je dala detaljnu analizu važećeg domaćeg i međunarodnog zakonodavstva o vremenskim ograničenjima pritvora u svom prvom i drugom šestomesečnom izveštaju, i zbog toga se ti argumenti neće ponavljati, već ćemo navesti neke novije probleme i razvoj situacije.

Po pravilu, važeći zakon na Kosovu postavlja vremensku granicu od 24 časa za držanje lica u pritvoru pre nego što se izvede pred istražnog sudiju.⁹² U nekim izuzetnim okolnostima osumnjičeni se može zadržati do 72 časa.⁹³ Međutim, vremenska granica od 24 časa još uvek se uglavnom ne poštuje na Kosovu. Umesto toga, izuzetak od 72 časa postao je pravilo.

U prethodnim izveštajima SPPS je preporučila da objekti za pritvor treba da oslobode lica koja se drže bez pravnovaljanog naloga o pritvoru. U tom pogledu, podaci SPPS pokazuje pozitivna kretanja u okviru Uprave zatvora UNMIK-a, koja je usvojila jasnu politiku i sada odbija da dalje zadržava lica za koja nije izdat pravosnažni sudski nalog o pritvoru. Osim toga, sada postoji sistem po kome objekti za pritvor obaveštavaju nadležni sud 72 sata pre isteka naloga o pritvoru. U ovom obaveštenju sud se obaveštava da, ako ne izda nalog o produženju pritvora pre isteka vremenskog ograničenja, pritvorenik će biti oslobođen.

---

⁹² Član 195 ZKP SRJ.

⁹³ Član 196 ZKP SRJ. Decembra 2000. Ustavni sud Jugoslavije proglasio je član 196 ZKP SRJ neustavnim, zato što on dozvoljava pritvor po nalogu organa za sprovođenje zakona a ne suda.

Što se tiče prakse policije, SPSS je zapazila da, iako se izuzetno vremensko ograničenje od 72 sata za pritvor i dalje koristi kao standardni postupak, ovo vremensko ograničenje sada barem uglavnom poštuju organi za sprovođenje zakona. Međutim, čini se da postoji neka zabuna u organima za sprovođenje zakona u vezi podele odgovornosti između istražnih sudija i tužilaca u krivičnim postupcima. Prema domaćem Zakonu o krivičnom postupku, kadgod se pokrene preliminarna istraga i sastavi se krivična tužba, policijski istražitelji dužni su da proslede ove optužbe javnom tužiocu.⁹⁴ Kada je osumnjičeni *identifikovan* i uhapšen, policija je dužna da dotično lice izvede pred istražnog sudiju u roku od 24 časa. Konačno, kada su lica uhapšena po članu 196 i kada se izuzetno mogu držati u pritvoru do 72 sata, o tome se mora *odmah* izvestiti tužilac. Ova podela nadležnosti čini se da je, s vremena na vreme, dovodila u zabunu policajce koji nisu obavestavali odgovarajuće pravosudne organe u vezi slučaja, tako da je njima bilo teže da preduzmu neophodne proceduralne mere.

Da bi policija mogla da izvede lica pred sud pre isteka vremenskog ograničenja u svakom regionu se vodi spisak dežurnih istražnih sudija koji su dužni da rade na slučajevima koji se dese izvan radnog vremena.⁹⁵ Iako je ovo jasno poboljšanje, SPSS je zapazila da sistem ne funkcioniše uvek kako je planirano i čini se da postoji trend po kome dežurni sudije produžuju pritvor i preko maksimuma od 72 sata a da ne saslušaju osumnjičeno lice.

U sredu 11.jula policija UNMIK-a uhapsila je kosovskog Albanca koji je posedovao veliku količinu oružja. U petak 13.jula dežurni sudija u Okružnom sudu u Prištini/Prishtine, obavestio je da nije bilo saslušanja u pritvoru tokom vikenda, jer nema sudskih službenika da obave neophodne poslove sa dokumentacijom. Sledećeg dana isti sudija je pismeno naredio Upravi zatvora da zadrži osumnjičenog u pritvoru i da ga izvede na sud u ponedeljak 16.jula. U ovom slučaju situacija je rešena tako što je jedan međunarodni sudija obavio saslušanje osumnjičenog u pritvoru pre isteka roka od 72 sata.

U drugom skorijem slučaju policija je uhapsila dva lica osumnjičena za trgovinu ženama. Osumnjičeni su uhapšeni uveče 6 avgusta 2001. u 19:15 h. Dana 9 avgusta 2001. pri isteku roka od 72 sata, osumnjičeni su izvedeni pred sudiju u Okružnom sudu u Prištini/Prishtine. Sudija, međutim, nije saslušao osumnjičene već je naredio da se oni prebace iz policijskog pritvora u redovne objekte za pritvor. Razlog koji je istražni sudija naveo za odlaganje saslušanja u pritvoru bio je što policija nije na vreme stupila u kontakt sa tužiocem tako da on nije imao mogućnosti da podnese zahtev za istražni postupak. *Kada je upitan koji su zakonski razlozi za odlaganje saslušanja, sudija je rekao da nije bilo razloga u zakonu već je uobičajena praksa da se odlože saslušanja za 24 časa.* Dvojica osumnjičenih bila su saslušana sledećeg dana.

Kao što je priznao sudija u ovom drugom slučaju, odluke da se odlože saslušanja nemaju zakonskih osnova. Prema domaćem zakonu, istražni sudija, pošto obavesti osumnjičenog da ima pravo na branioca, može da odloži saslušanje u pritvoru za 24 časa da bi

---

⁹⁴ Član 151 i 153 ZKP SRJ.

⁹⁵ Svakoј policijskoј stanici se svake nedelje dostavlja spisak, koji su sastavili predsednici raznih sudova, u kome je označeno koji sudije su dežurni tokom te nedelje

osumnjičeni mogao da angažuje branioca.⁹⁶ Međutim, prema komentaru, ako je vremenski rok u članu 192 (3) prekoračen zbog zakašnjenja da se lice izvede pred sud u roku od 24 sata, kako je predviđeno u članu 195, rešenje se mora doneti odmah.⁹⁷ Iako nije jasno kako se ovi komentari odnose na izuzetni policijski pritvor od 72 sata po članu 196, čini se racionalnim da se zaključi da nije dozvoljeno nikakvo dodatno produženje kada se primenjuje pravilo od 72 sata. Nijedan od opisanih slučajeva, zbog ovakvog odlaganja, nije rešen u korist okrivljenog. Osim toga, što se tiče drugog slučaja, domaći zakon predviđa situaciju u kojoj se saslušanje u pritvoru održava pre nego što tužilac podnese zahtev za istražni postupak. U takvom slučaju, tužilac mora da podnese zahtev u roku od 48 sati, ili se osumnjičeni mora osloboditi.⁹⁸

Zato, iako priznaje da ima nastojanja u smislu poštovanja vremenskih ograničenja u policijskom pritvoru, SPPS je i dalje zabrinuta zbog povremenog kršenja osnovnih prava osumnjičenih u vezi blagovremenog sudskog preispitivanja njihovog pritvora. Iako se situacije koje su napred navedene mogu prvenstveno pripisati istražnom sudiji ili javnom tužiocu, od organa za sprovođenje zakona još uvek se očekuje da sprovedu njihove početne istražne radnje u okviru racionalnog vremena, da bi se omogućilo dovoljno vremena za sudske zvaničnike da oni propisno obavljaju svoje dužnosti.

VI. PREPORUKE

Vansudski pritvori od strane SPGS i KFOR-a

- SPPS predlaže da se praksa vansudskih pritvora može delotvorno zameniti pokretanjem mehanizma (sistema) koji bi omogućio da se saslušaju osetljivi dokazi u okviru sistema krivičnog pravosuđa, uz poštovanje prava okrivljenih lica da ospore pritvor. Međunarodni sudije i tužioci u okviru tekuće strukture UNMIK-a mogu i treba da se uključe u preispitivanje ovakvih osetljivih dokaza, a da se ovi slučajevi, naročito u vezi pritvora, zadrže u okviru pravosudnog sistema. Sledeći istu liniju, rezonovanja SPPS preporučuje da KFOR treba da uskladi svoju praksu pritvaranja sa zakonskim garancijama i pravnim lekovima koji su predviđeni i u domaćem i u međunarodnom zakonodavstvu o ljudskim pravima. Naročito, treba obezbediti trenutne informacije o osnovama pritvora i pravu da se angažuje advokat odmah po hapšenju a kasnije, pritvorenici se moraju predati sudskom sistemu radi istrage i preispitivanja njihovih slučajeva u okviru vremenskih ograničenja po važećem zakonu. Tamo gde su neki pritvorenici uhapšeni na bazi specifičnih mehanizama za pribavljanje informacija, KFOR može ove slučajeve zajedno sa osetljivim informacijama da uputi međunarodnom tužiocu ili istražnom sudiji koji zatim mogu da osiguraju zaštitu dokaza i da istovremeno omoguće pritvoreniku sve pravne lekove da bi se njegov/njen pritvor mogli preispitati.

---

⁹⁶ Član 193 ZKP SRJ.

⁹⁷ Komentar Zakona o krivičnom postupku, - Branko Petrić, Beograd, 1986.

⁹⁸ Član 193 (4) ZKP SRJ.

Sledstveno tome, treba sastaviti uredbu u koju će se uneti mere preko kojih se osetljivi dokazi mogu predstaviti i primeniti na sudu uz dužno poštovanje principa jednakosti oružja i prava okrivljenika. OEBS još jednom nudi svoje usluge da pomogne u relativno brzom implementaciji ovakve uredbe. Na primer, nedavno izdata uredba UNMIK-a 2001/18 o Komisiji za reviziju pritvora ne obuhvata postupke po kojima se osetljivi dokazi mogu preispitati, što bi mogla biti polazna tačka.⁹⁹

- Da bi se slučajevi mogli predati sudskom sistemu KFOR je zahtevao da međunarodni tužilac goni slučajeve. U ovom trenutku samo jedan međunarodni tužilac radi u regionu Gnjilana/Gjilan, i ona je toliko preopterećena radom da ne može da prihvati sve slučajeve koje joj KFOR dostavlja. Zbog toga, preporučuje se da SPGS imenuje drugog međunarodnog tužioca za region Gnjilana.
- Komisija za reviziju pritvora treba da se ukine.
- KFOR treba da se oglasi da će poštovati sve sudske naloge o oslobađanju svih lica iz pritvora.

Pritvor za mentalno obolele

- Nacrt Uredbe o lišavanju slobode i postupanju u pritvoru treba proglasiti što pre.
- AOP treba da izda svoj nacrt cirkularnog pisma o sprovođenju zakona o vanparničnom postupku u vezi pritvora mentalno obolelih lica i da potvrdi da će obezbediti pravnu pomoć u svim slučajevima.
- Specijalna ustanova u Štimlju/Shtime treba odmah da završi reviziju svojih slučajeva. Sve slučajeve za koje misli da lice treba da bude u pritvoru treba odmah da pošalje sudu. Sva druga lica treba da obavesti da su slobodna da idu.
- Sve pritvore u zdravstvenim centrima, naročito u bolnici u Prištini/Prishtine, treba preispitati.

Vremenska ograničenja u pritvoru

- Policiji UNMIK-a potrebno je obezbediti odgovarajuću obuku u vezi njihove uloge u istragama krivičnih slučajeva, naročito u vezi njihove dužnosti da odmah obaveste tužioca o svakom uhapšenom licu i o njihovoj dužnosti da odmah – tj. u roku od 24 časa – izvedu uhapšeno lice pred sudski organ.
- Sudski službenici treba da prestanu da policiji UNMIK-a i organima u pritvoru izdaju naloge o produženom pritvoru a da ne saslušaju osumnjičeno lice nakon isteka policijskog pritvora.
- AOP treba da revidira sistem sa dežurnim sudijama tako da im obezbedi neophodnu logističku podršku, (npr. sudske službenike, prevodioce, itd.) da bi mogli da obave saslušanja u pritvoru i van redovnih radnih sati.
- Sudski službenici treba da daju policiji UNMIK-a i organima u pritvoru naloge o produženju pritvora posle isteka policijskog pritvora.

---

⁹⁹ Uredba UNMIK-a 2001/18, član 5.

ODELJAK 5: TRGOVINA LJUDSKIM BIĆIMA I SEKSUALNI DELIKTI

I. UVOD

Imajući u vidu i pravnu i humanitarnu dimenziju pitanje trgovine ljudskim bićima predstavlja glavnu brigu u vezi ljudskih prava kako za SPPS tako i za faktore u upravi i pravosuđu na Kosovu. Broj ovakvih slučajeva alarmantno je porastao u proteklih šest meseci a malo je sredstava obezbeđeno da se pomogne žrtvama ili svedocima koji su umešani u ove slučajeve. U skladu s tim, utvrđivanje pristupa za rešavanje ove pojave pokazalo se da je veliki izazov za organe za sprovođenje zakona i za sudstvo. Donošenje Uredbe 2001/4 januara 2001. ilustrovalo je nameru izvršne uprave da se ozbiljno uhvati u koštac sa ovim problemom i istovremeno je dalo pravni instrument za koji se očekuje da će biti efikasniji nego stari i blagi okvir predviđen Krivičnim zakonom SRJ.¹⁰⁰

Međutim, uprkos izraženom interesovanju nadležnih organa za slučajeve trgovine ljudskim bićima, pravna reforma i reforma organa za sprovođenje zakona imali su minimalni efekat na učestalost i težinu slučajeva trgovine ljudskim bićima. Čak i sa specijalizovanom policijskom jedinicom i novom uredbom protiv trgovine ljudskim bićima, pravila dokazivanja ne dozvoljavaju korišćenje tajno pribavljenih dokaza na sudu, a zaštita i bezbednost svedoka nisu obezbeđeni da se žrtve ovakve trgovine upotrebe kao svedoci, socijalna služba nema delotvorne mere za žrtve, a UNMIK nije ustanovio koordinatora za pomoć žrtvama za šta ima mandat po Uredbi 2001/4. Svaki od ovih propusta doprineo je nedovoljnom hapšenju krijumčara ljudskih bića, dugim istragama sa malo dokaza, nestancima svedoka, i nedostatku poverenja u policiju i pravosuđe.

Tokom cele ove godine SPPS je dokumentovala i pratila 21 slučaj¹⁰¹ koji se bavio prekršajima povezanim sa trgovinom ljudskim bićima, koji se gone ili po odredbama člana 251 ZKP SRJ ili po Uredbi 2001/4. Od svih ovih slučajeva, suđenja su održana u 8 slučajeva i presude su se kretale od 5 do 6 godina zatvora. Preostali slučajevi su ili i dalje pod istragom ili su suđenja zakaza ili nerešena. Sledeća analiza predstavlja pregled strukturnih i suštinskih razvoja u ovoj oblasti na nivou organa za sprovođenje zakona, tužioca i sudova.

II. ORGANI ZA SPROVOĐENJE ZAKONA

Osnivanje Jedinice za istrag u deliktima trgovine ljudskim bićima i prostitucije (JITP) u okviru UNMIK policije dokazuje nameru UNMIK-a da se efikasno bori sa trgovinom ljudskim bićima i sličnim krivičnim delima. Kao specijalizovana jedinica JITP je osnovana da se trgovini ljudskim bićima pristupi iz iskustvene i višestrane perspektive, koja podrazumeva organizovani aspekt ovakve trgovine, kao i iz perspektive žrtava.

---

¹⁰⁰ Vidi, na primer, član 251 ZKP SRJ.

¹⁰¹ Ovaj broj predstavlja ukupan broj slučajeva trgovine ljudskim bićima koje su razmatrali sudovi na Kosovu. Presek slučajeva po regionima je sledeći: 3 slučaja u Prištini/Prishtine, 3 slučaja u Gnjilanu/Gjilan, 4 slučaja u Peći/Peje, 2 slučaja u Kosovskoj Mitrovici/Mitrovice i 9 slučajeva u Prizrenu.

SPPS shvata da odgovornost za suzbijanje ovako složene pojave ne leži samo na JITP. Moraju se usmeriti koordinisani naponi da bi se ostvario sveobuhvatan i efikasan odgovor. Ovo prvenstveno obuhvata koordinaciju u okviru UNMIK policije, a takođe i između UNMIK policije i KFOR-a, budući da KFOR, ponekad, preuzima ulogu organa za sprovođenje zakona. Uz odgovarajuću raspodelu napora i logističkih kapaciteta i shvatanjem da je JITP samo prethodnica reakcije organa za sprovođenje zakona na trgovinu ljudskim bićima, kojoj je potrebna jasna podrška ostalih organa za sprovođenje zakona, mogao bi da se zada odlučan udarac krivičnim delima vezanim za trgovinu ljudskim bićima. Ovakva koordinacija postupaka i politike je suštinski aspekt da bi aktivnosti organa za sprovođenje zakona mogle osigurati zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Strukturna pitanja

Nedostatak zaštitnih mera koje garantuju bezbednost žrtava i svedoka

Glavni izazov u istrazi i gonjenju slučajeva trgovine ljudskim bićima potiče od prirode samog zločina, budući da su dokazi često nedokučivi i teško ih je pribaviti bez saradnje žrtve. Svedočenje žrtve ima vitalni značaj i sve uspešne osude do danas oslanjale su se na svedočenjima i dokazima žrtava. Većina žrtava koje su se odlučile da svedoče su one koje su rešile da učestvuju u programu dobrovoljne repatrijacije, koji nije povezan sa policijom. Retka su svedočenja svedoka koji nisu bili žrtve a imali su opipljivo znanje o okolnostima slučaja. Međutim, iako su potencijalno ključna za gonjenje slučajeva trgovine ljudskim bićima, svedočenja žrtava je najteže obezbediti. Saradnja sa tužilaštvom je opasna za žrtvu ili svedoka i zbog toga se ova lica ne mogu prinuditi na to. Kada žrtva ili svedok odluče da se ne pojave na sudu i svedoče, ali zatim budu prinuđeni protiv njihove volje, postoji opasnost da se ovakva svedočenja preokrenu i da ugroze verodostojnost celokupnog gonjenja.

Elementi zločina obično podrazumevaju postojanje dobro organizovane mreže prekršilaca (dobavljače, prodavce, kupce, organizatore transporta, vlasnike noćnih klubova i barova, itd.), tako da, ako se uhvati jedan ili nekoliko prekršilaca, ostaje opasnost da drugi saučesnici koji su još na slobodi, ozbiljno ugroze žrtve koje su saradivale. Sledstveno tome, ako se očekuje da žrtve i svedoci saraduju oni se moraju zaštititi ne samo na ad hoc bazi nego i preko višeslojne bezbednosne sheme počev od privremene i kratkoročne bezbednosti do bezbednog preseljenja i psiholoških i socijalnih alternativa za budućnost.

SPPS je preporučila sprovođenje takvih programa zaštite svedoka u prethodnim izveštajima, ali još nisu zapaženi konkretni rezultati. Nasuprot tome, žrtve trgovine ljudskim bićima i dalje se pokupljaju iz barova i od njih se traži da učestvuju i saraduju u istrazi, iako trenutno nema efektivnog mehanizma za žrtve, kao što je bezbedno preseljenje tokom istrage. U nekim posebnim slučajevima, bio je obezbeđen bezbedni privremeni smeštaj, skoro uvek uz finansijsku pomoć OEBS-a ili druge organizacije za pomoć žrtvama. Ove mere nisu se zasnivale na uređenoj politici i strukturi. Iako je JITP istakla da je osujećena u svom radu zbog nedostatka finansijskih i materijalnih sredstava za zaštitu svedoka i žrtava, i pošto Stub I nije odgovorio na izazov, žrtve-svedoci, u izuzetnim slučajevima bili su ostavljeni sami sebi i njihovim oskudnim sredstvima čim je

obezbeđeno njihovo svetočenje. Budući da se uglavnom radi o strankinjama, jedina sredstva koja su one često imale bila su ona od kojih su upravo pobege.

Ilustrativni primer je slučaj tri strankinje koje su uhapšene u raciji u baru Queens u Prištini/Prishtine. Posle kratkog saslušanja pred sudijom za prekršaje ove tri žene bile su osuđene zbog 'ilegalnog prelaska granice' i odležale su 10-dnevnu kaznu u Centru za pritvor u Lipljanu/Lipjan. Iako su one najpre odbile da svedoče protiv vlasnika noćnog kluba, kasnije su se saglasile da daju potpune izjave o načinu na koji su bile prokrijumčarene na Kosovo, a za uzvrat su tražile garancije za ličnu bezbednost. Nađeno je ad hoc rešenje i žrtve su privremeno smeštene u hotel pod policijskom zaštitom. Međutim, pošto su dale izjave pred JITP i istražnim sudijom, ove tri žrtve su završile na ulici odakle su na kraju pokupljene i odvedene u drugi noćni klub u Prištini/Prishtine gde su bile ponovo prinuđene na prostituciju. Tokom racije u ovom drugom baru JITP je našao ove tri žrtve među igračicama-prostitutkama i izveli su ih pred sudiju da po drugi put svedoče. Ni drugi put nije obezbeđen nikakav oblik organizovane zaštite.

U nizu slučajeva trgovine ljudskim bićima koje je SPPS nadgledala u Prizrenu, istražni postupci pa čak i suđenja su prekidana zato što je zbog nedovoljno dokaza tužilaštvo moralo da odbaci optužbe. Žrtve koje su u početku u policiji dale izjave kojima su teretile vlasnike klubova i njihove saradnike, na kraju su menjale svoja svedočenja tvrdeći da nisu bile prinuđene ni na šta protiv njihove volje. Nijednoj od ovih žrtava-svedoka nije ponuđena nikakva zaštita niti preseljenje posle njihovih prvih svedočenja. Osumnjičeni koji je bio umešan u nekoliko istraga u vezi trgovine ljudskim bićima do sada je uspevao da pobege tužilaštvu, pošto su žrtve koje su ga prijavile da ih je prinudio na prostituciju u njegovom klubu promenile svoje izjave tokom istrage. U jednom slučaju, policija je ponovo pozvala žrtvu I. R. nedelju dana posle njenog prvog inkriminišućeg svedočenja, a ona je zatražila da se njena izjava zanemari i da se istraga obustavi. Policijski istražitelji su zapazili nekoliko modrica i ozleda na telu žrtve. Uprkos ovako jasnim znacima zastrašivanja policija opet nije preduzela odgovarajuće mere da efikasno zaštititi ove žrtve i tako osigura ključne dokaze protiv navodnih krijumčara ljudskih bića.

Logističke stvari koje ometaju istrage

Međunarodno priznati standardi ljudskih prava ističu da se pravo na prevodioca i da se važna dokumenta prevedu primenjuje ne samo za vreme suđenja i sudskog postupka nego i u svim fazama krivičnog postupka, uključujući i tokom policijske istrage i preliminarnih ispitivanja.¹⁰²

Logistički problem koji ometa rad organa za sprovođenje zakona protiv trgovine ljudskim bićima bio je prevođenje dokumenata ili postupka na jezik žrtve ili jezik koji žrtva razume. Inostrane žrtve podvrgavaju se ispitivanju koje može biti traumatsko na jeziku koji one ne razumeju, uprkos činjenici da mnogi slučajevi ne uspevaju zato što žrtve-svedoci nemaju mogućnost da povežu dokaze pri svedočenju. Jedna ad hoc tehnika koju koriste policijski istražitelji je da obezbede prevod preko službenika UNMIKA-a, koji su istog državljanstva kao i žrtva-svedok. Ovim rešenjem se, s jedne strane, rizikuje netačan prevod od strane nestručnih prevodilaca i, s druge strane, može da baci sumnju na nepristrasnost i nezavisnost prevodilaca koji mogu biti umešani u iste ili slične istrage.

---

¹⁰² Princip 14 sa spiska Principa UN za zaštitu svih lica u bilo kom obliku pritvora i zatvora.

Iz drugačije perspektive, ali još uvek u vezi prevoda, SPPS je zabrinuta u vezi procesa registracije koji je pokrenula JITP za strankinje koje rade u regionu Gnjilana/Gjilan. Od žena se traži da potpišu specifični dokument da bi izbegle gonjenje zbog ilegalnog prelaska granice i prisustva na Kosovu. Dokument je napisan na engleskom, albanskom i srpskom, i mada ogromna većina ovih žena ne govori ni jedan od ova tri jezika od njih se ipak očekuje da ga potpišu bez propisnog prevoda. Pošto je verovatna posledica neispunjenja ovih zahteva gonjenje i deportacija na bazi tužbe za imigraciju, ova praksa potencijalno krši prava pojedinca da bude obavešten o zakonskoj obavezi koja podrazumeva dokument na jeziku koji on-ona razumeju.

Suštinska pitanja

Efikasnost istrage

SPPS je poslednjih meseci zapazila trend da organi za sprovođenje zakona više istražuju i energičnije rade na slučajevima trgovine ljudskim bićima. UNMIK policija je, često u saradnji sa KFOR-om i Karabinjerima, sprovela masovne racije širom Kosova u ustanovama za koje se sumnja da skrivaju i iskorišćavaju krijumčarene žene. Ove operacije okarakterisane su kao uspešne u štampi i javnosti i zadale su značajan udarac kriminalnim krugovima umešanim u trgovinu ljudskim bićima. Većina ovih operacija dovela je, zaista, do desetina hapšenja, ali ipak, ne i osumnjičenih trgovaca ljudskim bićima. Umesto toga, uhapšene su strankinje, koje su najverovatnije bile žrtve ovakve trgovine i optužene za razne prekršaje vezane za imigraciju. Brojni ovakvi slučajevi prijavljeni su u regionu Gnjilana/Gjilan, regionu Prištine/Prishtine, i u manjoj meri u regionu Prizrena. Štaviše, većina ovih žena tužene su i kažnjene zbog ilegalnog prelaska granice i/ili posedovanja lažnih dokumenata, pošto one ili nisu imale pasoš ili na njihovom pasošu nije udaren pečat pri ulasku na teritoriju Kosova. Mnoge od njih odležale su kazne zatvora od 10 do 20 dana i takođe dobile naloge za deportaciju.

U regionu Gnjilana/Gjilan ovakve operacije sproveli su zajednički KPS i UNMIK policija (JITP). Koordinator UNMIK-a za KPS opravdao je operaciju kao 'moralnu nužnost' koju je diktirao sve veći pritisak javnosti. I KPS i JITP bili su uznemireni zbog brzog porasta broja strankinja koje rade u raznim barovima širom regiona za koje se sumnja da su umešani u prostituciju. U cilju suzbijanja ove pojave JITP je pokrenuo sistem registracije stranaca, kako je napred navedeno, koji je delovao protiv žena koje su se uklapale u određeni profil predviđen od strane policije, tj. strankinje koje rade u barovima i noćnim klubovima. Od ovih žena se zahtevalo da potpišu dokument, koji je izradila regionalna policijska jedinica, koji bi im omogućio da ostanu na Kosovu mesec dana ili tokom trajanja njihovog 'ugovora o radu'. Ako bi žene odlučile da ostanu duže one bi se suočile sa zakonskom tužbom od strane policije.

SPPS je zabrinuta zbog ovakvog pristupa jer on predstavlja nedelotvorni pokušaj da se pomrse konci ovakvoj trgovini, i pogrešni metod sprovođenja zakona. Ove mere su više usmerene prema ženama nego prema organizatorima i svodnicima koji profitiraju od njih, one su lakše i manje rizične, ali to može otuđiti žrtve i izazvati veći strah od organa za sprovođenje zakona. Nasuprot tome, policija tvrdi da im proces registracije omogućava veći pristup potencijalnim žrtvama, a takođe žrtvama nudi priliku da prijave svako

krivično ponašanje izvršeno protiv njih. U stvarnosti, sistem koji je zamislila policija može takođe da osujeti svaki pokušaj sticanja poverenja od strane žrtve. Štaviše, gonjenje žrtava zbog prekršaja kao što su ilegalni prelazak granice ili posedovanje lažnih dokumenata policija smatra metodom koji eventualno može 'prelomiti žene' i naterati ih da svedoče protiv trgovaca ljudskim bićima.

Ovakva praksa ne samo što nije produktivna u smislu suzbijanja trgovine ljudskim bićima, već ona krši i prava žrtve, kako je izneto u Uredbi 2001/4. Član 8 Uredbe predviđa da lice nije krivično odgovorno za prostituciju ili ilegalni ulazak, rad ili prisustvo na Kosovu ako postoje dokazi koji potkrepljuju racionalnu veru da je to lice žrtva trgovine ljudskim bićima. Štaviše, član 10.2¹⁰³ i 10.3¹⁰⁴ Uredbe nameću **obavezu** organima za sprovođenje zakona da savetuju i unapređuju prava žrtava trgovine ljudskim bićima kako je izneto u članu 10.1¹⁰⁵, bez obzira na sumnje ili čak optužbe za prostituciju ili ilegalni ulazak i prisustvo na Kosovu.

Mogući sukob interesa

SPPS je zabrinuta da je u nekim istragama trgovine ljudskim bićima na nivou policije umešan mogući sukob interesa među samim istražiteljima gde je i osoblje policije umešano u ovakvu trgovinu ili su koristili usluge žrtava ovakve trgovine. Mnoge žrtve koje je ispitivala SPPS izjavile su da su međunarodni policajci bili među njihovim čestim 'klijentima'.

Izvan moralnog i krivičnog aspekta (Uredba 2001/4 kažnjava 'korisnike' žrtava trgovine ljudskim bićima po članu 4), ovo pitanje pokreće potencijalne sukobe interesa. Isti ovi policajci koji koriste ove 'usluge' mogu u jednom trenutku biti umešani u istrage ovakve trgovine i sličnih prekršaja, i u takvim okolnostima i njihova nepristrasnost očigledno je ozbiljno ugrožena. Štaviše, takav oprečni položaj u okviru organa za sprovođenje zakona baca sumnju na celokupno međunarodno prisustvo na Kosovu, bilo da je to uprava, sudstvo, ili ostali organi koji su uključeni u izgradnju novog društva.

SPPS je dokumentovao slučaj policajca UNMIK-a iz Mitrovice/Mitrovice koga je maloletna žrtva prijavila zbog seksualne zloupotrebe. Međunarodni tužilac bio je zadužen za ovaj slučaj od početka policijske istrage, ali slučaj nikada nije dospelo pred istražnog sudiju, jer je tužilac smatrao da nije bilo dovoljnih osnova da bi zahtevao pokretanje strage. Glavni razlog za odbacivanje slučaja bila je nedoslednost izjava žrtve i činjenica da je ona, zajedno sa svojim ocem, izrazila želju da se ne nastavi sa istragom. Zabrinutost SPPS bila je trostruka. Prvo, slučajevi seksualne zloupotrebe podležu automatskom gonjenju, tako da želja žrtve nema zakonskog uticaja na gonjenje slučaja. Drugo, tužilac je od samog početka istakao pitanje imuniteta od pritvora i gonjenja koji je policajac uživao po Uredbi UNMIK-a 2000/47. Nije obezbeđeno odustajanje od imuniteta i

---

¹⁰³ Prema članu 10.1, bez obzira na optužbe za prostituciju ili ilegalni prelazak granice, prisustvo ili rad na Kosovu, potrebno je obezbediti usluge i smeštaj za pomoć žrtvama trgovine ljudskim bićima,

¹⁰⁴ Službenici za sprovođenje zakona dužni su da lica za koja postoji sumnja da su žrtve trgovine ljudskim bićima savetuju u najranijoj fazi u vezi njihovog prava da traže usluge i smeštaj kako je izloženo u prethodnom članu i da stupe u kontakt sa odgovarajućim licima koja će im pružiti traženu pomoć.

¹⁰⁵ Član 10.1 predviđa da se osumnjičenim žrtvama trgovine ljudskim bićima treba obezbediti besplatno prevođenje na jeziku po njihovom izboru, besplatna pravna pomoć, privremeni bezbedni smeštaj, kao i pomoć psihološke, medicinske i socijalne službe.

konačno slučaj je odbačen. Treće, prve policijske istrage otkrile su nekoliko aspekata koji, međutim, nisu detaljno razmotreni iako su bili relevantni za nastavak slučaja. I žrtva i osumnjičeni su pomenuli lice koje je obezbedilo kuću, dovelo žrtvu, 'ubedilo' je da se intimno sastane sa osumnjičenim, i iz izjava policajca naslućuje se da ovo lice nije vršilo ovakvo posredovanje po prvi put. Žrtva je navela da je bila silom izvedena iz svoje kuće i zatim dovedena u tu kuću. Međutim, to lice ni u jednom trenutku nije bilo ispitano kao mogući trgovac ljudskim bićima i policija ga čak nije ni ispitala. Policajac takođe nije bio optužen za korišćenje usluga moguće žrtve trgovine maloletnim licima, kako je predviđeno u članu 4 Uredbe 2001/4.

U slučaju koji je SPPS ispitivala u Prizrenu, žrtva kosovska Turkinja prijavila je policiji UNMIK-a u Orahovcu/Rahovec da je bila silovana i prinuđena na prostituciju od strane kosovskog Albanca po imenu N. C. Žrtva je takođe izjavila da su neki od njenih mušterija bili i policajci UNMIK-a stacionirani u Orahovcu i ona je jasno pomenula ne samo da bi mogla da ih identifikuje nego i da pokaže njihove stanove. Ovaj slučaj, zajedno sa dva druga slučaja u koje je umešan isti osumnjičeni, razmatrani su u okviru Krivičnog zakona Jugoslavije a ne Uredbe 2001/4 i tako su pali u nadležnost Opštinskog suda u Orahovcu a ne Okružnog suda. Kao deo procedure, za istragu je zadužena policija Orahovca. Budući da su policajci iz ove opštine navodno bili umešani u prijavljene krivične aktivnosti, u postupku je postojao očigledan sukob interesa; ipak, istraga je nastavljena pod komandom policije. Najnoviji izveštaji policije o ovom slučaju pokazali su da je policija u svojoj istrazi utvrdila da je žrtvi nedostajala verodostojnost i, kao rezultat toga, njene žalbe nisu uvažene. Iako je njoj možda nedostajala verodostojnost, uloga policije nije, naročito kada su oni navodno bili umešani u krivične događaje, da donosi takve odluke koje konačno ometaju napredovanje celog slučaja.

Iz informacija za javnost koje je dala policija UNMIK-a, SPPS zna da je nekoliko međunarodnih policajaca bilo podvrgnuto internim disciplinskim merama zbog umešanosti u prostituciju i ostale slične aktivnosti. Najteža moguća disciplinska mera za ovakve policajce je njihova repatrijacija; protiv njih nisu pokrenute krivične istrage.

III. JAVNO TUŽILAŠTVO

Suštinska pitanja

Mnoge istrage ili suđenja u vezi trgovine ljudskim bićima prekinuta su bez osude osumnjičenih ili okrivljenih zbog odluke tužilaca da odbace tužbe. Iako je SPPS svesna da odustajanje od gonjenja slučaja spada u diskreciono pravo javnog tužioca kako je propisano u važećem zakonu¹⁰⁶, ovo diskreciono pravo se ne kontroliše niti osporava u trenutnoj situaciji na Kosovu. Pokrajinski javni tužilac upravo je počeo da vrši vrlo ograničeni nadzor i dokumentuje aktivnosti tužilaca. SPPS je zabrinuta što je tekući sistem diskrecionog prava otvoren za znatne zloupotrebe. Po vazecem zakonurad javnog tužioca može biti predmet untrasnjeg razmatranja od strane viseg tužioca unutar strukture odredjenog suda, dok Vrhovni Javni Tuzioc ima ovlasčenja da nadgleda i daje preporuke o praksi javnih tuzilaca, u celom regionu sa ciljem postizanja sire i jednake

---

¹⁰⁶ Član 51 ZKP SRJ glasi da javni tužilac može da povuče tužbeni zahtev do okončanja glavnog pretresa pred sudom prve instance (...).

prakse.¹⁰⁷ Vrhovni Javni Tuzilac je započeo veoma ograničeno nadziranje i dokumentaciju aktivnosti tuzilaca.

Nadziranje SPSS pokazuje da su tužioci odbacili mnoge slučajeve tužbi za navodnu trgovinu ljudskim bićima, bilo tokom istrage ili suđenja. Uprkos novoj Uredbi, slučajevi trgovine ljudskim bićima često su istraživani, gonjeni i suđeni u sudovima kao slučajevi niskog profila, sa istragama koje je čak obavljao opštinski sud. Ova situacija omogućila je da mnogi osumnjičeni za trgovinu ljudskim bićima budu oslobođeni ili pošteđeni krivične odgovornosti jednostavno zbog odbacivanja optužbi. Ovi slučajevi ostajali su praktično nepoznati za javnost ili nadležne organe koji upravljaju pravosudnim sistemom, pošto se manja pažnja posvećuje ispitivanju nižih sudova.

Uredba UNMIK-a 2001/22 o Merama protiv organizovanog kriminala daje pravnu definiciju¹⁰⁸ organizovanog kriminala gde je obuhvaćena trgovina ljudskim bićima, pošto po svojoj prirodi, ovakva trgovina podrazumeva dobro definisanu i strukturiranu grupu ljudi, koja je obrazovana za vršenje krivičnih dela (koja se, po Uredbi 2001/4, kažnjavaju sa više od 4 godine zatvora). Tako, u budućnosti će u slučajevima trgovine ljudskim bićima verovatno morati da se primeni prinudni odgovor sistema krivičnog pravosuđa.

U slučaju koji je gonjen i suđen u Okružnom sudu u Prizrenu, kosovski Albanac optužen je da je kupio ženu u Albaniji i kasnije je prodao striptiz baru u Prizrenu. Uprkos svedočenjima žrtve, kolege koji je bio svedok kidnapovanja i vlasnika bara koji se setio da mu je okrivljeni govorio o falsifikovanom pasošu koji je dao žrtvi i rasprave u vezi cene za žrtvu, javni tužilac je zahtevao odbacivanje optužbi, tokom suđenja, zbog nedostatka dokaza protiv optuženog. Sudsko veće je uvažilo zahtev i kasnije zaključilo slučaj.

Posle velike racije koju su organizovali KFOR i UNMIK policija u Prizrenu aprila 2001. u striptiz-baru nađeno je nekoliko strankinja. Kondomi su nađeni takođe svuda u prostorijama i jedan od osumnjičenih uhvaćen je u sobi iza bara zajedno sa jednom polugolom žrtvom. Vlasnik bara i neki od njegovih navodnih saučesnika su uhapšeni i predati tužiocu i istražnom sudiji. Posle "opravdavajućih" izjava koje su dali neki osumnjičeni (npr. 'bila je to čista koincidencija jer dok sam ja –(osumnjičeni)- popravljao mašinu za led u zadnjoj sobi žena je došla tu da se presvuče...'), javni tužilac je predložio da se odbace optužbe zbog nedostatka dokaza. Neke žrtve u ovom slučaju, kojima nije pružena niti pomoć niti zaštita, radikalno su promenile svoje iskaze u korist osumnjičenih. Iako se ovo moglo smatrati sumnjivim ponašanjem koje bi trebalo detaljnije ispitati nijedan od sudskih službenika nije naredio detaljniju istragu ovog slučaja.

---

¹⁰⁷ Član 7 i 9 Zakona o Javnim Tuzilastvima.

¹⁰⁸ Član 1 Uredbe definiše 'organizovani kriminal' kao izvršenje 'teškog zločina' od strane strukturne grupe u cilju sticanja, direktno ili indirektno, finansijske ili materijalne dobiti. Štaviše, 'težak zločin' definiše se kao ponašanje koje predstavlja prekršaj koji se kažnjava lišavanjem slobode u trajanju od najmanje 4 godine.

Kao poslednji primer, tri osumnjičena lica za navodnu trgovinu ljudskim bićima uhapšena su i ispitivana dva puta u Prištini/Prishtine u razmaku od tri meseca. Svaki put javni tužilac je zahtevao oslobođenje iz pritvora i obustavu istrage zbog nedostatka dokaza. Nekoliko strankinja koje su radile u barovima osumnjičenih svedočile su pred policijskim istražiteljima da su bile prokrijumčarene na Kosovo. Kada su izvedene pred istražnog sudiju ispitivane su samo par minuta bez odgovarajućeg prevoda, i one su tada izjavile da ih niko nije prisilio na prostituciju i da su dobrovoljno došle na Kosovo. Odmah posle toga, bez podrobnije istrage ili čak detaljnijeg ispitivanja ovih žena javni tužilac je zaključio da nije bilo dovoljno dokaza za nastavak istrage u ovom slučaju.

IV. SUDOVI

Od celokupnog sistema krivičnog pravosuđa na Kosovu SPPS se prvenstveno fokusira na sudski sistem i u prethodnim izveštajima je ukazao kako na razvoje tako i brige u vezi aktivnosti sudova. Posle dvogodišnjih napora od strane UNMIK-a da se izgradi i razvije funkcionalni sudski sistem, SPPS je zadovoljna što je ovaj cilj, uglavnom, ostvaren. Tekući sistem sada raspolaže neophodnim mehanizmima da osigura efikasno vođenje sudskih postupaka i da, s jedne strane, garantuje pojedincima propisno vođenje postupka i, s druge strane, da članove pravosuđa učini odgovornim u njihovom radu.

SPPS nastavlja da prati proceduralne propuste u okviru sudskog sistema, koji mogu imati negativni uticaj na prava stranaka. Štaviše, takođe temeljnije preispituje suštinske aspekte sudskih aktivnosti, koji imaju ozbiljne posledice ne samo iz perspektive ljudskih prava nego i zbog samog poverenja u sud. U sledećem odeljku SPPS naglašava svoje razmatranje iz obe perspektive. Iako se posebno osvrće na slučajeve trgovine ljudskim bićima, ova pitanja u stvari predstavljaju praksu i trendove koje je SPPS zapazila u celom sistemu krivičnog pravosuđa.

Strukturalna pitanja

Dostavljanje Uredbe 2001/4

Jedan tehnički problem koji ima znatan uticaj na rad suda na slučajevima trgovine ljudskim bićima bilo je neodgovarajuće dostavljanje Uredbe 2001/4. Bez stvarnog teksta zakona u njihovim rukama, mnoge sudije su opravdavale njihovo nedelovanje u slučajevima trgovine ljudskim bićima ili njihov neodgovarajući pristup ovim slučajevima činjenicom da nisu dobili prevedenu verziju Uredbe. SPPS zna za slučajeve kada su sudije i iz okružnih i iz opštinskih sudova tvrdile da nikada nisu videle Uredbu o trgovini ljudskim bićima i da ne znaju niti njen opseg niti strukturu. Ne zna se jasno koliko dobro je dostavljena Uredba 2001/4, budući da ju je sam OEBS dostavio sudijama u nekoliko sudova širom Kosova, dok je KIP organizovao seminar u vezi opsega uredbe. Međutim, zvaničnu odgovornost za dostavljanje uredbi UNMIK-a ima administrativna i izvršna tela,¹⁰⁹ i činjenica da neke sudije u nekim sudovima, bez obzira na njihov broj, nisu

---

¹⁰⁹ Pa DPP, kasnjenja u distribuciji UNMIK Uredbi se pripisuje činjenici da novo zakonodavstvo nije prevedjene od tela koja ih izdaju pre distribucije.

primili ovaj deo zakona koji ima suštinski značaj i koji oni treba da primenjuju, predstavlja ozbiljan razlog za brigu. Ova logistička nepravilnost imala je znatni uticaj, naročito na slučajeve ilegalnog prelaska granice strankinja koje je policija kasnije nalazila da rade u barovima i noćnim klubovima.

U slučajevima četiri strankinja koje su pritvorene u Gnjilanu/Gjilan juna 2001. Sud za prekršaje je izrekao kazne od 15 do 20 dana zatvora i izdao naloge o proterivanju za period od 2 godine po optužbama zbog ilegalnog prelaska granice iz Makedonije ili Srbije na Kosovo. Posle razgovora SPPS sa sudijama iz Suda za prekršaje u Gnjilanu/Gjilan, oni su odbacili argumente koji su izneti u članu 8¹¹⁰ Uredbe 2001/4 uz obrazloženje da nisu niti videli niti primili ovu Uredbu.

Administrativni nedostaci sistema, kao što je nedostatak institucionalizovanog i sistematskog prevoda i nedovoljno dostavljanje zakona, što je odgovornost AOP i Kancelarije pravnog savetnika, vrlo nepovoljno utiče na sprovođenje pravde. Problem nije samo 'logistički', to je neuspeh administrativnih/ državnih organa da sudije obezbede neophodnim sredstvima kojima bi osigurali prava pojedinaca i propisan postupak, kako bi ispunili svoju odgovornost da tumače zakone propisno, i da na pravičan način donose presude u svojim sudovima.

Nedostatak odgovarajućeg prevodenja/tumačenja

Kao što je napred pomenuto u ovom izveštaju, prevodenja su uticala na rad organa za sprovođenje zakona i u istoj meri, ali sa još težim posledicama utiču i na rad sudova.

Što se tiče slučajeva trgovine ljudskim bićima, način prevodenja tokom sudskih postupaka ima ključni značaj pošto su ogromna većina žena kojima se trguje strankinje koje većinom ne govore nijedan od tri zvanična jezika na Kosovu (engleski, albanski, srpski). Uprkos preporukama koje je dala SPPS do sada nisu preduzete nikakve mere na nivou AOP-a da zaposli nezavisne i kvalifikovane prevodiocice koji bi mogli da obezbede adekvatan prevod u sudskim postupcima. Dok je primenjivi zakon¹¹¹ indicira da predsednici okružnih sudova treba držati listu prevodilaca stranih jezika, SMPS ocenjuje da u sadašnjoj situaciji sud nema upravni kapacitet da nezavisno preduzima takve akcije kao što su imenovanja prevodilaca p potrebi postupka. Takva akcija bi se trebala preduzeti od DPP ili od suda po specifišnoj dozvoli DPP. Sa stanovišta ljudskih prava, ovo pitanje ne bi trebalo da bude previše komplikovano pošto, prema statistici IOM-a 99% žena kojima se trguje dolaze iz Moldavije, Rumunije, Ukrajine, Bugarske i Rusije. Sledstveno tome, prevodioci za ruski i rumunski jezik pokrili bi skoro sve slučajeve trgovine ljudskim bićima u smislu sudskog prevodenja. Štaviše, ne bi bilo neophodno da svaki sud ima zvaničnog prevodioca za ove jezike.

Umesto toga, AOP je do danas za ove slučajeve angažovao prevodiocice za srpski jezik očekujući da će žrtve koje govore ruski razumeti nešto u postupku. Za žrtve koje nisu govorile ruski (većinom žrtve iz Rumunije), sudovi su se oslanjali na žrtve iz Moldavije

---

¹¹⁰ Tekst glasi da lice nije odgovorno za prostituciju ili ilegalni ulazak, rad ili prisustvo na Kosovu ako to lice pruži dokaze koji potkrepljuju racionalnu veru da je ono žrtva trgovine ljudskim bićima.

¹¹¹ Član 105 Zakona o Redovnim Sudovima; Članovi 56-57 o Pravilima o Unutrašnjoj Organizaciji Sudova.

koje obično govore i rumunski i ruski, da prevode za Rumunke ono što su razumele od srpskog prevoda.

Ova praksa zabrinjava jer se u osnovnim odredbama domaćeg važećeg zakona, ZKP SRJ, tvrdi da okrivljenici imaju pravo da znaju i razumeju optužbe koje su iznete protiv njih,¹¹² da žrtve i okrivljenici imaju pravo na adekvatan prevod¹¹³ i da sva lica koja su umešana u krivične postupke imaju pravo na delotvornu odbranu.¹¹⁴ Štaviše, neuspeh sudova i države da obezbede da strane u krivičnom postupku razumeju sudski postupak predstavlja kršenje osnovnih standarda ljudskih prava sadržanih kako u EKLJP¹¹⁵ tako i u MPGPP¹¹⁶. Komitet za ljudska prava je u jednom od svojih Opštih komentara,¹¹⁷ izjavio da je pravo na prevodioca integralni deo prava lica da se brani i prava na odgovarajuće vreme i sredstva da pripremi odbranu, u svom osvrtnu na slučajeve neznanja i nerazumevanja jezika koji se koristi na sudu. Osvrćući se ne samo na pomoć prevodioca nego i na kvalitet prevođenja Evropski sud je u jednoj od svojih presuda¹¹⁸ podvukao da *imajući u vidu potrebu da pravo koje je garantovano u stavu 3 (e) bude praktično i efektivno, obaveza nadležnih organa nije ograničena samo na angožavanje prevodioca, već, ako su u nekim okolnostima prinuđeni da koriste usluge nekvalifikovanog prevodioca, onda se takvo prevođenje kasnije može podvrći kontroli u vezi tačnosti datog prevoda.*

Gore pomenuti scenario imao je ozbiljne posledice na saslušanjima koja su održana u sudovima za prekršaje u vezi slučajeva ilegalnog ulaska i boravka na Kosovu. Posle racija koje su sprovedene u raznim barovima i klubovima u Gnjilanu/Gjilan i Prištini/Prishtine, strankinje su pokupljene i kasnije kratko ispitivane od strane JITP. Kada su kasnije izvedene pred istražnog sudiju suda za prekršaje, ove žene nisu obavestene gde se nalaze i kakve su posledice i cilj saslušanja. Zbog nedostatka adekvatnog prevoda, istražni sudija je ove žene saslušavao u grupama od 3 do 4, tako što je žena koja govori ruski i koja je mogla da 'razume' srpskog prevodioca koga je obezbedio sud, zatim prevodila ostalim ženama koje su govorile samo rumunski. U odvojenim razgovorima koje je SPPS vodila sa ovim ženama posle ovakvih sudskih saslušanja neke od ovih žena rekle su da nisu čak ni znale da su na sudu i da praktično nisu razumele ništa od onog što se dešavalo tokom saslušanja. Štaviše, sve ove žene dobile su srpsku verziju sudskih odluka kojima su osuđene zbog ilegalnog prelaska granice a nisu dobile prevod ovih dokumenata. Posle više od nedelju dana u pritvoru neke

---

¹¹² Član 4 glasi da se već tokom prvog ispitivanja optuženo lice mora obavestiti o optužbama protiv nje/njega i o osnovama tužbe.

¹¹³ Član 7 (2) glasi da strane, svedoci i ostala lica koja učestvuju u postupku imaju pravo da koriste svoj jezik tokom istrage ili drugih sudskih postupaka ili samog suđenja.

¹¹⁴ Član 11 kaže da optuženo lice ima pravo da iznese svoju odbranu i da mu se za to mora obezbediti dovoljno vremena.

¹¹⁵ Član 6 (3)(e) ECHR glasi da svako lice koje je optuženo za krivični prekršaj ima pravo (...) na besplatnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se koristi u sudnici.

¹¹⁶ Član 14 (3)(f) ICCPR glasi da (...) svako lice ima pravo (...) na besplatnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se koristi na sudu.

¹¹⁷ Opšti komentar 13, stav 13, koji je usvojio Komitet za ljudska prava po članu 40, stav 4 ICCPR.

¹¹⁸ Slučaj Komasinski protiv Austrije (decembar 1989) ECHR.

od ovih žena nisu znale zašto se nalaze tamo i da li će biti deportovane posle izdržavanja kazne ili ne.

U slučaju trgovine ljudskim bićima koji je istraživan u Prištini/Prishtine, nekoliko žrtava koje su želele da svedoče protiv navodnih trgovaca ljudskim bićima izvođene su pred sud tri dana uzastopce a da nisu bile saslušane zbog nedostatka prevodioca za ruski ili rumunski jezik. Nađena su neka ad hoc nezvanična rešenja, ali sudija nije zvanično zahtevao niti je AOP obezbedio kvalifikovanog prevodioca za ova saslušanja. Kao poslednja mera prevod je obezbeđen preko zemljaka žrtve koji radi za međunarodnu organizaciju na Kosovu.

Bez obzira na kvalitet prevoda, korišćenje nezvaničnih prevodioca tokom suđenja trebalo bi da učini ceo postupak i preduzete mere suda ništavnim. Važeći zakon na Kosovu sadrži brojne odredbe¹¹⁹ koje se odnose na korišćenje stalnih sudskih tumača i takođe na postupak angažovanja i ocenjivanja ovih prevodilaca, što pokazuje da zvanično prevodenje u sudovima treba uvek da obavljaju ovi stalni i na pravi način angažovani prevodioci.

Suštinska pitanja

Pogrešno tumačenje Uredbe 2001/4 od strane sudova

Preduslov za efikasno i adekvatno rešavanje slučajeva trgovine ljudskim bićima na nivou sudova je pravilno razumevanje ovog fenomena od strane sudija, i dosledno sprovođenje zakona radi suzbijanja ovog zla. U tom pogledu SPPS je zapaža da čak i tamo gde su sudije bile sasvim upoznate sa uredbom i njenim sadržajem, ipak su pokazale da je loše tumače i pogrešno razumeju njen domašaj i nameru.

Kao prvi primer, SPPS zna za slučaj trgovine ljudskim bićima koji je ispitivao Opštinski sud u Kamenici, u kome je kosovski Srbin optužen po Uredbi 2001/4, da je navodno 'sređivao' da se žrtva kosovska Srkinja sastaje sa vojnicima KFOR-a u njihovom kampu izvan Kamenice. Iako je sud u početku počeo istragu po članu 2 Uredbe, koji propisuje kaznu do 12 godina zatvora što znači da je za to nadležan okružni sud, kasnije je navedeni zločin istraživan u skladu sa članom 4, koji propisuje kaznu do 5 godina zatvora i prema tome materijalnu nadležnost za to ima opštinski sud. Tumačenje koje je dao istražni sudija Opštinskog suda iz Kamenice bilo je da je osumnjičeni obezbeđivao usluge žrtve klijentima, a član 4 Uredbe 2001/4 upućuje na takve slučajeve 'obezbeđivanja seksualnih usluga'. SPPS je izrazila zabrinutost tada u vezi ovog tumačenja, jer čitanjem člana 4 Uredbe bilo je očigledno da se tekst u stvari odnosio na 'klijente' seksualnih usluga a ne na one koji ih omogućavaju. Formulacija pravnog teksta glasi 'svako lice koje koristi ili obezbeđuje seksualne usluge lica (...)', pošto reč 'obezbeđuje' definiše lica koja obezbeđuju usluge za sebe a ne za druge. Pogrešno tumačenje je potkrepio i javni tužilac iz Okružnog suda u Gnjilanu. Po njegovom gledištu, osumnjičeni nije mogao da bude optužen po Uredbi 2001/4, a naročito ne po članu 2 zato što 'on nije bio posrednik' između žrtve i klijenata. On je objasnio SPPS da po njegovom mišljenju ova situacija nije spadala u domašaj Uredbe 2001/4.

---

¹¹⁹ Vidi gore, 106; takodje vidi Uredbu o Ispitu za trajnog Sudskog prevodioca.

Drugi primer pogrešnog tumačenja prekršaja u vezi trgovine ljudskim bićima je slučaj koji je istraživao i suđen u Okružnom sudu u Prizrenu. Osumnjičeni u ovom slučaju bio je optužen da je kupio Moldavku iz bara u Albaniji, doveo je na Kosovo sa falsifikovanim albanskim pasošem, silovao je i zatim prodao drugom striptiz baru u Prizrenu. Uprkos očigledne pravne kvalifikacije gore pomenutih činjenica po Uredbi 2001/4, tužilac je kvalifikovao prekršaje kao falsifikovanje dokumenata (član 203 KZK) i silovanje (član 74 KZK). Ista pravna kvalifikacija održana je tokom celog suđenja.

U nedavnom slučaju koji je istraživao Okružni sud u Mitrovici međunarodni policajac UNMIK-a uhapšen je i optužen za silovanje i neprirodna seksualna dela. Na slučaju su radili međunarodni istražni sudija i međunarodni tužilac. Činjenice koje su uzete iz policijskog izveštaja pokazale su da je maloletna žrtva verovatno bila i žrtva trgovine ljudskim bićima. One su takođe pokazale da je žrtva radila kao prostitutka oko dve godine i da je osumnjičeni povremeno koristio njene usluge. Postojale su indicije da je osumnjičeni znao da je maloletnica bila žrtva trgovine ljudskim bićima, pošto ju je angažovalo i skrivalo je jedno lice u cilju seksualne eksploatacije. Osumnjičeni je znao ovog trgovca ljudskim bićima i uvek je stupao u kontakt sa njom i plaćao joj je kada je želeo da ima seksualne odnose sa žrtvom. Član 4¹²⁰ Uredbe 2001/4 kažnjava lica koja koriste ili obezbeđuju usluge žrtava trgovine ljudskim bićima, ali uprkos očigledne podudarnosti prijavljenih dela osumnjičenog lica sa pomenutim odredbama, međunarodni tužilac nije predvideo ovu pravnu kvalifikaciju. Zbog toga, nisu podignute optužbe na bazi uredbe. Umesto toga, postavljen je zahtev za sprovođenje istraga za navodne prekršaje silovanja i neprirodnih seksualnih dela, koja se, kako se čini, ne mogu konačno potkrepiti materijalnim dokazima. Tako je osumnjičeni oslobođen posle prvih 30 dana pritvora i odmah je napustio Kosovo.

Opšti nedostatak razumevanja Uredbe 2001/4 SPPS je dokumentovao u sudovima za prekršaje u celom regionu. Osim strukturnih nepravilnosti koje su pomenute ranije u ovom izveštaju, u slučajevima strankinja koje su osuđene zbog ilegalnog ulaska na Kosovo¹²¹, SPPS je zapazila da su sve umešane sudije poricale prava koja su rezervisana za žrtve trgovine ljudskim bićima u okviru Poglavlja III Uredbe 2001/4.

U nekim od ovih slučajeva ilegalnog ulaska žene prekršiooci su objašnjavale sudiji da su bile prokrijumčarene preko granice bez njihovog znanja ili pristanka, ili su jednostavno objasnile da su bile prodate. Ovi argumenti bi trebalo da budu dovoljni da oslobode ove prekršioce svake krivične odgovornosti, kako je u članu 8 Uredbe jasno izneto da se lice neće smatrati krivično odgovornim za prostituciju ili ilegalni ulazak na Kosovo ako to lice pruži dokaze kojima potkrepljuje racionalnu veru da su on ili ona bili žrtve trgovine ljudskim bićima. Međutim, obrazloženje nekih sudija bilo je ili da nije bilo sličnog slučaja u Okružnom sudu u kome je ustanovljeno da su neke žene bile žrtve ovakve trgovine, ili da Uredba ne postavlja standard dokazivanja koji bi se mogao upotrebiti da se dokaže status žrtve. Ovaj argument u vezi nedostatka ranije odluke u slučaju trgovine

---

¹²⁰ Svako lice koje koristi ili obezbeđuje seksualne usluge lica sa znanjem da je to lice žrtva trgovine ljudskim bićima vrši krivično delo i biće odgovorno (...). Stav 2 člana 4 propisuje teže kazne za prekršaje iz stava 1 ako je žrtva maloletno lice.

¹²¹ SPPS je pokрила 12 takvih slučajeva u SP u Gnjilanu i 8 slučajeva u sudu za prekršaje (SP) u Prištini.

ljudskim bićima kojom se ustanovljuje status žrtve za ilegalni ulazak prekršioca nije u skladu sa važećim zakonom.¹²² Standard postavljen u Uredbi 2001/4 upućuje na racionalnu veru da je dato lice predmet trgovine ljudskim bićima. Prema tome, argument koji se bazira na odsustvu standarda dokazivanja za ovakve slučajeve ne može se uzeti u obzir, sve dok prisustvo strankinja koje rade u noćnim klubovima i koje su očigledno došle na Kosovo bez odgovarajuće dokumentacije predstavlja samo po sebi osnovu za sumnju koja treba da opredeli sudiju da dodatno istraži i pribavi dokaze i tako oceni da li postoji racionalna vera da je data žena bila predmet trgovine ljudskim bićima.¹²³

Kazne na koje su sve ove žene bile osuđene praćene su nalogima za deportaciju. Ovakvi nalozi ilustruju ključnu prirodu posledica pogrešnog tumačenja ili nedovoljno razmotrenih odredbi Uredbe 2001/4, budući da član 11 zabranjuje deportaciju lica za koja se sumnja da su žrtve trgovine ljudskim bićima. SPPS, međutim, zna da policija u toj fazi ne može da sprovede naloge o deportaciji, što samo znači da će posle izdržane kazne ove žene biti puštene na slobodu na Kosovu.

SPPS je takođe zabrinuta što su u nekim slučajevima koje je nadgledala SPPS odluke sudija suda za prekršaje bile bazirane na zakonskim odredbama koje se nisu odnosile na činjenične okolnosti slučaja.

Dana 12. juna jedna Moldavka je osuđena na 20 dana zatvora i deportaciju po nalogu suda za prekršaje iz Gnjilana zbog ilegalnog prelaska **državne** granice između Srbije i Kosova.¹²⁴ Osvrćući se na ovaj prekršaj on nije imao nikakvu podudarnost sa stvarnim okolnostima na Kosovu, budući da se linija razgraničenja između Srbije i Kosova ne smatra zvaničnom granicom već administrativnom granicom.

Dana 26. Juna, Regionalna istražna jedinica UNMIK-a u Gnjilanu/Gjilan žalila se na četiri odluke suda za prekršaje u kojima su odbačene prijave o ilegalnom prelasku granice. Policija je u svojoj žalbi tvrdila da je činjenica a dotične žene nisu imale pečat u svojim pasošima sama po sebi dovoljan dokaz da su nelegalno ušle na Kosovo iz Makedonije. Međutim SPPS zna da pogranična policija UNMIK-a na graničnom prelazu između Kosova i Makedonije ne upotrebljava pečate.

Nemarna obrada slučajeva trgovine ljudskim bićima od strane nekih sudova

Osim raznih strukturnih i suštinskih aspekata u napred opisanim aktivnostima sudova, koje i dalje ometaju pravilno sprovođenje pravde u slučajevima trgovine ljudskim bićima, SNPS je zapazio zabrinjavajući trend u pristupu nekih sudija koji su istraživali ili sudili u vezi navodnih teških slučajeva trgovine ljudskim bićima.

---

¹²² Član 21.1 ZKP SRJ glasi da ako primena krivičnog zakona zavisi od prethodne odluke u vezi nekih pravnih stvari koje su u nadležnosti nekog drugog suda ili u nadležnosti nekog drugog državnog organa, sud koji rešava u datom krivičnom predmetu može i sam doneti odluku po toj stvari, u skladu sa odredbama koje važe za predočenje dokaza u krivičnim postupcima. Odluka u krivičnom predmetu po toj stvari ima dejstvo samo u pogledu krivičnog predmeta koji je rešavao taj sud.

¹²³ Štaviše, član 16 ZKP SRJ predviđa da pravo suda da oceni postojanje ili nepostojanje činjenica ne može da bude vezano niti ograničeno posebnim zvaničnim pravilima dokazivanja.

¹²⁴ Član 71, stav 1 Zakona o ilegalnom prelasku granice i kretanja u pograničnom pojasu.

SNPS nema nameru da detaljno preispituje proces sudskog donošenja odluka u smislu odmeravanja dokaza ili davanja komentara na većanje. Međutim, postoje situacije gde je prema osumnjičenima za više slučajeva trgovine ljudskim bićima postupano na način koji ilustruje nemarnost za težinu dela ovakvih slučajeva od strane nekih sudija u Okružnim sudovima.

SNPS je posebno zabrinut zbog slučaja tri osumnjičena kosovska Albanca koje je istraživao Okružni sud u Prištini za navodnu umešanost u trgovinu ljudskim bićima u jednom noćnom klubu. Tokom racije novembra 2000. god. ovi osumnjičeni su uhapšeni i pokrenuta je istraga po optužbama za posredovanje u bavljenju prostitucijom po članu 251 KZ SRJ.¹²⁵ Istraga je poverena istražnom sudiji u Okružnom sudu Prištine, koji je saslušao osumnjičene i odlučio da oslobodi osumnjičene i obustavi istragu zbog nedostatka dokaza. Samo dva meseca kasnije, februara 2001.god. ITLJ je izvršila raciju u istom baru i ova trojica osumnjičenih ponovo su uhapšena pod slučajnim optužbama za trgovinu ljudskim bićima. Policija je ispitala neke od žrtava koje je našla u baru i one su sve potvrdile da su bile prokrijumčarene. Drugi sudija je sada vodio istragu, ali sve se završilo slično kao i u prvom slučaju. Pošto su bili u pritvoru meseca dana, i uprkos tome što su dali izjave koje se nisu slagale sa onima koje su se nalazile u sudskim spisima, kao ni sa njihovim ranijim iskazima, osumnjičeni su ponovo oslobođeni zbog nedostatka dokaza. Činilo se da se sudija nije mnogo brinuo što su postojala radikalna odstupanja između izjava koje su žrtve dale u policiji i onih koje su dale pred njim. Upravo suprotno, iz informacija koje je SNPS dobio od policajca koji je pratio žrtve do suda, istražni sudija ih je ispitivao samo par minuta i nije pokazao nikakvu inicijativu da utvrdi tačne okolnosti ovog slučaja.

Postoje i drugi primeri u kojima su sudije pokazale nemaran odnos prema slučajevima trgovine ljudskim bićima, u kojima se čini da ignorišu ozbiljnost i posledice ove pojave i kriminalnih dela povezanih s tim.

U drugom slučaju koji je istraživan i suđen u Okružnom sudu u Prištini, petoro osumnjičenih kosovskih Srba osuđeno i kažnjeno od dve do tri ipo godine zatvora za posredovanje u bavljenju prostitucijom i seksualno i fizičko zlostavljanje nekih žrtava. Slučaj je razmatralo sudsko veće i međunarodni javni tužilac. Iako nije bilo nekih briga tokom suđenja, SNPS je zapazio da su okrivljeni oslobođeni do ulaganja žalbe. Važeći zakon¹²⁶ daje mogućnost veću da oslobodi optužena lica do ulaganja žalbe, a osnova za ovu ocenu trebalo bi da budu odredbe člana 191 stav (2) tačke 1, 3, ili 4 ZKP SRJ.¹²⁷ Iako SNPS shvata i podržava stav da pritvor pre konačne osude treba da bude izuzetak a ne

---

¹²⁵ (1) Ko regrutise i nagovara , ili podstice ženske osobe na prostituciju, ili ko uzima ucesca u slucajevima nagovaranja ženske osobe da pristupi drugom radi izvršenja prostitucije biće kažnjen zatvorom u vremenu dužem od tri meseca ali manjem od pet godina.

(2) Ako se radnja pomenuta u prvom paragrafu ovog člana učinjena protiv ženske osobe maloletnice ili primenom sile, ucene ili prinudom, izvršilac će biti kažnjen zatvorom dužem od jedne godine ali ne duže od deset godina.

¹²⁶ Po članu 353 (2) ZKP , u proglašenju presude koja referiše na manju kaznu zatvora (manju od 5 godina) veće (...) će prestati pritvor ako je optuženi u pritvoru i razlog za to više ne postoji, dok paragraf 4 istog člana referise da odredbe paragrafa 2 će biti primenjive za naloženje ili prestanak pritvora između vremena kad je presuda proglašena i ista bude punovašna.

¹²⁷ Član 191 paragraf 2 (1,3) osigurava da pritvor će biti naredjen ako postoje osneve za sumnju da će optuženi pobeći (1 tačka), ili ako posebne okolnosti opravdavaju strah da će se zločin ponoviti ili započeni zločin će biti izvršen, ili prečeni zločin će biti izvršen “ (tačka 3).

pravilo, u ovom slučaju sud je tokom samog suđenja utvrdio da su petoro okrivljenih ustanovili dobro organizovanu mrežu trgovine ljudskim bićima i da je ta mreža imala svoje ogranke kako na Kosovu tako i u samoj Srbiji. Sledstveno tome, u svetlu člana 191, SNPS veruje da ovde postoji posebno velika opasnost od bekstva ovih okrivljenika. S druge strane, ključni svedok u ovom slučaju bila jedna od krijumčarenih žena (takođe teško zloupotrebljena), čije svedočenje je bilo najjači dokaz tužbe. Sa okrivljenima na slobodi i pošto je njena adresa objavljena tokom ispitivanja, ova žrtva je stavljena u težak položaj, i izgleda da sudsko veće nije imalo u vidu njenu bezbednost kada je odlučilo da oslobodi okrivljenike.

Pismene presude još nisu urečene ovim okrivljenicima, a policija ne zna prebivališta nekih od ovo petoro okrivljenika.

Uredba 2001/4 u svom članu 6 određuje da, tokom istrage u slučaju trgovine ljudskim bićima, istražni sudija može da naredi konfiskaciju imovine koja se koristi za ili je rezultat izvršenja krivičnih dela trgovine ljudskim bićima, kao i zatvaranje prostorija za koje se sumnja da se koriste ili su povezane sa ovim delima. Ove mere trebalo bi da se preduzmu na zahtev tužioca.

U nedavnom slučaju trgovine ljudskim bićima koji je istraživan u Prizrenu, navodne aktivnosti ovakve trgovine bile su usko povezane sa dva noćna kluba, u kojima je ranije izvršeno nekoliko racija zbog sumnji za slične kriminalne aktivnosti. Štaviše, dve prethodne istrage u vezi ovakve trgovine bile su povezane sa ova dva kluba. Ipak, istražni sudija nije naredio zatvaranje ova dva kluba uprkos zvaničnom zahtevu koji je uputio međunarodni tužilac koji je radio na ovom slučaju. Rezultat ovog bio je da su klubovi nastavili da rade, samo pod drugom upravom.

Nemaran način na koji se sudovi odnose prema slučajevima trgovine ljudskim bićima nije zapažen samo u suštinskom radu sudova, već i u administrativnom radu sudova. Sudovi su pokazali proceduralne ili administrativne propuste koji ponekad imaju veliki uticaj na osnovanost (dobijanje) slučaja.

U najskorijem slučaju istrage trgovine ljudskim bićima sprovedene u Prizrenu, šest kosovskih Albanaca bilo je uhapšeno zbog navodne umešanosti u krivične aktivnosti, po odredbama Uredbe 2001/4. Trojica osumnjičenih uhapšeni su 30. avgusta, i posle 24 h policija je predala slučaj javnom tužiocu u Okružnom sudu radi podnošenja zahteva za pokretanje istrage. Međutim, pošto je predmet predat u petak popodne, javni tužilac nije podneo zahtev istražnom sudiji pravdajući se da to nije bilo moguće jer su sudski službenici već otišli. Iz istih razloga istražni sudija nije mogao niti da zakaže niti da održi saslušanje u pritvoru u subotu i nedelju. Sledstveno tome, dana 2. Septembra, na isteku vremenskog ograničenja pritvora od 72 sata, sva trojica osumnjičenih bili su oslobođeni.

SNPS je nailazio na situacije u kojima se osumnjičeni oslobađaju iz pritvora samo zato što nije bilo raspoloživih sudskih službenika da pomognu tužiocu ili sudiji u njihovom radu. Ovakvo opravdanje takođe je primenjeno u Okružnom sudu u Prištini kada je prilikom istrage sudija odbio da sasluša okrivljene u pritvoru tokom vikenda zato što nije bilo sudskih službenika na raspolaganju.

V. SILOVANJE I OSTALI SEKSUALNI PREKRŠAJI

SNPS i dalje nadgleda slučajeve seksualnog nasilja i čitavo poglavlje posvećeno je ovoj temi u prethodnom pregledu SNPS u vezi sistema krivičnog pravosuđa. Na nesreću, nije bilo nekih značajnijih pozitivnih pomaka od tada. Umesto toga, pitanja koja su u to vreme identifikovana kao glavni problemi na nivou policije ili suda i dalje dominiraju u sudskim pristupima prema prekršajima seksualnog nasilja i njihovim žrtvama.

Zbog toga, u ovom odeljku nećemo opet izneti iste brige samo sa drugim primerima. U ovom odeljku SNPS će više osvetliti takve probleme kao što su nepropisne forenzičke analize i loše prikupljanje dokaza u početnim fazama istrage, a to je ponašanje koje ukazuje na pristrasni stav članova sudstva prema žrtvama silovanja i nedostatak podrške ili odbrane žrtava tokom krivičnih postupaka. Dok su u mnogim oblastima sistema krivičnog pravosuđa dokumentovani pomaci, dotle nije posvećena posebna briga u ovoj oblasti seksualnog nasilja.

Forenzičke analize u slučajevima seksualnog nasilja

SNPS je i dalje ozbiljno zabrinut zbog ponašanja pri forenzičkim ispitivanjima žrtava seksualnog napada i nasilja u okviru porodice, koje trenutno vrši Institut sudske medicine u Prištini. Nedostatak pravih forenzičkih dokaza u slučajevima silovanja i drugih seksualnih napada kompromituje sposobnost policije i sudova da istražuju i gone slučajeve, i time direktno utiču na sposobnost žrtve da dobije efikasnu pravnu zaštitu.

Osim lošeg kvaliteta forenzičkih izveštaja, SNPS je takođe zabrinut zbog primera forenzičkih ispitivanja koja jednostavno nisu izvršena. Uobičajeno radno vreme doktora sudske medicine je od 08:00 do 17:00, od ponedeljka to petka. Međutim, postala je standardna praksa za većinu doktora na Institutu sudske medicine da prestanu da rade u 13:00 h. U odgovoru na brige koje su izrazili OEBS, UOP i policija UNMIK-a u vezi nevršenja blagovremenih ispitivanja žrtava silovanja i ostalih napada od strane instituta, u maju mesecu 2001. god. ustanovljen je spisak 'dežurnih' tako da su doktori sudke medicine mogli da budu na raspolaganju i van 'normalnih' radnih sati.

Međutim, sistem dežurnih lekara nije funkcionisao efikasno, kako je ilustrovano u brojnim slučajevima u kojima su doktori sudske medicine odbili da ispituju žrtve na poziv policije. Rezultat toga bio je kompromotovanje istrage i gonjenja slučajeve silovanja zbog nemogućnosti policije da dobije odgovarajuće forenzičke nalaze. U isto vreme, nesumnjivo je da je ravnodušnost koju su pokazali doktori sudske medicine tokom prve faze istražnog i sudskog procesa negativno uticala na psihološko stanje žrtve, kao i na njenu volju da saraduje sa policijom u daljem gonjenju slučaja. Dana 9. jula 2001. god. u memorandumu upućenom Vrhovnom, Okružnim i Opštinskim sudovima, UOP, UNMIK policiji i OEBS-u, Institut sudske medicine je istakao da se ispitivanje žrtava silovanja treba obaviti 'u roku od 24 časa', i da 'jedan stručnjak sudske medicine treba uvek da bude na raspolaganju da bi izvršio ovu vrstu ispitivanja'. Međutim, uprkos ovoj

jasnoj obavezi, doktori sudske medicine i dalje odbijaju da sarađuju pri ispitivanju žrtava silovanja.

U tri posebne prilike (25. marta, 5. aprila i 6. jula 2001) Regionalni odred za teške zločine (ROTZ) iz Prištine pratio je žrtve silovanja do Instituta sudske medicine radi forenzičkih ispitivanja. U svim ovim primerima, 'dežurni' doktor ili nije bio prisutan ili nije mogao da se nađe, ili kada je nađen on je odbio da izvrši ocenjivanje. Sledstveno tome, uopšte nije izvršeno forenzičko ispitivanje.

Dana 10. jula 2001. god. u 09:30 UNMIK policija je pratila žrtvu silovanja do Instituta sudske medicine u Prištini. Doktori sudske medicine bili su na sastanku osoblja. Bili su obavješteni o prisustvu žrtve, ali nisu prekinuli sastanak da bi je pregledali. Žrtva je zbog toga bila prinuđena da čeka 90 minuta na pregled. Pregled, do koga je konačno došlo, trajao je najviše 5 minuta. Doktor koji je vršio pregled, pošto je završio sa pregledom, navodno je izjavio policiji da ona nije bila silovana i da zbog toga nema svrhe da piše izveštaj. Tek posle rasprave između policije i forenzičkog patologa, ovaj drugi se složio da napiše izveštaj.

Dana 22. avgusta 2001. god. pošto su na ginekološkom odeljenju odbili da je leče prethodne večeri, žrtva silovanja je od strane UNMIK policije odvedena u Institut sudske medicine. Prema izjavama policije doktor nije želeo da sarađuje i, bez obavljanja ikakvog forenzičkog pregleda, naredio da se žrtva uputi na neuro-psihijatrijsku kliniku u Prištini. Policajci su zahtevali da govore sa šefom forenzičke jedinice koji je, posle dolaska, odbio da pruži bilo kakvu pomoć. Žrtva nije pravilno pregledana sve do 27. avgusta, a do tog vremena vrednost dobijenog forenzičkog nalaza je bila minimalna.

OEBS je trenutno uključen u prijekat izgradnje stručne službe u institutu sudske medicine. Ovaj projekat ima za cilj unapređenje razvoja efikasnih postupaka za pregled žrtava seksualnih napada, u skladu sa međunarodnim standardima i normama. Održavanje takvih standarda zavisi od dugoročnog razvoja ličnog i profesionalnog integriteta doktora sudske medicine koji rade na institutu. Međutim, to će takođe zavisiti i od ustanovljenja efikasne unutrašnje kontrole i disciplinskih mehanizama radi suzbijanja nepružanja odgovarajućih i efikasnih forenzičkih usluga.

Ponašanje koje pokazuje predrasude sudstva i nedostatak odbrane žrtava

Dok pitanje nepravilne forenzičke analize i sakupljanja dokaza takođe ima i logističku dimenziju i ovi propusti mogu nastati zbog loše infrastrukture i sredstava policijskih istražitelja i forenzičkih timova, dotle su predrasude nekih sudija i tužilaca prema žrtvama seksualnog nasilja i nedostatak odbrane žrtava čisto subjektivni aspekti koji ukazuju na koji se način sprovodi sistem pravosuđa na Kosovu u ovom trenutku.

Ponašanje koje ukazuje na predrasude prema žrtvama seksualnih prekršaja na svim nivoima sudstva identifikovano je i ranije, ali znatna poboljšanja nisu još zapažena. Umesto toga, SNPS je zapazio da se žrtve seksualnih prekršaja još mogu suočiti sa ironijom, sarkazmom ili odsustvom obzira od strane tužilaca, branilaca ili sudija. Suđenja u slučajevima silovanja često su praćena ironičnim primedbama o tome kako se žrtva osećala tokom seksualnog odnosa, u kom 'položaju' je bila silovana, koliko glasno je

vrištala, itd. U nekim slučajevima, predrasude i prethodno zasnovana mišljenja u vezi silovanja otvoreno su izražavani tokom saslušanja na suđenju bilo od strane sudskog veća ili drugih glavnih aktera suđenja. Često se čini da se silovanja smatraju za izmišljene slučajeve, koje žrtve koriste da bi izvršile pritisak radi sklapanja braka. Druga predrasuda koja je često ilustrovana tokom suđenja ovakvih slučajeva je da ako žrtva nije bila nevina u vreme seksualne zloupotrebe onda je krivica okrivljenog donekle ublažavana pa čak ponekad i opravdavana. U skoro svim slučajevima koje je nadgledao SNPS sudije su pitale žrtvu da li je bila nevina u vreme silovanja, da li je imala dečka i, ako jeste, koliko njih.

Jedan od najuznemiravajućih primera bila je reakcija sudije iz Prištine koji je, na zahtev žrtve silovanja da povuče optužbe koje je iznela protiv okrivljenog, otvoreno vrištao u sudnici: 'znao sam ja od samog početka da ovo nije bilo silovanje'. Ovakva reakcija pokazuje da je sudija odlučivao o slučaju sa prethodno zasnovanom idejom da navodi žrtve nisu bili tačni i da je bilo samo pitanje vremena kada će ona to priznati.

Potrebno je uložiti veće napore da se promeni ovaj mentalitet, čak i ako to podrazumeva preduzimanje disciplinskih mera. Obrazovanje ITLJ u okviru UOP moglo bi, uz nadzor i istrage ponašanja sudija i tužilaca, dati podstrek članovima pravosuđa da na dobrovoljnoj bazi prilagode svoje stavove prema samodisciplini. Gde samodisciplina ne bude dala rezultate treba preduzeti brze istrage i disciplinske mere. Međutim, ovo tek treba da se vidi.

Koncept odbrane žrtava SNPS je preporučio još u ranijim izveštajima. U ovom trenutku neposredna implementacija strukturnog pristupa ovom pitanju predstavlja adekvatni pristup koji je hitno potreban. U svom početnom programu da obezbedi pomoć OEBS je u proteklih šest meseci u svakom regionu angažovao i obučavao po jednog branioca, od kojih se očekuje da zastupaju žrtve trgovine ljudskim bićima kad god je to potrebno. Ovaj razvojni program za advokate žrtava i pravo žrtve na branioca koji će zastupati njihove interese svi akteri u sistemu krivičnog pravosuđa moraju generalno da prihvate i poštuju.

SNPS je upoznat sa nedavnim istražnim saslušanjem koje je obavljeno pred međunarodnim sudijom u osetljivom slučaju seksualne zloupotrebe maloletne žrtve. Zbog mladosti žrtve i osetljivosti slučaja poseban naglasak stavljen je na zaštitu žrtve a takođe i na obezbeđenje odgovarajuće psihološke i moralne podrške. Na bazi psihijatrijskih nalaza, u kojima je naglašena potreba da se žrtva ne izvodi pred nepoznata lica, istražni sudija je odlučio da ograniči pristup na saslušanju tužiocu, braniocu žrtve i prevodiocu, i time je odbijeno prisustvo advokata žrtve. Iako je sudija doneo odluku om ograničenju pristupa imajući u vidu najbolje interese žrtve nema pravnih osnova za takvo odbijanje. Advokat koji je trebalo da prisustvuje bio je obučen od strane OEBS-a u pitanjima žrtava trgovine ljudskim bićima, a takođe je imao i pismeno ovlašćenje od strane žrtve da prisustvuje saslušanju. Štaviše, međunarodni tužilac na saslušanju predožio je da bi advokatu trebalo dozvoliti da prisustvuje. Okolnosti ovog slučaja učinile su ovo odbijanje donekle razumljivim, naročito imajući u vidu da nije bilo dovoljno vremena da se advokat i žrtva bliže upoznaju, međutim, SNPS je zabrinut što ovakva odluka istražnog sudije može da stvori negativni presedan.

Razvoj početnog projekta za odbranu žrtava trgovine ljudskim bićima sa ciljem uključenja i žrtava seksualnog nasilja predstavlja neophodno sledeću stepenicu radi pojačanja zaštite prava žrtava u krivičnim postupcima, i zbog toga, njegova implementacija treba da se podrži.

VI. PREPORUKE

- Potrebno je usvojiti neposredna rešenja u UOP-u da se osigura slobodan pristup nezavisnim i kvalifikovanim prevodiocima. Za slučajeve u kojima su žrtve trgovine ljudima umešane bilo kao svedoci ili navodni prekršioc (slučajevi ilegalnog prelaska granice, nezakonitog prisustva na Kosovu ili posedovanja lažnih dokumenata), SNPS preporučuje da se otvori odsek za ruske i rumunske prevodioce i da se oni koriste kad god je to potrebno. Odsek prevodilaca treba osnoavti u okviru UOP i zatim razmestiti po raznim sudovima širom Kosova prema tome gde se dešavaju slučajevi trgovine ljudskim bićima. Pomoć prevodilaca ne treba da se ograniči samo na svaki razgovor ili izjavu koja se daje policijskim istražiteljima, suočavanje sa pismenim izveštajima već i na sve sudske postupke.
- SNPS preporučuje da UNMIK policija i KFOR žestice reaguju na umešanost njihovog osoblja u aktivnostima trgovine ljudskim bićima. Interne disciplinske mere nisu dovoljne, sve dotle dok Uredba 2001/4 specifično kažnjava korisnike usluga žrtava ovakve trgovine. Kroz transparentni proces zahtevanja odustajanja od imuniteta, međunarodno osoblje bi trebalo jednako da se izvede pred lice pravde kada se smatra ili se otkrije da su umešani u krivične aktivnosti povezane sa ovakvom trgovinom. Imunitet od pritvora i gonjenje ne bi trebalo, kao što je istakao Ombudsperson u svom Posebnom izveštaju br. 2, da se za međunarodno osoblje koje radi na Kosovu koristi kao zaštitni oklop za nezakonite aktivnosti bilo koje vrste.
- Obuka i kampanje na širenju svesti treba obezbediti za članove pravosuđa kako iz socijalne i sociološke perspektive u vezi fenomena trgovine ljudskim bićima, tako i iz zakonske perspektive u vezi zakona o trgovini ljudskim bićima. Zbog toga, potrebno je organizovati detaljne obuke i okrugle stolove u KIP u vezi specifičnih odredbi ovog zakona koji, kako se čini, u sudskoj praksi je slabo usvojen. Kao konkretni primeri u vezi ovakve trgovine SNPS preporučuje neposrednu obuku sudija i tužilaca u vezi pitanja: objašnjenje pravne definicije 'trgovac ljudskim bićima', 'žrtva', i 'korisnik usluga žrtve trgovine ljudskim bićima', sa naglaskom na kriterijume koji se moraju poštovati kada se kvalifikuju ove aktivnosti, - ističući status žrtve trgovine ljudskim bićima po Uredbi 2001/4, i sa naglaskom na imunitet od gonjenja koje ove žrtve imaju u vezi sa krivičnim delima koja su izvršili dok su u stvari bili predmet ovakve trgovine, - opseg posledica ako se ne primenjuju pravila o konfiskaciji imovine i zatvaranju ovakvih ustanova (član 6 Uredbe 2001/4).
- SNPS preporučuje osnivanje specijalne policijske jedinice, slične ITLJ, koja treba da se fokusira samo na slučajeve seksualne i zloupotrebe dece u slučajevima nasilja u porodici. Ova jedinica, sa mogućnostima koje su usmerene samo na ova pitanja, povećaće koordinaciju i efikasni odgovor u oblasti gde su odgovornosti previše fragmentarne. Jedinica treba da ima direktan i stalni kontakt sa forenzičkim timovima i sa institutom sudske medicine da osigura brzo i efikasno prikupljanje dokaza.

Štaviše, potrebno je ustanoviti radne odnose sa agencijama koje rade na odbrani podršci žrtava sa ciljem koordinacije ovih napora radi bolje zaštite žrtava.

- SNPS preporučuje neposredno naimenovanje Koordinatora za pomoć žrtvama od strane SPGS, koji bi bio odgovoran za veze sa svim nadležnim organima sa ciljem da se ostvari usaglašena strategija kao reakcija na hitnu potrebu za pružanje pomoći i zaštite žrtvama trgovine ljudskim bićima.
- SNPS izražava snažnu podršku zakonskom priznavanju koncepta odbrane žrtava, što znači da žrtve seksualnog nasilja treba da dobiju neposrednu i stalnu pravnu podršku tokom celog krivičnog postupka.

ODELJAK 6: OPŠTINSKI SUDOV I SUDOV ZA PREKRŠAJE

I. UVOD

Zbog nedostatka sredstava i neophodnosti da se odrede prioriteta, SPPS je nadgledala aktivnosti u opštinskim sudovima (OS) i sudovima za prekršaje (SP) samo na ad hoc bazi i to uglavnom u slučajevima vezanim za maloletnike, potencijalne žrtve trgovine ljudskim bićima ili nasilje u porodici. Kao posledica toga, SPPS do sada nije izveštavala opširnije i sistematski o aktivnostima ovih sudova, a još manje je bila upoznata sa radom suda za prekršaje. SPPS je zabrinuta da se eventualna kršenja standarda ljudskih prava dešavaju i u aktivnostima ovih nižih sudova, međutim, pažnja međunarodne zajednice više je bila usmerena na rad okružnih sudova. Dok na nivou okružnih sudova postoje međunarodni pravni stručnjaci naimenovani unutar AOP da olakšaju rad međunarodnih sudija na administrativnom nivou koji inherentno duboko poznaju svaki slučaj, dotle takva odgovarajuća funkcija ne postoji za opštinske sudove i sudove za prekršaje. Ovim SPPS ne nagoveštava da međunarodne sudije i tužioci treba da se obavezno uključe u rešavanje slučajeva na ovoj instanci, već da AOP treba više da usmeri svoju pažnju na probleme sa kojima se suočavaju ovi sudovi, kako logističkim tako i suštinskim.

II. OPŠTINSKI SUDOV I

Nadležnost opštinskih sudova

Za sada, na Kosovu je osnovano 24 sudova, ali ne rade svi sudovi. Opštinski sudovi su ustanovljeni u pet regiona, po teritorijalnoj i administrativnoj podeli. Opštinski sudovi na Kosovu rade na velikom broju slučajeva prekršaja maloletnika, i zato imaju ključnu ulogu u sprovođenju pravde u krivičnim slučajevima, i tako indirektno rade na sprečavanju zločina.

Po Zakonu o redovnim sudovima, opštinski sudovi su nadležni da sude sve krivične slučajeve gde je, po zakonu, sudija kao pojedinac nadležan da sudi i izriče presude za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili lišenje slobode do pet godina zatvora.¹²⁸ U početnoj fazi krivičnog postupka, opštinski sudovi mogu preduzeti neposredne radnje u vezi sa počinjenim krivičnim delima unutar teritorijalne nadležnosti suda, ako postoji opasnost da istražni sudija nadležnog okružnog suda neće biti u mogućnosti da deluje blagovremeno.¹²⁹ Na polju građanskog prava, opštinski sudovi imaju opsežniju nadležnost, pošto pokrivaju sve vrste građanskih slučajeva izuzev slučajeva razvoda braka, koji se sude u okružnim sudovima.¹³⁰

---

¹²⁸ Član 26(1) Zakona o redovnim sudovima.

¹²⁹ Član 26(4) Zakona o redovnim sudovima.

¹³⁰ Član 26(6, 7, 10, 11) Zakona o redovnim sudovima.

Spektar slučajeva

Kao što je gore pomenuto, opštinski sudovi pokrivaju široki spektar slučajeva, uključujući i vrste slučajeva koji se takođe sude i na nivou okružnih sudova, kao što su slučajevi nasilja u porodici, slučajevi maloletnika, slučajevi napada, slučajevi nezakonitog posedovanja oružja. Na sledećoj tabeli prikazani su razni slučajevi koji su suđeni u opštinskim sudovima tokom perioda od januara do juna 2001.¹³¹

Vrsta slučaja	Ukupan broj postupaka	Završeni slučajevi	Nerešeni slučajevi	Preneti slučajevi
Istrage	3614	1152	2457	5
Žalbe na istrage	205	202	1	2
Krivični slučajevi	13764	2996	10285	483
Građanski slučajevi	16217	2290	13875	52
Slučajevi sa maloletnicima	1141	290	837	12
Zemljišne knjige	48	48	0	0
Izvršenja	5313	810	4472	1
Nasleđa	2519	973	1545	1
Vanparnični postupak	2678	806	1872	
Drugi slučajevi ¹³²	41068	40546	522	
Platni nalozi	144	41	100	3
Ukupno	86708	50154	35966	561

Obim rada sudija u Opštinskim sudovima

Tokom perioda od januara do marta 2001, opštinski sudovi su imali u postupku 39.014 slučajeva. Od ovih, 19.553 slučaja ili 54.3% je završeno. Od nezavršenih 0.2% ili 90 slučajeva preneto je drugim nadležnim organima.

Broj predmeta po sudiji (januar-mart 2001)

Sledeća statistika pokazuje prosek radne norme po sudiji u svakom regionu. Kako se vidi iz donje tabele, postoji nesaglasnost u broju predmeta koje su sudije u raznim regionima obradile. Jedno od objašnjenja je i da se broj sudija takođe znatno razlikuje od suda do suda, i da ovaj broj nije uvek u skladu sa obimom rada svakog suda. Zato, ima situacija kad se sudovi sa nekolicinom sudija suočavaju sa velikim obimom posla, dok sudovi sa

¹³¹ Informacije su bazirane na statistici dobijenoj od AOP.

¹³² Ovi slučajevi uključuju overavanje ugovora, overavanje potpisa i rukopisa, intabulaciju i izvršenja krivičnih sankcija datih od suda.

velikim brojem sudija imaju manji obim posla. SPPS preporučuje da se imenovanja u opštinskim sudovima revidiraju u skladu sa prosekom norme dokumentovane u svakom sudu u poslednje dve godine.

Kačanik – 270 predmeta
 Prizren – 78 predmeta
 Peć – 68 predmeta
 Suva Reka – 66 predmeta
 Gnjilane – 66 predmeta
 Mališevo – 62 predmeta
 Klina – 58 predmeta
 Priština – 55 predmeta
 Uroševac – 55 predmeta
 Kamenica – 53 predmeta

Ispod proseka

Dečane – 14 predmeta
 Podujevo – 21 predmeta
 Srbica – 21 predmet
 Dragaš – 24 predmeta
 Glogovac – 26 predmeta
 Orahovac – 31 predmeta
 Vučitrn – 32 predmeta
 Mitrovica – 37 predmeta
 Lipljan – 42 predmeta
 Đakovica – 43 predmeta.

Statistika o završenim krivičnim predmetima (januar - avgust 2001)

Sledeća tabela pokazuje krivične predmete koji su završeni u opštinskim sudovima u svim regionima. Statistika se bazira na informacijama dobijenim od UOP. Opštinski sudovi u severnim opštinama Mitrovici, Leposaviću i Zubin Potoku, ne rade po sistemu pravosuđa UNMIK-a. Međutim, zna se da oni rade kao deo paralelnog sudskog sistema pod vlašću Srbije.

Opštinski sudovi	Ukupno predmeta u postupku	Završeni predmeti u izveštajnom periodu	Nezavršeni predmeti	Prosleđeni predmeti
Gnjilane	917	185	732	
Kamenica	393	160	232	2
Vitina	308	71	237	
Prizren	3786	622	3174	7
Dragaš	77	26	51	
Mališevo	380	126	254	
Orahovac	542	111	431	
Suva Reka	787	186	601	

Peć	440	210	218	12
Dečane	151	73	75	3
Đakovica	470	167	303	
Istok	154	70	83	1
Klina	212	83	125	4
Priština	2618	287	1903	428
Uroševac	1420	394	1026	
Glogovac	135	75	53	7
Kačanik	786	26	760	
Lipljan	216	124	91	1
Podujevo	182	88	94	
Mitrovica	473	180	293	
Srbica	216	127	72	17
Vučitrn	120	40	79	1
Leposavić	-	-		
Zubin Potok	-	-		

Sprovođenje pravde i proceduralne nepravilnosti

SPPS je proširila svoje praćenje rada sudova počevši od jula 2001., sa ciljem da obezbedi neophodnu osnovu za identifikaciju određenih praksi unutar ovih sudova. Ove prakse su razmatrane samo kada je SPPS utvrdila da je bilo kršenja međunarodnog zakona o ljudskim pravima ili administrativnih nedostataka sa direktnim posledicama na prava lica na pravični postupak. Uopšte uzev, može se istaći da su identifikovani problemi u opštinskim sudovima veoma slični onima koji su zapaženi pri nadgledanju slučajeva u okružnim sudovima.

Nepotpuno dostavljanje novih UNMIK Uredbi

Kao i na nivou okružnih sudova, SPPS je uočila da sudije opštinskih sudova često izveštavaju da se njima ne omogućava blagovremeni pristup novom zakonodavstvu, koje treba da se primenjuje. Štaviše, SPPS ima utisak da za dostavljanje na opštinskom nivou ima čak više prostora za ispravke nego u okružnim sudovima. Još nije jasno koja jedinica unutar AOP je obavezna da vrši distribuiranje novih uredbi po sudovima, i, iako se SPPS trudila da identifikuje ovu jedinicu, svako istraživanje urađeno po raznim jedinicama, imalo je isti rezultat. Niko od kontaktiranih lica nije bio u mogućnosti da razjasni, prvo, da li postoji statistički pregled o tome koje su uredbe prevedene i dostavljene i u kojim sudovima, i drugo, koja jedinica je direktno odgovorna za ova pitanja. Tokom ovog istraživanja, SPPS je upućivana u razne jedinice unutar AOP, uključujući i Službu tužilaštva i Upravnu jedinicu za sudove.

Neadekvatni Prevodi

Neadekvatni prevodi u slučajevima u koje su umešani ne-Albanci, ostaje veliki problem u celom sistemu krivičnog pravosuđa. Od utemeljenja UNMIK-a, potreba za stručnim sudskim prevodiocima rapidno je porasla. SPPS je nastavila da nadgleda suđenja na svim nivoima gde nije bio obezbeđen adekvatni prevod za optuženika. Takođe je istaknuto da

spisi predmeta nisu stavljeni na raspolaganje optuženiku na jeziku koji on razume, čime je prekršeno osnovno pravo odbrane.

U slučaju dvoje ruskih optuženika optuženih za napad protiv službenog lica tokom vršenja dužnosti, u Opštinskom Sudu u Prištini, prevod je urađen od strane bivšeg profesora ruskog jezika, koji nije bio zvanično imenovan kao prevodilac. Kada profesor nije učestvovao tokom dela rasprave, prevod je nastavljao srpski sudski prevodilac koga su optuženi razumeli samo delimično. Čak i kada je prevod vršen na ruskom jeziku, samo su delovi postupka bili prevedeni i ponekad postavljena pitanja nisu bila prevedena tačno.

Prava odbrane

Kao i u slučajevima u okružnim sudovima, branioci se ne imenuju sve do početka saslušanja, i tako im praktično nije dato dovoljno vremena za konsultacije sa klijentima, ili za razmatranje spisa predmeta pre početka saslušavanja. Zastupnik često ne učestvuje aktivno u postupku. Pročitati Odeljak 4.

SPPS i dalje uočava da se od saoptuženika traži da se udalje iz sudnice tokom davanja izjave drugog saoptuženika. Ova praksa preovladava kako na nivou okružnih sudova tako i na nivou opštinskih, čime se krše međunarodni standardi koji osiguravaju osumnjičenom pravo da mu se sudi u njegovom prisustvu.¹³³ Ni u jednom slučaju koje je SPPS nadgledala, predsednici veća nisu prepričali izjave saoptuženika, čime su prekršili i domaći zakon.¹³⁴

Uloga sudija-porotnika

Po pravilu, suđenja u opštinskim sudovima se održavaju pred većem sastavljenom od jednog profesionalnog sudije i dvoje sudija porotnika. Kao i u suđenjima u okružnim sudovima, uočeno je da su sudije porotnici potpuno pasivni tokom krivičnog postupka. Oni ne ispituju svedoke; nema konsultacija između profesionalnog sudije i sudija porotnika pre nego što se donese odluka. Nekoliko puta su suđenja održavana bez prisustva sudija porotnika.¹³⁵

U slučaju u Opštinskom sudu u Prištini protiv troje maloletnika, optuženih za tešku krađu, suđenje je završeno u odsustvu jednog od sudije porotnika, uprkos činjenici da je prisustvo veća absolutni preduslov za održavanje glavne rasprave. Takođe se može istaći da ni tužilac a ni zakonski zastupnik troje maloletnika nisu osporili održavanje suđenja u odsustvu sudije porotnika.

U Opštinskom sudu u Prizrenu, jedno suđenje maloletniku se odvijalo u odsustvu jednog sudije porotnika. U ovom slučaju, predsednik veća takođe je ignorisao svoju dužnost da se dogovara sa ostalim delom veća u vezi čitanju izjava svedoka koji nisu bili prisutni na suđenju, čime je prekršio domaći zakon.¹³⁶

---

¹³³ Član 6(3) (c) EKLJP, Član 14(3)(d) MPGPP.

¹³⁴ Član 319 ZKP SRJ.

¹³⁵ Član 291 ZKP SRJ.

¹³⁶ Član 333 (1 i 2).

Nedovoljna saradnja sa organima javnog reda

Tokom policijske istrage, organi javnog reda moraju preduzeti sve neophodne korake za otkrivanje počinioca.¹³⁷ Što se tiče identifikacione procedure, SPPS je uočila da organi za sprovođenje zakona u nekim slučajevima propuštaju da pravilno utvrde identitet osumnjičenog ili svedoka. Bilo je nekoliko slučajeva u opštinskim sudovima gde su se osumnjičeni pojavljivali u sudnici nemajući pojma zbog čega su pozvani. Prema rečima sudija i tužilaca, takodje se dešavalo da su lica koja su nadjena na mestu zločina dala lažne podatke policiji, ponekad čak i lične podatke nekog drugog lica. Policija treba temeljnije da vrši identifikaciju lica uključenih u krivična dela od samog početka istrage, pošto u vreme kad predmet stigne na sud to može već biti kasno. Štaviše, domaći sudovi nemaju logističkih mogućnosti da urade provere identifikacije, zbog čega saradnja sa policijom ima ključni značaj.

U OS u Prištini, jedan maloletnik optužen za šumsku krađu pojavio se na sud pošto je bio pozvan radi ispitivanja pred istražnim sudijom. Maloletnik je tvrdio da nije kriv i izjavio da nema pojma ko ja dao njegove lične podatke u njegovo ime. Svedok, koji je zastupao vlasnika, potvrdio je da ovaj maloletnik nije bio viđen na licu mesta. Istraga je prekinuta. Bez obzira na ovu činjenicu, lični podaci maloletnika su bili registrovani u istražnom zapisniku, što može imati negativne posledice po njega u budućnosti.

Tokom drugog slučaja u OS Priština, dva lica su bila privedena i pritvorena, kao osumnjičena za napad. Oboje osumnjičenih dali su lažne podatke o svom identitetu tokom ispitivanja i istražni sudija je izjavila da nije u stanju da utvrdi identitet osumnjičenih.

Slučajevi maloletnika u Opštinskim sudovima

Opštinski sudovi prvenstveno rade sa slučajevima maloletnih prekršilaca. Ovi postupci sadrže uglavnom iste nesaglasnosti koje su identifikovane u ranijim izveštajima SPPS, kad je urađena analiza sistema krivičnog pravosuđa na nivou okružnih sudova.

Za sada, samo sedam opštinskih sudova na Kosovu radi na predmetima maloletnika. Od poslednjih imenovanja UNMIK-a za sudije i tužioce na Kosovu, nije preduzeta nijedna mera radi povećanja broja sudija za maloletnike. Nedostatak sudija namenjenih za slučajeve maloletnika vidno utiče na normu rada sudija za maloletnike i većina njih izjavljuju da su preopterećeni predmetima i da ne mogu da okončaju predmete sa maloletnicima sa potrebnom ekspeditivnošću. U Prizrenu, sudija za maloletnike je imao 302 slučaja tokom prošlog šestomesečnog perioda. Druga ozbiljna zabrinutost proističe iz činjenice da isti sudija koji vodi istragu, kasnije se pojavljuje u sudskom veću, i to u većini slučajeva kao predsednik veća. Ovaj poslednji aspekt postavlja pitanje iz perspektive nepristrasnosti sudije u vezi sa slučajem. Sa aspekta međunarodnog prava o ljudskim pravima, Evropski sud je našao nedostatak nepristrasnosti u slučaju kad je istražni sudija naredio pritvor optuženog pre suđenja i ispitivao istog nekoliko puta, a nakon toga je imenovan kao sudija na suđenju.¹³⁸

---

¹³⁷ Član 151 (1) ZKP SRJ.

¹³⁸ *Vidi* slučaj Cubber, 26. oktobar 1984, EKLJP.

SPPS zna da porast broja sudija prouzrokuje i druga pitanja, kao što su dodatna sredstva za osiguranje dohodaka i neophodne logističke podrške za vršenje sudijskog zvanja (dodanti službenici, kancelarije za rad sudija i službenika, neophodni inventar za dnevne aktivnosti, i dr.). Međutim, nedostatak dovoljnog budžeta se može prevazići fleksibilnom raspodelom obima rada između sudova.

Sledeća statistika pokazuju registrovane i završene predmete u vezi sa maloletnicima tokom izveštajnog perioda od januara do juna 2001.

Opštinski Sud	Ukupno predmeta u proceduri	Završeni predmeti	Nezavršeni predmeti	Prosleđeni predmeti
Gnjilane	147	42	103	2
Prizren	302	48	254	
Peć	70	42	28	
Priština	263	53	202	8
Uroševac	114	29	85	
Mitrovica	68	30	38	
Djakovica	66	24	42	

Učesće Centara za socijalni rad

Centri za Socijalni Rad (CSR) pri Odeljenju za zdravstvenu i socijalnu zaštitu (OZSZ) treba da igraju ključnu ulogu u svim slučajevima porodičnog nasilja i maloletnika. Bez aktivnog prisustva ovog autoriteta, policija i sud nisu u mogućnosti da nastave na pravi način krivične slučajeve i slučajeve porodičnog nasilja. Njihova saradnja je takođe ključna pri odlučivanju da li se treba doneti vaspitna mera¹³⁹, ili kaznena mera¹⁴⁰ protiv maloletnika koji je bio osuđen za izvršenje krivičnog dela.

Domaći zakon predviđa jednu aktivnu ulogu CSR tokom postupka sa maloletnicima. CSR ima pravo da se informiše o toku postupka, da daje preporuke i da istakne činjenice i relevantne dokaze za donošenje pravične odluke.¹⁴¹ Tokom pripreme postupka protiv maloletnika, od CSR se može zatražiti, ako je to neophodno, da podnese izveštaj u vezi sa relevantnim okolnostima za ocenjivanje mentalnog napretka maloletnika i sredine u kojoj on živi i koja može uticati na njegovu ličnost.¹⁴² Na suđenje će se pozvati kako CSR tako i organ starateljstva.¹⁴³

Kako je pomenuto u zadnjem Izveštaju o Sistemu krivičnog pravosuđa, kancelarije CSR pod upravom UN nemaju dovoljno osoblja, profesionalnog znanja, sredstava, a ponekad i

¹³⁹ Dakle, povećano nadgledanje od strane roditelja, druge porodice sa pravima i obavezama, starateljskog organa, i takođe sudski prekor.

¹⁴⁰ Dakle, slanje maloletnika u vaspitnu instituciju, vaspitnopopravnu instituciju ili zatvor.

¹⁴¹ Član 459 ZKP SRJ.

¹⁴² Član 471 (1-4) ZKP SRJ.

¹⁴³ Član 481 (2) ZKP SRJ.

volje za ispunjenje zakonskih obaveza u vezi sa maloletnicima. U slučajevima u koje je bio uključen CSR, oni su demonstrirali nedostatak stručnog znanja, koje ukazuje na suštinsku potrebu za obukom ili čak znatnom reformom.

Učešće CSR se razlikuje u raznim opštinama, ali uopšte se može reći da CSR često ne dostavlja izveštaje koje traži veće za maloletnike, izveštaje koji imaju veliki značaj da se izrekne odluka o vaspitnim ili kaznenim merama. Na primer, od jedanaest završenih maloletničkih slučajeva u Opštinskom sudu u Peći u aprilu, CSR je podneo izveštaje samo za pet slučajeva. Štaviše, zajednička je praksa da iako su uredno pozvani na sudjenje CSR propušta da se pojavi u raspravama protiv maloletnika.

Prisustvo zakonskog staratelja u krivičnim slučajevima protiv maloletnika

Kako međunarodno pravo, tako i domaći zakon zahtevaju prisustvo roditelja ili zakonskog staratelja u krivičnim slučajevima u koje su umešani maloletnici.¹⁴⁴ Ipak, SPPS je došla do zaključka da angažovanje i prisustvo roditelja u postupcima protiv maloletnika, uglavnom nedostaje. Nadgledanje sudova je otkrilo da roditelji ili zakonski staratelji često ne pomažu maloletniku, ili zbog nepozivanja u sud ili zbog njihove odluke da se ne pojavljuju u postupku. U duhu obaveze da se uzme u obzir najbolji interes za maloletnika u krivičnom postupku, SPPS podstiče bolju komunikaciju između sudija za maloletnike i roditelja maloletnika ili zakonskog staratelja. Roditelji su, naravno, u boljoj poziciji da pružaju informacije u vezi sa okolnostima u kojima maloletnik živi, i uopšte, uključenje roditelja u ceo krivični postupak treba smatrati kao ključno za dalji razvoj maloletnika. Kontakt između sudije za maloletnike i roditelja maloletnika treba nastaviti i nakon zaključenja predmeta, pošto roditelj može pružiti sudiji za maloletnike potrebne informacije u vezi sa uticajem mera koje su oglašene protiv maloletnika, ili eventualno da preporuči druge mere.¹⁴⁵

Nasilje u porodici

Međunarodni standardi o pravima žrtve zločina, zahtevaju da državni organi osiguraju da adekvatna pomoć bude na raspolaganju žrtvi tokom celog zakonskog postupka. Ova pomoć treba da obuhvati materijalnu podršku, lekarsku, psihološku i socijalnu, kao i informisanje žrtve o raspoloživosti socijalnih i lekarskih službi, a takođe i da se osigura pristup ovim službama.¹⁴⁶

U skladu sa gore pomenutim međunarodnim standardima, UNMIK i privremeni organi na Kosovu imaju pozitivnu obavezu da osiguraju dovoljnu i adekvatnu zaštitu žrtvama nasilja u porodici. Obaveze prema žrtvama porodičnog nasilja dalje nastaju po međunarodnim standardima koje imaju za cilj zaštitu žena i dece po opštem principu jednake zaštite.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Vidi Članove 9 i 18 KPD i Članove 471 (2) i 481 (2) ZKP SRJ.

¹⁴⁵ Član 492 ZKP SRJ.

¹⁴⁶ Deklaracija o osnovnim principima pravde za žrtve zloupotrebe vlasti.

¹⁴⁷ Konvencija o Eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (KESODŽ), Deklaracija o Eliminaciji nasilja prema ženama, Konvencija o pravima deteta.

Slučajevi porodičnog nasilja čine širu kategoriju krivičnih dela učinjenih od strane jednog člana porodice protiv drugog. Zato, slučajevi porodičnog nasilja se sude na svim nivoima sudstva, zavisno od težine dela.¹⁴⁸

SPPS je uočio da slučajevi porodičnog nasilja veoma često nisu obrađivani na stručni i adekvatni način. Kazne su niske i neadekvatne i u nekim slučajevima počinitelj prolazi nekažnjeno. Žrtve se često postavljaju u poziciju da se vrate u kuću gde mogu opet postati subjekt daljeg maltretiranja od strane istog počinioca. Kao i u slučajevima sa maloletnicima, Centar za socijalni rad je često neefikasan u slučajevima porodičnog nasilja i propušta da pruži pomoć sudu. Sledeći primeri predstavljaju neke od proceduralnih nepravilnosti u slučajevima porodičnog nasilja.

U Opštinskom sudu u Prištini, optuženik je oglašen krivim za nasilničko ponašanje, po članu 190/1 KZK, koje predviđa kaznu zatvora od šest meseci do pet godina. Optuženik je prebio svoju ženu komadom drveta. Bio je kažnjen sa šest meseci zatvora uslovno, to jest, u stvari ispod najniže moguće kazne. Po sudskom lekaru, optuženik je bio agresivan, impulsivan i pijan u momentu kad je napao svoju ženu.

U drugom slučaju u Opštinskom sudu u Prištini, optuženik koji je brutalno prebio svoju suprugu, bio je kažnjen uslovnom kaznom. U početku optuženik je bio optužen za nasilničko ponašanje, ali tokom glavne rasprave, tužilac je preinačio optužnicu i okvalifikovao delo kao laka telesna povreda, ističući da je optuženik upotrebio samo "hladno oružje" (dakle ne vatreno oružje). Po iskazu žrtve, ona je redovno bila maltretirana i prebijana od strane muža već nekoliko godina. Ova istorija nasilničkog ponašanja trebalo je da ima dodatnu težinu pri donošenju konačne odluke, pošto uslovna kazna koju je izrekao sud optuženika ostavlja na slobodu a žrtvu izlaže riziku da ponovo bude zlopotrebljena.

U jednom slučaju u Opštinskom sudu u Prizrenu, u vezi sa porodičnim nasiljem, žena optuženog je izvestila da ju je njen muž neprekidno zlostavljao i takodje isprebijao troje njihove dece (tri, šest i osam godina) kaišem, ostavljajući tragove po celom telu. U jednom slučaju ona je bila toliko isprebijana da je izgubila svest. Njen muž je optužen za "lakšu telesnu povredu", i rezultat suđenja je bio da je sud samo opomenuo muža. Po članu 59 KZ SRJ, sudska opomena se može izreći za krivična dela kažnjiva sa godinu dana zatvora *ako bi one bile izvršene pod takvim okolnostima koje čine ta dela posebno sitnim.*

Slučajevi sa drogom i materijalna nadležnost opštinskih sudova

Broj slučajeva u vezi sa drogom na Kosovu, kao i druga krivična dela organizovanog kriminala, doživeli su porast nakon konflikta 1999 godine. Postoje mreže kriminalaca koje rade sa drogom i ove mreže postaju još atraktivnije za mlade ljude koji ulaze u ove nezakonite aktivnosti, ili kao rasturači ili kao potrošači. U ovom izveštaju, ipak, raspravljamo samo u vezi sa materijalnom nadležnošću raznih sudova za suđenja krivičnih dela u vezi s drogom. Kako je pomenuto u uvodu ovog odeljka, opštinski sudovi su uopšte nadležni da sude o krivičnim delima koja nose kaznu do pet godina

---

¹⁴⁸ Sudovi za prekršaje su nadležni za prekršaje za koje se lice može kazniti do šest meseci zatvora, opštinski sudovi : 1-5 godina zatvora, a okružni sudovi: više od 5 godina zatvora.

zatvora.¹⁴⁹ Kao izuzetak od ovog glavnog pravila, opštinski sudovi su takođe nadležni za suđenja predmeta u vezi sa teškom krađom, sa maksimalnom kaznom od deset godina zatvora.¹⁵⁰ Član 245 KZ SRJ o neovlašćenoj proizvodnji i prodaji narkotika predviđa:

- (1) Ko neovlašćeno prodaje, razrađuje, prodaje ili nudi na prodaju ili u cilju prodaje kupuje, drži ili transportuje ili posreduje u prodaji ili kupnji, ili na neki drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstance ili preparate koje su oglešene kao narkotici ili psihotropne supstance, *kazniće se sa šest meseci do pet godina zatvora.*
- (2) Ako su krivično delo iz stava 1 ovog člana izvršila *nekoliko lica* koji su se ujedinili radi izvršenja ovih dela ili ako je izvršilac ovog dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, ili ako je krivično delo izvršeno *posebno opasnim* narkoticima ili psihotropnim supstancama, izvršilac će se kazniti od jedne *do deset godina zatvora.*

Dakle, po gore pomenutoj odredbi, nadležnost za dela u vezi sa drogom, je podeljena između opštinskih sudova i okružnih sudova, zavisno od okolnosti individualnog slučaja. Ipak, na osnovu statistike dobijene od AOP i na osnovu nadgledanja SPPS, može se zaključiti da se svi slučajevi sa drogom sude u okružnim sudovima, bez obzira na okolnosti pod kojim je delo izvršeno. SPPS se trudila da razjasni ovo, i do sada je kontaktirala nekoliko aktera sudstva. Argument dat od jednog sudije okružnog suda je bio da sve droge, bez obzira na kvantitet ili karakteristike, treba smatrati kao *posebno opasne* narkotike ili psihotropne supstance, i zato se smatraju za slučajeve u nadležnosti okružnih sudova. SPPS ne zna za sudsku praksu ili zakonsko mišljenje koje bi pojasnilo ovo pitanje. Zato je preporučeno Vrhovnom sudu da u skladu sa svojim mandatom po domaćem zakonu, razjasni pitanje nadležnosti slučajeva u vezi sa drogom.¹⁵¹

12 Februara 2001, jedan kosovski Albanac je bio lišen slobode kao osumnjičen za pokušaj prodaje približno 7 grama *marihuane*. Osumnjičeni je priznao da je imao u posedu pomenutu količinu. O sumnjičeni je držan u pritvoru gotovo dva meseca pre nego je pušten da se brani sa slobode 9. aprila 2001. Predmet je u Okružnom sudu u Mitrovici.

Okolnosti pomenutog slučaja, tj. veoma mala količina *marihuane*, ne mogu se smatrati kao *posebno opasna narkotička supstanca*, jasno ukazuju da ovaj slučaj više spada u nadležnost opštinskog a ne okružnog suda.

Druga zabrinutost u vezi dela sa drogom, su presude koje se baziraju na član 245 KZ SRJ, koje su jednostavno slučajevi posedovanja narkotika za ličnu upotrebu, koja nije sankcionisana domaćim zakonom. Nadgledanje SPPS ukazuje da se optužbe za neovlašćenu proizvodnju/prodaju narkotika bez razlike odnose i na sve slučajeve u vezi droge, kako na proizvodnju i prodaju tako i na posedovanje. Zabrinutost SPPS se bazira na članu 7 (1) EKLJP, po kome niko se ne može smatrati krivim za neko krivično delo na

¹⁴⁹ Član 26 (2), Zakona o Redovnim sudovima.

¹⁵⁰ Ibid. u vezi sa teškom krađom, vidi član 135 ZKP.

¹⁵¹ Član 45 Zakona o Redovnim sudovima predviđa da: "Vrhovni sud Kosova na svojoj opštoj sednici...određuje principijelne stavove i zakonska mišljenja za jedinstvenu primenu pokrajinskih zakona od strane sudova na teritoriji pokrajine..."

osnovu bilo koje radnje ili propusta, koje kao takvo ne konstituiše krivično delo po domaćem ili međunarodnim zakonu u vreme kad je delo počinjeno.

28 Aprila 2001, dva kosovska Srbina bila su privedena pošto je u njihovoj kući otkriveno 579 grama odnosno 728 grama kanabisa. Osim izjava policije koja potvrđuje konfiskaciju, izgleda da nema dokaza o proizvodnji ili prodaji. Štaviše, izjave u vezi prodaje dalo je treće lice, čiji identitet policija nije obelodanila niti ga je pozvala da svedoči na sudu. Dana 2. avgusta, tj., nakon više od tri meseca pritvora, oni su osuđeni na dve godine i pet meseci odnosno tri godine i šest meseci zatvora.

Od 205 lica nabrojanih na listi optužnica od 25-07-2001 u Okružnom sudu u Gnjilanu, 48 njih ili 23 % se terete za optužbe u vezi droge.¹⁵²

III. SUDOVI ZA PREKRŠAJE

Uvodne napomene

Postoje 22 SP na Kosovu unutar strukture i pod vlašću UNMIK-a i 3 suda rade paralelno pod vlašću Srba koji ne priznaju vlast UNMIK-a. Nadležnost SP obuhvata polje javnog reda i mira, sigurnosti u saobraćaju, javnoj sigurnosti, privrede i finansija, polje radnih odnosa, vaspitanja, nauke, kulture i informisanja, polje zdravstva i socijalne zaštite, zdravstvenog osiguranja, sredine i uprave.¹⁵³ Sa takvim spektrom nadležnosti sudovi za prekršaje su bez sumnje jedan veoma važan deo pravosuđa u Kosovu.

Kratak pregled prekršajnog postupka

Po zakonskoj definiciji, prekršaji predstavljaju kršenje javnog reda sa manje ozbiljnim posledicama na esencijalne društvene vrednosti, kako je predviđeno zakonom.¹⁵⁴

Teritorijalna nadležnost sudova za prekršaje je određena po mestu gde je izvršeno delo, a kad se to ne može odrediti onda se nadležnost određuje po prebivalištu izvršioca.¹⁵⁵

Materijalna nadležnost za suđenja slučajeva u prvom stepenu stoji na opštinskom sudu za prekršaje. Druga i poslednja instanca sudova za prekršaje, Viši sud za prekršaje ima sedište u Prištini i pokriva celu teritoriju Kosova.

Stranke u prekršajnom postupku su optuženi i oštećena strana. Prava optuženog, kako je predviđeno zakonom, su: podnošenje dokaza, podnošenje podnesaka i pravnih lekova, lična odbrana, ili angažovanje stručne pravne pomoći, pristup i kopija spisa predmeta.¹⁵⁶ Oštećena stranka je lice čija su lična ili imovinska prava prekršena ili postoji pretnja izvršenja prekršaja. Prava oštećene stranke u prekršajnom postupku su sledeće:

¹⁵² Pomenute statistike se referisu od Januara 2000 do Avgusta 2000.

¹⁵³ Sudovi za prekršaje u Zubin Potoku i Leposaviću nisu pod sistemom UNMIK-a.

¹⁵⁴ Preporuke o Pravosudnom ispitu, 1987, Prof. Borislav Blagojević i Oliver Antić.

¹⁵⁵ Član 74 Zakona o Prekršajima.

¹⁵⁶ Član 87 ZP

podnošenje zahteva za početak prekršajnog postupka, podnošenje dokaza, davanje predloga i imovinsko-pravnih zahteva za kompenzaciju štete počinjene prekršajem, angažovanje pravnog zastupnika za zastupanje u postupku, pristup i kopija spisa predmeta, podnošenje žalbe protiv odluke.¹⁵⁷

Prekršajni postupak se može inicirati po zahtevu ili ovlašćenih državnih organa ili lokalnih upravnih organa, ili oštećene stranke.

Prisustvo izvršioca u postupku se može osigurati pozivanjem, privođenjem pod policijskom pratnjom, kaucijom, i *pritorom*. U prekršajnom postupku ne postoji pritvor kao takav; zakon upotrebljava pojam “zadržavanje”¹⁵⁸, koje podrazumeva da se osumnjičeni ne može “pritvoriti” nego “zadržati”¹⁵⁹ u slučajevima kada postoji sumnja od bekstva, ili kad se identitet izvršioca ne može odrediti Opštinski sudija za prekršaje će izdati nalog za zadržavanje osumnjičenog, koje zadržavanje ne sme preći 24 sata.¹⁶⁰ Tokom ovog vremenskog perioda, osumnjičeni se mora ispitivati i doneti odluka.¹⁶¹ Sudija takođe može narediti zadržavanje osumnjičenog ako se to lice našlo u izvršenju dela pod uticajem alkohola i ako postoji opasnost da će on/ona učiniti druga dela. Slična mera se može preduzeti i od strane organa javnog reda, i osumnjičeni se u tom slučaju, ne može zadržati duže od 12 sati.¹⁶²

Kao i u krivičnim istragama, sudija za prekršaje može ispitivati ili saslušati navodnog izvršioca, oštećenu stranku, i svedoke obeju stranaka. On/ona može narediti saslušanje veštaka, kontrolisanje ljudi i objekata, ili privremenu konfiskaciju stvari u vezi sa prekršajem.

Suđenja u Sudu za prekršaje su javna, osim u slučajevima kad interesi morala opravdavaju izuzeće javnosti, dok se postupak sa maloletnicima uvek održava bez prisustva javnosti.¹⁶³

Kao izuzetak od opšteg pravila postupka, odluka o prekršaju se može doneti bez pozivanja i ispitivanja izvršioca, ako je zahtev za iniciranje postupka proistekao od organa javnog reda ili inspekcijских organa, i ako je bazirana na direktnom zapažanju zvaničnika ili inspektora.¹⁶⁴ Ista pravila se primenjuju i za prekršaje koji se po zakonu sankcionišu samo novčanom kaznom.

Kazne predviđene zakonom o prekršajima su ili *novćane kazne* ili *zatvor*. Ako sudija smatra tako, *opomena* se može dati licima oglašanim krivim za prekršaj sa sitnim

---

¹⁵⁷ Član 95 ZP.

¹⁵⁸ Član 153 ZP; vidi takodje Preporuke za Pravosudni ispit, 1987 (*ante note 2*)

¹⁵⁹ Iako su ova dva pojma u vezi sa lišenjem slobode, razlika učinjena Zakonom o prekršajima izgleda da proističe od kraće dužine ovog zadnjeg, nametanja drugog postupka i drugih posledica za pritvoreno lice.

¹⁶⁰ Član 155 ZP.

¹⁶¹ Član 195 ZP, predviđa da se postupak završava donošenjem odluke kojom se postupak obustavlja, ili se optuženik oglašava krivim.

¹⁶² Član 156 ZP.

¹⁶³ Član 33 ZP.

¹⁶⁴ Član 201 ZP.

posledicama. Opšti minimum za zatvor jeste jedan dan, a opšti maksimum jeste 30 dana, ili 60 dana za ozbiljne prekršaje, kad se ugrožava život ili zdravlje ljudi.¹⁶⁵ Zatvor maloletnih prekršioca ne sme prelaziti 15 dana. Mogu se takođe naložiti zaštitne mere kao što su konfiskacija stvari ili sredstava u vezi sa prekršajem, zabrana vožnje kola, deportacija stranaca, obavezni tretman alkoholičara i narkomana.¹⁶⁶

Efekat poslednjih UNMIK Uredbi na nadležnost SP

Nekoliko uredbi UNMIK-a, donetih u poslednje vreme, donele su promene u materijalnoj nadležnosti SP, tako da je nadležnost dobro definisanih polja krivice ili delinkvencije iz SP preneti na opštinske ili čak okružne sudove.

Tri uredbe treba posebno pomenuti: UNMIK Uredba br. 2001/4 o Zabrani trgovine ljudskim bićima na Kosovu, UNMIK Uredba br. 2001/10 o Zabrani neovlašćenog prelaska granice i UNMIK Uredba o Ovlašćenjima za posedovanje oružja na Kosovu. Specifične aktivnosti koje su ranije kvalifikovane kao prekršaji, sada su redefinisane kao teška krivična dela.

Statističke informacije o Sudovima za prekršaje

Donja tabela prezentira celoukupnu aktivnost SP, u smislu efikasnosti i obima rada.

Opštinski sudovi za prekršaje	Ukupni predmeti u postupku	Završeni predmeti	Nezavršeni predmeti	Datum zadnjih podataka
Gnjilane	6140	2728	3412	31/08/01
Kamenica	1642	1212	430	31/08/01
Vitina	2306	1504	802	30/08/01
Prizren	4307	2467	1600	30/08/01
Dragaš	865	786	79	31/08/01
Mališevo	2232	658	1574	31/08/01
Orahovac	2236	1275	961	11/09/01
Suva Reka	1847	1074	803	31/08/01
Peć	3797	2643	1154	31/08/01
Istok	588	497	91	31/08/01
Dečane	898	743	155	7/09/01
Djakovica	1133	722	411	7/09/01
Klina	1975	1502	473	31/08/01
Priština	6945	6120	510	31/08/01
Glogovac	1121	662	459	31/08/01
Lipljan	709	665	44	30/08/01
Podujevo	267	215	52	30/07/01

¹⁶⁵ Član 2 ZP.

¹⁶⁶ Član 16 ZP.

Kačanik	1429	1118	311	30/08/01
Uroševac	2710	2153	557	6/09/01
Mitrovica	2376			31/08/01
Srbica	719	650	34	31/08/01
Vučitrn	802	605	197	15/08/01
Leposavić	-	-		
Zubin Potok	-	-		

Slučajevi u Sudovima za prekršaje

Razmatranje koje sledi ima za cilj pružanje jednog sveobuhvatnog razumevanja pravnih domena pokrivenih od SP i takođe identifikaciju zabrinjavajućih pitanja koje utiču na aktivnost ovih sudova, u svakom domenu ponaosob.

Domen sigurnosti i bezbednosti na putu

Od 23,042 prekršajnih slučajeva primljenih ukupno u SP, u periodu između januara i juna 2001, 14,362 slučajeva uključuju saobraćajne prekršaje (87%). Posebno zabrinjavajuće u ovim slučajevima jeste mera konfiskacije vozila od izvršioca, koja se, kako izgleda primenjuje na celom Kosovu.

Opšta praksa u saobraćajnim prekršajima jeste da policija izdaje saobraćajne listiće i kao “zaštitna mera” vrši konfiskaciju vozila i odnosi ista u određeno mesto parkiranja odakle ga vlasnik može povući ako plati novčanu kaznu. Prekršilac je obavezan da plati takođe i troškove premeštaja ali i mesto za parking. Dok ova praksa može biti profitabilna za kompanije koje vrše transport, ista nije u skladu sa Zakonom o osnovama sigurnosti saobraćaja na putevima, koji se primenjuje na Kosovu. Oduzimanje ili konfiskacija vozila zbog saobraćajnog prekršaja nije predviđena u ovom zakonu.

Umesto toga, policijski organi se pozivaju na Administrativno uputstvo 1999/1 izdato od strane Zamenika SPGS, koje predviđa mogućnost konfiskacije vozila uključenih u saobraćajni prekršaj, kao što je opasno preticanje ili opasna vožnja. Isto Administrativno uputstvo predviđa u članu 9 da ako se vozila ne vrate u roku od 30 dana, ona će postati subjekt konfiskacije. Stoga, ako izvršilac nema finansijskih mogućnosti da u određenom roku plati novčanu kaznu ili kaznu za parking, on/ona može izgubiti vozilo. SPPS veruje da je takva praksa neprihvatljiva jer ista nameće dodatni teret na izvršioca. Jedine sankcije predviđene zakonom su novčana kazna, kazna zatvora, i kad je primenjivo, opomena. Oduzimanje vozila ili plaćanje kazne za parking nisu predviđene. Štaviše, primenjivost pomenutog Administrativnog uputstva je sumnjiva. Prvo, uputstvo ne ukazuje da li je primenjivo samo za određeni vremenski rok, opravdano izuzetnim okolnostima u 1999 godini. Ono, takođe, propušta da istakne da li zamenjuje neki od primenjivih saobraćajnih zakona, kao što je Zakon o osnovama sigurnosti na putevima. I ako to i čini, glavni zakonski principi, znani i istaknuti u svakom domaćem zakonu osiguravaju striktnu hijerarhiju zakona, u skladu sa kojima se zakon može modifikovati, izmeniti ili derogirati samo zakonom koji je sličnog ili višeg “ranga”. Drugim rečima, jedno Administrativno uputstvo koje je doneo izvršni ili upravni organ, ne može

zameniti, izmeniti, modifikovati ili derogirati odredbe zakona donete od strane zakonodavnog organa (skupštine ili slično).

Domen javne sigurnosti

U slučajevima kad se oružje poseduje bez validne dozvole, materijalna nadležnost pripada SP (domen javnog reda i mira). Teži oblici posedovanja (kvalifikovanih po vrsti oružja, i količini) sude se u opštinskim sudovima (manja količina oružja i municije, član 199, stav 1 KZK), dok su okružni sudovi imali nadležnost u slučajevima gde je posedovanje bilo striktno zabranjeno (član 199 stav 3 KZK), ili ako se radi o većoj količini oružja. Sa pravosnažnošću UNMIK Uredbe 2001/7 o Ovlašćenjima za posedovanje oružja na Kosovu, slučajevi nezakonitog posedovanja oružja sude se samo u opštinskim sudovima ili u okružnim sudovima. Ista se primenjuje i za nezakoniti prelaz granice, slučajevi koji su ranije suđeni u SP, po Zakonu o prelasku državne granice (1979).¹⁶⁷ Za novodefinisana krivična dela, u vezi sa prelaskom i kretanjem u graničnim reonima, nadležnost je prešla višim sudovima.

U slučajevima koje je dokumentovala SPPS, izgleda da razni SP u regionu u slučajevima nezakonitog prelaska ili prisustva na Kosovu, imaju različit pristup. Primeri asimetričnog rešavanja slučajeva su prikazani u prethodnom odeljku ovog izveštaja, u fokusu na krivična dela u vezi trgovine ljudima, zato se ista neće nabrajati ponovo.¹⁶⁸ Bio je jedan drugi slučaj u SP u Prizrenu, gde su dvoje državljanina SRJ (muškarac i žena), koji su imali izbeglički status u Nemačkoj, bili kažnjeni novčanom kaznom od 150 DEM svaki, i nalogom za deportaciju, zbog izvršenja krivičnog dela nezakonitog prelaska granice iz Albanije na Kosovo. Ova odluka krši kako odredbe domaćeg zakona, to jest, član 23 Zakona o prekršajima koji sankcioniše samo nedržavljanu, tako i međunarodne standarde za ljudska prava, naime Protokol 4, član 3 EKLJP, koji zabranjuje deportaciju državljanu.

Domen javnog reda i mira

Pre stupanja na snagu Uredbe 2001/4, slučajevi koji uključuju posredništvo u vršenju prostitucije i slučajevi prostitucije bili su u nadležnosti opštinskih sudova za prekršaje,¹⁶⁹ opštinskih i okružnih sudova¹⁷⁰. Međutim, SPPS nije identifikovala nijedan slučaj da je SP sudio u vezi posredništva u vršenju prostitucije, što može ukazati na mešanje nadležnosti između SP i okružnih sudova.

Slučajevi porodičnog nasilja¹⁷¹ često uključuju dela koja pripadaju domenu javnog reda i mira. Za SPPS je zabrinjavajuće da se krivična dela koja su izvršena u okviru porodice a kojima se bave SP ne tretiraju kao prekršaji na celom Kosovu. Opravdanje za ovo tumačenje je da Zakon o javnom redu i miru sankcioniše samo dela izvršena na javnim mestima, i da se privatne rezidencije ne smatraju "javnim mestima".

---

¹⁶⁷ Član 71.

¹⁶⁸ Vidi Odeljak o trgovini ljudima i seksualnim prekršajima.

¹⁶⁹ Zakon o javnom redu i miru, član 18, tačka 6 i 8.

¹⁷⁰ Član 251, st.1 i 2 ZKP SRJ.

¹⁷¹ Iako nije specifično regulisano kao porodično nasilje, ovi prekršaji gone se kao dela lake telesne povrede, nasilno ponašanje i remećenje javnog reda i mira. Član 18 st. 5 i član 21 st. 1.

U jednom slučaju presudjenom u SP u Prištini, izvršilac nije oglašen krivim za šamaranje svoje žene u njihovoj spavaćoj sobi, "jer se nije desilo remećenje javnog reda". Sličan slučaj je presuđen u SP u Vučitrnu, sa istim rezultatom i obrazloženjem. Na drugoj strani, SP u Gnjilanu je oglasio krivim i kaznio muža za prebijanje svoje žene, a pitanje da li je mesto gde se to desilo bilo javno ili ne, uopšte nije spomenuto. Kao posledica toga, kako je kasnije izjavljeno, SPPS je uočila nesaglasnost praksi raznih SP, da u identičnim situacijama donose protivne odluke u zavisnosti od toga gde se održava suđ enje.

Dalje brige u vezi tretiranja žrtava nasilja pomenute su ranije u ovom odeljku, u vezi sa slučajevima u opštinskim sudovima. Ipak, ova zabrinjavajuća pitanja su istog stepena i kad je reč o SP, i njihovim suđenjima u slučajevima porodičnog nasilja.

Problemi uočeni prilikom praćenja rada SP

Pravo na odbranu

U prekršajnim slučajevima koje je nadgledala SPPS, bilo je samo retkih slučajeva gde su izvršioци imali svog pravnog zastupnika. Ovo je posebno zabrinjavajuće pošto postoji jedan broj prekršaja koji nose kaznu zatvora, i pomoć pravnog zastupnika u slučajevima lišenja slobode predstavlja neophodnu garanciju za ispunjavanje standarda pravičnog sudjenja. Član 87 Zakona o prekršajima definiše pravo na zakonskog zastupnika kao opciju, ali ne obavezu. Štaviše, u prekršajnom postupku ne postoji koncept zastupnika ex officio. Kako je zapazila SPPS, ekspeditivnost prekršajnog postupka (u nekoliko slučajeva izvršioци nisu bili svesni da se nalaze pred sudijom i da je suđenje u toku),¹⁷² i neinformisanje izvršioца od strane sudije o osnovnim pravima tokom sudskog postupka, rezultira u kršenje prava izvršioца na pravično suđenje, kako je predviđeno međunarodnim zakonom o ljudskim pravima.¹⁷³ Pravo na pravnog zastupnika i na adekvatno vreme i olakšice za pripremu odbrane, referiše se u svakom postupku pred sudskim autoritetom, uključujući i ispitivanje i istragu pred organima reda. Istina je da prekršajni postupak nije krivični postupak po definiciji, ali SPPS ističe da jedina razlika između njih stoji u obimu rizikovanja istih društveno zaštićenih vrednosti. Zato, SPPS veruje da nema razloga da prekršioци imaju manje proceduralnih garancija od izvršilaca krivičnih dela.

Neadekvatno prevođenje

Iste brige koje je SPPS izrazila u drugim odeljcima ovog izveštaja važe i za aktivnosti SP i potrebno je preduzeti slične korake kao i u višim sudovima da se reši ovo pitanje.

Tretiranje maloletnih prekršioца

Tretiranje maloletnih prekršioца od strane SP je takođe zabrinjavajuće za SPPS. Kako je ranije diskutovano u odeljku o opštinskim sudovima, SPPS je zabrinuta zbog propusta da se predstavnici CSR pojave u sudu tokom suđenja maloletnim prekršioцима. Umesto toga, oni neprestano šalju pismena standardizovana mišljenja, koja u većini slučajeva nisu u skladu sa ličnim okolnostima maloletnika. Situacija je ozbiljnija u slučajevima kad se maloletnici kazne zatvorom, kao zamena za neplaćanje novčane kazne. Po radnom

¹⁷² Zavisno od zgrade suda, neka suđenja su se održala u sobama koje su izgledale kao kancelarije.

¹⁷³ Član 6 EKLJP, Član 14 MKCPP.

izveštaju o sudovima za prekršaje za prvo tromesečje ove godine, 206 maloletnika su bila kažnjena, ili 2,1 % od ukupnog broja kažnjenih lica.

Radni odnosi između organa reda i SP

Organi reda i SP su zavisni jedno od drugoga, pošto policijski organi u većini slučajeva iniciraju slučajeve prekršaja pred SP. U svakom slučaju, SPPS je dokumentovala obostrane žalbe u vezi sa nedovoljnom komunikacijom i deljenjem međusobnih informacija. Policijski istražitelji često podnose slučajeve pred SP a koji spadaju pod nadležnost opštinskih ili okružnih sudova, stvarajući tako konfuziju i sukob nadležnosti između sudova. Drugi kontinuirani scenario je da policijski zvaničnici ne podnose zahteve za iniciranje prekršajnog postupka u zakonski traženom formatu, i kao rezultat toga jedan deo zahteva je ostavljen po strani od strane SP, zbog nepravilnosti. U mnogim zahtevima policije nema identiteta i adrese izvršioca, onemogućavajući tako suđenje od strane SP. Umesto toga, sa svojim specifičnim merama sakupljanja informacija, organi reda treba da budu oni koji pružaju neophodan fond za sudove, u vezi sa identifikacijom ili pronalaskom izvršioca, a ne obrnuto.

Efikasnost SP

Bazirajući se na Izveštaju o sudovima za prekršaje, SPPS uočava nejednaku podelu rada u SP u raznim regionima, zbog neizbalansiranog imenovanja sudija u raznim sudovima.¹⁷⁴ Dok je norma u SP u Prištini 229 predmeta po sudiji, u prvom tromesečju ove godine (15 sudija), u SP Mališevo je bilo 229 predmeta po sudiji (samo jedan sudija imenovan), a u SP Dečane 24 predmeta po sudiji (4 imenovane sudije). Kako se vidi, imenovanja sudija u određenim sudovima, ne odgovara obimu rada određenih sudova. SP u Mališevu je jedan primer u ovom smislu, pošto je do sada tamo imenovan samo jedan sudija, i iznenađujuće je da je SP u Mališevu izgleda najefikasniji sud, sa 319 rešenih predmeta od sudije, u prvom tromesečju ove godine.

Druga već izveštena zabrinutost od SPPS u ranijim izveštajima, jeste imenovanje sudija kojima nedostaje neophodna kvalifikacija za poziciju koju drže. Od svih sudija SP, do 31 marta 2001, 24 od njih, odnosno 24 % nije imalo potrebnu kvalifikaciju za vršenje dužnosti u zvanju sudije (stručni ispit za sudiju za prekršaje), koja automatski stavlja pod znak pitanja validnost odluka donetih od strane ovih sudija.

Izražene zabrinutosti SP

Na osnovu intervjua sa nekoliko predsednika SP, glavna zabrinutost s njihove strane su niski mesečni dohoci od 300-400 DM,¹⁷⁵ kao i pitanja sigurnosti koji proizilaze od pretnji upućenih sudijama.¹⁷⁶ Nedovoljne mere sigurnosti u SP, izlažu sudije pretnjama, čak i zbog saobraćajnih slučajeva.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ Dato na raspolaganje SPPS od strane UOP.

¹⁷⁵ Intervjui urađeni sa Predsednicima SP Peć, SP Gnjilane, i zamenika predsednika SP Priština.

¹⁷⁶ SP Peć, SP Djakovica.

¹⁷⁷ U SP u Peći Predsednik je bio isprečen od dvoje mučkaraca koji su ušli u njegovu kancelariju i rekli da treba da plati novčanu kaznu od 300 DEM, za koji je jedan od njih bio optužen u vezi sa saobraćajnim slučajem. Pre toga Predsednik je bio isprečen od KPS.

Propust stranaka da se odazovu pozivima je drugo zabrinjavajuće pitanje. Po mišljenju sudija, ovo prizilazi iz činjenice da policijski zvaničnici koji predaju pozive, ne znaju adrese stranaka ili svedoka. Kako je gore pomenuto, policijski zvaničnici propuštaju da skupljaju neophodne informacije o strankama, što redovni poziv čini gotovo nemogućim.

Druga žalba je bila nedostatak radnog prostora. SP u Gnjilanu je locirana u zgradi Okružnog suda, sa 6 sudija i 25 radnika, i svi oni dele 5 kancelarija. Suđenja se održavaju po "redu", i to dok jedan sudija održava suđenje u jednoj kancelariji, ostali čekaju u hodniku na svoj red. Slične žalbe su dokumentovane i u SP u Glogovcu, koji je lociran u privatnoj kući u kojoj su radni uslovi teški.

IV. PREPORUKE

- SPPS preporučuje imenovanje administrativnih pravnih zvaničnika u AOP, koji treba da imaju na razmatranju aktivnosti opštinskih sudova i sudova za prekršaje, sa posebnim naglaskom na rešavanje zabrinjavajućih pitanja koja proističu zbog mogućih kršenja međunarodnih standarda o ljudskim pravima i domaćeg zakona, i takodje rešavanje raznih izazova i potreba ovih sudova. Ti zvaničnici treba da se imenuju za svaku opštinu sa odgovornošću da pokriju kako opštinske sudove tako i one za prekršaje iz određene opštine.
- Treba da se konstituiše jedna kancelarija za vezu unutar UNMIK Policije, za osnaženje saradnje sa domaćim sudovima u smislu predaje pozivnica, izvršenja sudskih naloga i pružanje relevantnih informacija za sudove. Kancelarija bi trebalo da ima policijske zvaničnike radi davanja podrške sudovima kad je identifikacija izvršioca potrebna sa aparatima koji su na raspolaganju samo organima reda ili kad sud odredi specifične policijske akcije, ili kad se one moraju odmah preduzeti.
- Opštinski sudovi i sudovi za prekršaje treba da imaju pristup istoj jedinici prevodilaca unutar AOP.
- Imenovanje sudija u opštinskom sudu i sudu za prekršaje, posebno u ovom zadnjem, treba biti bazirano na broju primljenih predmeta pri svakom sudu tako da se ne pojavljuje nesrazmera između normi sudija u različitim sudovima na celom Kosovu.
- AOP treba da odredi jednog dodatnog sudiju, kad je potrebno, da deluje kao drugi sudija za maloletnike, i koji može učestvovati u radu, u situacijama kad sudija sa punim radnim vremenom ne može postići broj slučajeva koji su mu dodeljeni.
- UNMIK policija treba da revidira njihovu praksu konfiskacije vozila kad vozač načini saobraćajni prekršaj, pošto ova praksa nameće dodatne sankcije koje nisu predviđene zakonom.